

T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İLKÖĞRETİM ANABİLİM DALI

Eren DİKBAŞ

144620

SOSYAL BİLGİLER DERSİNDE TÜRKİYE
COĞRAFYASI'NIN ÖĞRETİMİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

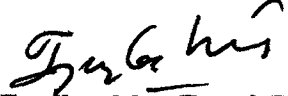
144620

TEZ YÖNECİSİ
Yrd. Doç. Dr. İ. Fevzi ŞAHİN

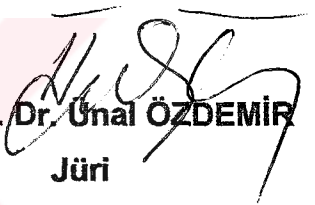
ERZURUM – 2002

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

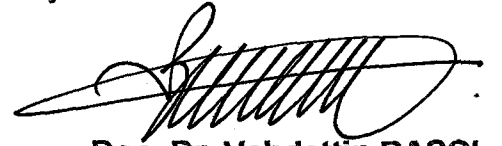
Bu çalışma, İlköğretim Anabilim Dalının Sosyal Bilgiler Öğretmenliği
Bilim Dalında jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Yrd. Doç. Dr. İbrahim Fevzi ŞAHİN
Danışman / Jüri

Doç. Dr. Hakkı YAZICI
Jüri

Yrd. Doç. Dr. Ünal ÖZDEMİR
Jüri

05 MART 2002
Yukardaki imzalar, adı geçen öğretim üyelerine aittir. / /

Doç. Dr. Vahdettin BAŞÇI
Enstitü Müdürü

İÇİNDEKİLER

ÖZET	X
ABSTRACT	XI
ÖNSÖZ	XIII
I. BÖLÜM	
1.1 Sosyal Bilgiler Nedir ?	1
1.2 Sosyal Bilgilerin Tarihsel Gelişimi	3
1.3 Sosyal Bilgiler Dersinin Cumhuriyet Dönemi Tarihi Gelişimi	4
II. BÖLÜM	
2.1 Sosyal Bilgiler Dersi, Türkiye Coğrafyası Konularında Öğretiminde Kullanılabilecek Yöntem ve Teknikler	6
2.1.1 Öğretimde strateji, yöntem, teknik kavramları	6
2.1.2 Yöntem	6
2.1.3 Öğretmenin yöntem seçimine etki eden başlıca faktörler	7
2.2 Büyük Grupla Öğretim Yöntemleri	8
2.2.1 Anlatım yöntemi	8
2.2.1.1 Etkili kullanım için rehber ilkeler	8
2.2.1.1 Yararları	9
2.2.1.2 Sınırlılıkları	10
2.2.2 Tartışma yöntemi	10
2.2.2.1 Hangi öğrenme ihtiyaçlarını karşılar	12
2.2.2.2 Etkili kullanım için temel ilkeler	12
2.2.2.3 Yararları	13
2.2.2.4 Sınırlılıkları	14
2.2.3 Soru – Cevap yöntemi	14
2.2.3.1 Etkili kullanım için temel ilkeler	15
2.2.3.2 Yararları	16
2.2.3.3 Sınırlılıkları	16
2.2.3.4 Soru çeşitleri	17
2.2.3.4.1 Hatırlama gerektiren sorular	17
2.2.3.4.2 Bütünleştirici sorular	18

2.2.3.4.3 Ayırıştırıcı sorular	18
2.2.3.4.4 Değerlendirme soruları.....	18
2.2.3.5 İyi bir soruda bulunması gereken özellikler	19
2.2.3.6 Soru – Cevap tekniğinde işlem basamakları	20
2.2.4 Problem çözme.....	20
2.2.4.1 Etkili kullanım için temel ilkeler	23
2.2.4.2 Yararları.....	24
2.2.4.3 Sınırlılıkları.....	24
2.2.5 Gösteri	25
2.2.5.1 Etkili kullanım için temel ilkeler	25
2.2.5.2 Yararları.....	26
2.2.5.3 Sınırlılıkları	26
2.2.6 Gezi ve gözlem	27
2.2.6.1 Etkili kullanım için temel ilkeler	28
2.2.6.2 Yararları.....	29
2.2.6.3 Sınırlılıkları	29
2.2.7 Drama.....	30
2.2.7.1 Etkili kullanım için temel ilkeler	31
2.2.7.2 Yararları.....	32
2.2.7.3 Sınırlılıklar	32
2.3. Küçük Grupla Öğretim Teknikleri.....	32
2.3.1 Küçük grupla öğretim yöntemlerinin temel özellikleri	33
2.3.2 Küçük grup tartışmaları	33
2.3.3 Beyin fırtınası.....	34
2.3.3.1 Etkili kullanım için temel ilkeler	35
2.3.3.2 Yararları	35
2.3.3.3 Sınırlılıkları	36
2.3.4 Turnuva tekniği.....	36
2.3.5 Ayrılıp birleşme tekniği	37
2.3.6 Grup (küme) çalışması yöntemi.....	37
2.3.6.1 Etkili kullanım için temel ilkeler	38
2.3.6.2 Yararları.....	39

2.3.6.3 Sınırlılıkları	39
2.3.7 Benzetişim.....	40
2.3.7.1 Etkili kullanım için temel ilkeler	41
2.3.7.2 Yararları.....	41
2.3.7.3 Sınırlılıkları	42
2.3.8 Eğitici oyunlar	42
2.3.8.1 Nesi var ?	43
2.3.8.2 Coğrafya oyunu.....	44
2.3.8.3 Işıklar haritalar.....	44
2.3.8.4 Kavram kontrolü	44
2.4 Yaklaşımlar.....	45
2.4.1 Sunuş Yoluyla Öğretim.....	45
2.4.2 Buluş Yoluyla Öğretim.....	46
2.5.1 İçeriğin seçimi ve düzenlenmesi	47
2.5.2 Bilgi türleri.....	48
2.5.3 Ölçütler	49
2.5.4 Öğrenme durumları	51
2.6. Öğretimde Kullanılan Yöntem, Teknik ve Stratejilerin	
Sosyal Bilgiler Dersi Türkiye Coğrafyası Öğretiminde Etkin	
Kullanılması	53
2.6.1 Anlatım yönteminin Türkiye Coğrafyası konularında	
kullanılması	53
2.6.2 Tartışma yönteminin Türkiye Coğrafyası konularında	
kullanılması	55
2.6.3 Soru – Cevap yönteminin Türkiye Coğrafyası	
konularında kullanılması	56
2.6.4 Problem çözme yönteminin Türkiye Coğrafyası	
konularında kullanılması	58
2.6.5 Gösteri yönteminin Türkiye Coğrafyası konularında	
kullanılması	60
2.6.6 Gezi ve Gözlem yönteminin Türkiye Coğrafyası	
konularında kullanılması	61

2.6.7 Drama yönteminin Türkiye Coğrafyası konularında kullanılması	62
2.6.8 Beyin fırtınasının Türkiye Coğrafyası konularında kullanılması	64
2.6.9 Grup (küme) çalışma yönteminin Türkiye Coğrafyası konularında kullanılması	64
2.6.10 Benzetişim yönteminin Türkiye Coğrafyası konularında kullanılması	65
2.6.11 Sunuş yoluyla öğretim stratejisinin Türkiye Coğrafyası konularında kullanılması	66
2.6.12 Buluş yoluyla öğretim stratejisinin Türkiye Coğrafyası konularında kullanılması	67
III. Bölüm	
3.1 Sosyal Bilgiler Dersinde Türkiye Coğrafyasının Konuları.....	68
3.1.1 4. Sınıf konuları	68
3.1.2 5. Sınıf konuları	68
3.1.3 6. Sınıf konuları	69
3.1.4 7. Sınıf konuları	69
3.2 Sosyal Bilimler Dersi Öğretim Programının Uygulanmasıyla İlgili Açıklamalar (Coğrafya Konuları).....	70
3.3 Konuların Genel Amaçları.....	71
3.4 Özel Amaçlar	72
3.4.1 4. Sınıf Sosyal Bilgiler dersi Türkiye Coğrafyası konularının amaçları	72
3.4.2 5. Sınıf Sosyal Bilgiler dersi Türkiye Coğrafyası konularının amaçları	74
3.4.3 6. Sınıf Sosyal Bilgiler dersi Türkiye Coğrafyası konularının amaçları	75
3.4.4 7. Sınıf Sosyal Bilgiler dersi Türkiye Coğrafyası konularının amaçları	77
IV. BÖLÜM	
4.1. Araçların Eğitimindeki Yeri	78

4.2 Öğretim Araç- Gereçlerin Yeri ve Önemi.....	79
4.3 Yazılı Materyaller.....	80
4.3.1 Basılı materyaller.....	80
4.3.2 Basılı materyallerin çeşitleri.....	81
4.3.2.1 Kitaplar	81
4.3.2.2 Harita ve atlaslar	82
4.3.2.3 Grafikler.....	83
4.3.2.4 Kroki ve planlar.....	84
4.3.2.5 Yerküre.....	85
4.3.2.6 Resimler	85
4.3.2.7 Afiş ve posterler.....	86
4.3.2.8 Levhalar	86
4.3.3 Elektrikli araç ve gereçler	87
4.3.3.1Tepegöz	87
4.3.3.1.1Tepegöz kullanılırken dikkat edilmesi gereken hususlar	88
4.3.3.1.2Tepegöz saydamlarının hazırlanması.....	88
4.3.3.1.3Tepegözün bazı özellikleri.....	89
4.3.3.2 Slaytlar.....	89
4.3.3.2.1Kullanımı ve avantajları.....	90
4.3.3.3 Film şeridi ve makinası	90
4.3.3.4 Televizyon ve video.....	91
4.3.3.5 Bilgisayar	91
4.4 Milli Eğitim Bakanlığı'nca Hazırlanmış Türkiye Coğrafyası ile İlgili Araç ve Gereçler	92
4.4.1 Videolar.....	92
4.4.2 Film şeritleri.....	93
4.4.3 Harita ve levhalar.....	95
4.5. Öğretimde Kullanılan Araç ve Gereçleri Sosyal Bilgiler Dersi Türkiye Coğrafyası Öğretiminde Etkin Kullanılması.....	95
4.5.1 Sosyal Bilgiler dersinde coğrafya konularını öğretirken araç ve gereçlerde aranan özellikler	95

4.5.2 Kitapların coğrafya öğretiminde kullanılması.....	97
4.5.3 Haritaların coğrafya öğretiminde kullanılması	97
4.5.4 Grafiklerin coğrafya öğretiminde kullanılması	97
4.5.5 Resimlerin coğrafya öğretiminde kullanılması.....	98
4.5.6 Slaytların coğrafya öğretiminde kullanılması.....	98
4.5.7 Televizyon ve videonun coğrafya öğretiminde kullanılması	99
4.5.8 Bilgisayarın coğrafya öğretiminde kullanılması	99

V. BÖLÜM

5.1 Sosyal Bilgiler Derslerinde Coğrafya Konularında Türkçe'nin Yanlış Kullanımı	100
5.2 Yanlış Bilgi Aktarımı.....	102

VI. BÖLÜM

6.1 Sosyal Bilgiler Dersi Türkiye Coğrafyası Konularında Kullanılabilecek Ölçme Teknikleri.....	107
6.2 Yazılı Sorular.....	107
6.2.1 Dikkat edilecek hususlar	108
6.2.2 Soruların hazırlanması.....	108
6.2.3 Özellikleri	108
6.2.4 Yazılı sınavlara örnek sorular	109
6.3 Kısa Cevaplı Sorular	109
6.3.1 Dikkat edilecek hususlar	110
6.3.2 Özellikleri	110
6.3.3 Kısa cevaplı sorulara örnekler	111
6.3.3.1 Soru cümlesi.....	111
6.3.3.2 Eksik cümle	111
6.3.3.3 Tanımlama.....	111
6.4 Doğru Yanlış Testler	111
6.4.1 Dikkat edilecek hususlar	112
6.4.2 Özellikleri.....	112
6.4.3 Doğru - yanlış sınavlara örnek sorular.....	113
6.5 Çoktan Seçmeli Testler	113
6.5.1 Özellikleri	114

VIII

6.5.2 Soruların hazırlanması.....	115
6.5.3 Örnek sorular	117
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	119
KAYNAKÇA	121
EKLER.....	125
ÖZGEÇMİŞ.....	141

EKLER

Ek – 1 Anlatım Yöntemine Uygun Ders Planı	125
Ek – 2 Tartışma Yöntemine Uygun Ders Planı	127
Ek – 3 Problem Çözme Yöntemine Uygun Ders Planı.....	129
Ek – 4 Gezi Planı Örneği.....	130
Ek – 5 Drama Yöntemine Uygun Ders Planı.....	132
Ek – 6 Turnuva Tekniğinde Örnek Ders Planı	134
Ek – 7 Ayrılıp Birleşme Tekniğinde Bir Örnek	135
Ek – 8 Benzetişim Yöntemine Bir Örnek.....	137
Ek – 9 Buluş Stratejisi İle İlgili Ders Planı.....	139

ÖZET
YÜKSEK LİSANS TEZİ
SOSYAL BİLGİLER DERSİNDE
TÜRKİYE COĞRAFYASI'NIN ÖĞRETİMİ

Eren DİKBAŞ

Danışman : Yrd. Doç. Dr. İ. Fevzi ŞAHİN

2002 – Sayfa 154

Juri : Doç. Dr. Hakkı YAZICI

Yrd. Doç. Dr. İ.Fevzi ŞAHİN

Yrd. Doç. Dr. Ünal ÖZDEMİR

Bu araştırma ile ilköğretimde Sosyal Bilgiler derslerinde, Türkiye Coğrafyası konularının öğretiminin değerlendirilmesi yapılmaya çalışılmıştır. Söz konusu araştırma deneysel çalışma sonuçlarına dayanmamaktadır. Derleme bir çalışmadır. Araştırmada genel olarak;

- Sosyal Bilgiler nedir? Sosyal Bilgiler dersinin Cumhuriyet Dönemi gelişimi nasıl olmuştur?
- Türkiye Coğrafyası konuları işlenirken, hangi yöntem ve teknikleri kullanabiliriz?
- 4, 5, 6.ve 7. sınıflarda hangi konuların işlendiği, genel ve özel amaçlarla neler hedeflenmektedir?
- Derslerde araç ve gereçleri, nasıl kullanabiliriz ?
- Derslerde yaptığımız Türkçe anlatım yanlışlıkları ve yanlış bilgi aktarımının nedenleri nelerdir?
- Değerlendirmelerde, soru hazırlarken nelere dikkat etmeliyiz? Sorularına cevap aranmaya çalışılmıştır

Araştırma altı bölümden oluşmaktadır. I. Bölümde “Sosyal Bilgilerin Tanımı” yapılmış, II. Bölümde “Yöntem ve Teknikler” III. Bölümde “Genel ve Özel Amaçlar” IV. Bölümde “Araç ve Gereçler” V. Bölümde “Türkçe Anlatım Yanlışlıkları” VI. Bölümde “Ölçme ve Değerlendirme” anlatılmıştır. VII. Bölümde ise “Sonuçlar ve Öneriler” bulunmaktadır.

Araştırma ile Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin ders planlamasındaki sıkıntıların giderilmesi amaçlanmıştır.

ABSTRACT
MASTER THESIS
TEACHING OF TURKEY'S
GEOGRAPHY IN THE COURSE OF SOCIAL SCIENCES

Eren DİKBAŞ

Supervisor : Assistant Prof. Dr. İ.Fevzi ŞAHİN

2002-PAGE: 154

Jury : Asc.Prof. Dr. Hakkı YAZICI
: Assistant Prof. Dr. İ.Fevzi ŞAHİN
: Assistant Prof. Dr. Ünal ÖZDEMİR

This study is intended to evaluate the way(s) the subjects of Turkey's Geography are taught in the courses of Social Sciences at primary and secondary schools. This research not based on the result of the experimental study. This is a collected study. The study aims at finding answers to the questions outlined below:

- What are the Social Sciences? What stages has the course of Social Sciences passed through from the Republican era up to now?
- Which methods and techniques can be employed in teaching the subjects of Turkey's Geography?
- Which subjects are taught in the 4th, 5th, 6th and 7th year classes? What are the targets through general and special purposes?
- How are the equipments used in the courses?
- What are the results of Turkish narrative faults and the transfer of wrong knowledge in the courses?
- Which points are to be considered while preparing questions for exams?

The study consists of six chapters. The first chapter is devoted to the definition of social sciences; the second chapter gives an account of the methods and techniques employed in the courses ; the third chapter focuses on general and special purposes; the fourth chapter deals with the

equipments or tools used in the courses; the fifth chapter defines the Turkish narrative faults, and the sixth chapter describes the ways of measuring and evaluating the exams. These chapters are followed by a conclusive part, which contains the results of the study and makes some recommendations.

The study is intended, after all, to solve the problems the teachers of Social Sciences face while teaching and planning.

ÖNSÖZ

İnsanın bir şeyi sevebilmesi için onu iyi tanıması gerekir. Eğitimin genel amaçlarından biri “insanın vatanını, milletini, bayrağını” çok sevmesidir. Diğer bir amacı da “yakın çevresini iyi tanıyıp onunla uyum içinde” olmasıdır. Eğitimin bu her iki amacı ile insanın mutluluğunu, huzurunu, gelişmesini sağlamak, toplum için, sağlıklı düşünen, iyi bireyler yetiştirme hedeflenmektedir.

İnsan ülkesini iyi tanıdıkça ona karşı olan ilgisi ve sevgisi artacaktır. Ülkesini, kendisine daha yakın hissedecektir. Bu hislerin karşılığını boş bırakmayacak, ona birşeylerini vermeye çalışacak, onun için hizmetini esirgemeyecektir. Tanıdıkça daha çok sahip çıkacaktır. Öğrencilerimizin, ülkelerine sahip çıkabilmeleri için bulundukları coğrafyada ülkelerinin fiziki ve siyasi şartlarını çok iyi bilmeleri gerekir.

Bu şartları sağlamanın yolu, iyi bir eğitim ve öğretimden geçer. Öğretim yaparken strateji iyi seçilmeli, öğrencilere dersi sevdirecek şartlar iyi oluşturulmalıdır. Dersten iyi sonuç alınmadığı takdirde yukarıda anlattığımız, insan – ülke bağlarını sağlamlaştıramayacağımız kesindir.

Bu araştırma ile Türkiye Coğrafyası öğretiminde bir öğretmenin kullanabileceği stratejiler, araç ve gereçler ile değerlendirmeleri nasıl kullanabileceği ortaya konulmuştur.

Bu çalışmanın gerçekleşmesinde, yardımlarını esirgemeyen hocam ve tez danışmanım, Sayın Yrd. Doç. Dr. İ. Fevzi ŞAHİN'e, araştırmanın ortaya çıkıp anlam kazanmasında yapıcı uyarılarda bulunarak yardımlarını esirgemeyen Arş. Gör. Çavuş ŞAHİN, Arş. Gör. Salih Zeki GENÇ ve Yrd. Doç. Dr. Ahmet Ali GAZEL'e en içten teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca çalışmam sırasında beni destekleyen eşime de teşekkür ederim.

Araştırmanın, İlköğretim Sosyal Bilgiler Öğretimi ilgili çalışma yapacaklara katkı sağlaması büyük dileğimdir.

BÖLÜM I

1.1. Sosyal Bilgiler Nedir?

Sürekli bir değişim içinde olan, çeşitli ve karmaşık sorunlarla karşı karşıya bulunan insanların ve toplumların yaşamında Sosyal Bilimlerin önemli bir yeri vardır. Kişilerin gereksinimleri ile toplumun beklentileri arasındaki dengeyi sağlamada insanlara gerekli bilgi, beceri ve tutumları kazandırma açısından Sosyal Bilimlere önemli sorumlulukları düşmektedir. Çağdaş anlayışa göre Sosyal Bilimler, bu sorumlulukları yerine getirmede disiplinler arası ve çok yönlü bir yaklaşım izleyerek kişilere belli bilgi edinme ve belli becerileri kazandırma ile bunları toplumlararası bir etkileşim ortamı içinde sürdürme amaçlarına öncelik vermektedir. (Paykoç, 1991 :2)

Sosyal Bilgiler kavramı, ilkez 1916 yılında ABD'de Milli Eğitim Derneği'nin Orta Dereceli Okulu Teşkilatlanma Komisyonu, Sosyal Bilgiler Komitesi tarafından kabul edilmiştir. Komite bu kavramı "İnsan cemiyetinin ve sosyal birliklerin bir parçası olması dolayısıyla insana ait bilgiler, Sosyal Bilgilerdir" diye tanımlamıştır. (Köken, 1995 :2) Daha sonraki yıllarda bu kavram diğer bütün ülkelerde yaygın bir şekilde kullanılmaya ve okul programlarında yer almaya başlamıştır. Artık okul programlarında yer alan Sosyal Bilgiler dendiği vakit, yukarıda bahsedilen Sosyal Bilimlerin herbiriyle ilgili olan ancak bağımsız bir alan olarak algılanan ders akla gelir. (Köstüklü, 1999; 9)

Sosyal Bilimler ile Sosyal Bilgiler arasında kesin bir çizgi çizmek mümkün değilse de eğitim ve öğretim açısından her iki kavram farklı olarak ele alınmakta olup, amaç, metod ve muhteva bakımından farklı özelliklere sahiptirler. (Köstüklü, 1999; 9)

1. Sosyal Bilgiler dersinin en önemli hedefi iyi vatandaşların yetiştirilmesidir. Bunun için konular Sosyal Bilimlerden alınacağı gibi, din, ahlak, arkeoloji ve doğal bilimlerden de alınabilir. Sosyal Bilimlerle uğraşan Sosyal Bilimcilerin esas işi toplumlarla ilgili yeni bilgi ve fikirler üretmektedir.

2. Sosyal Bilgiler, konu ve temaların öğretilmesinde, Sosyal Bilimlerden daha çok kullanılır, Sosyal Bilimler daha çok ayrı disiplinler olarak öğretilir.

3. Sosyal Bilgiler daha çok ilköğretim de verilir. Sosyal Bilimler ise Ortaöğretim ve Üniversitelerde öğretilir. (Köstüklü 1999: 9-10)

Şekil 1 : Sosyal Bilgiler

Şekil 2 : Sosyal Bilimler

Hem bir Sosyal Bilim dalı, hem de Sosyal Bilimlerin uygulama alanı olarak eğitimin gelişmesi ile Sosyal Bilimler ya da Sosyal Bilgiler öğretimi alanı ortaya çıkmıştır. Gerçekte Sosyal Bilgiler, eğitim alanının yarattığı bir kavramdır. Bu disiplinler arası alan, Sosyal Bilimler alanındaki kurumsal ve bilimsel gelişmelerin eğitim süreci içinde ele alınarak bireyin toplum içinde gelişmesini, yetiştirilmesini amaçlar. (Paykoç, 1991 : 2)

Kısaca ifade etmek gerekirse sosyal bilgiler, öğretim amacıyla Sosyal Bilimlerden seçilmiş, basitleştirilmiş ve düzenlenmiş konulardır, bilgiler bütünüdür. (Köken, 1995: 3)

1.2. Sosyal Bilgilerin Tarihsel Gelişimi

Sosyal Bilgiler (Social Studien) eğitim kurumlarına bir konu alanı yada ders olarak ABD’de 20. yüzyılın başında, sosyal yaşantıların karmaşıklaşması, toplumsal değişimin ve çatışmaların artmasıyla birlikte girmiştir. Sosyal Bilgilerin bir konu alanı olarak eğitim programına girmesi, ilerlemecilik akımının “demokratik toplum için vatandaş yetiştirme” görüşünün etkisiyle gerçekleşmiştir. 1930’lu ve 1940’lı yıllarda yeniden kurmacılık ve çocuk merkezli yaklaşımı benimseyen eğitimciler de Sosyal Bilgiler programının gerçekleşmesi için çaba göstermişlerdir. Ancak, 1940’lı ve 50’li yıllarda Sosyal Bilgiler programları büyük ölçüde Tarih ve Coğrafya ağırlıklı olarak uygulanmıştır. (Erden, 1998; 6)

1960’lı yılların başından 1970’li yılların ortasına kadar Sosyal Bilgiler dersine ağır eleştiriler gelmiş ve “Yeni Sosyal Bilgiler” adı altında reform hareketi başlatılmıştır. Bu hareketin ortaya çıkmasında ve gelişmesine Bruner’in buluş yolu ile öğrenme kuramının çok önemli katkısı olmuştur. (Erden, 1998; 6)

Bu hareketle, Sosyal Bilgiler dersinde Tarih ve Coğrafya bilgilerinin ağırlığı uzatılmış; Sosyoloji, Antropoloji, Ekonomi, Siyaset Bilimi ve Sosyal Psikolojiye ağırlık verilmiştir. Sosyal Bilimler alanındaki kavram ve yöntemlere dayalı disiplinler arası bir yapı benimsenmiştir. Geleneksel tündengelim ve anlatım öğretim yönteminin yerini, tümevarım ve araştırma yöntemi almıştır. Öğrenciler bilgilerin pasif alıcısı olmaktan çıkartılarak, bilgiyi aktif olarak elde eden, kritik düşünce becerisine sahip bireyler olarak yetiştirilmek istenmiştir. (Erden, 1998; 7)

“Yeni Sosyal Bilgiler” programına uygun birçok eğitim materyali geliştirmesi ve yaklaşımı tanıtan birçok kitap yazılmasına karşın, bu yaklaşım 1970’li yılların sonlarına doğru çekiciliğini yitirmiştir. A.B.D.’de Ulusal Bilim Vakfı tarafından yapılan araştırmalar “Yeni Sosyal Bilgiler” uygulamasının başarısız olduğunu göstermiştir. Bunun üzerine 1980’li yıllarda “temele dönme” hareketiyle birlikte Sosyal Bilgiler öğretiminde yine geleneksel yaklaşım benimsenmeye başlanmıştır. (Erden, 1998;7)

Kuşkusuz, ABD’nde başlatılan, Sosyal Bilgiler alanındaki gelişmeler diğer ülkeleri olduğu gibi Türkiye’yi de etkilemiştir. Ülkemizde İlkokul programında yer alan Tarih, Coğrafya ve Yurt bilgisi dersleri 1962 İlkokul Programı taslağında “Toplum ve Ülke İncelenmesi” adı altında birleştirilmiştir. 1968 programında ise bu ders Sosyal Bilgiler adını almıştır. (Erden, 1998; 7)

1968 Programı hazırlanırken “Yeni Sosyal Bilgiler” hareketinden etkilenildiğini söylemek mümkündür. Programda bu yaklaşımın izleri görülmektedir. Ancak ülkemizde bu hareketi destekleyecek öğretim materyallerinin olmaması ve öğretmenlerin bu konuda yeterli bilgiye sahip olmamaları, geleneksel yaklaşımın devam etmesine neden olmuştur. Günümüzde Sosyal Bilgiler halen Tarih, Coğrafya, Vatandaşlık Bilgisi konularının bir toplamı olarak algılanmaktadır. (Erden, 1998 : 7)

1.3. Sosyal Bilgiler Dersinin Cumhuriyet Dönemi

Tarihi Gelişimi

Cumhuriyet dönemi’nde ilkokullarla ilgili 1926, 1930, 1932, 1936, 1948, 1962, 1968, 1989 ve 1993 yıllarında programlar düzenlemeye gidilmiştir. 1926 programında “İlk mektebin başlıca maksadı genç nesli muhitine faal bir halde intibak ettirmek suretiyle iyi vatandaşlar yetiştirmektedir.” İlkesi temele alınmış; tarih, coğrafya ve yurt bilgisi derslerine her biri ikişer saatten haftada altı saat olmak üzere 4. ve 5. sınıflarında yer verilmiştir. (MEB 1926) 1930, 1932 ve 1936 programlarında, 1926 programındaki amaca; “bedence ve ruhca en iyi alışkanlıklara sahip olmak, Türk toplumuna ve Cumhuriyet idaresine intibak etmek, faydalı olmak, milli, medeni ve insani fikir ve hislere sahip bir hale getirmek” gibi ilkelerde eklenmiştir. Dersler bu programlarda da aynı adla okutulmuş; yalnız yurt bilgisi 5.sınıfta 1 saate indirilmiştir. (MEB 1930, 1932) Bu amaçlara 1948 programında “İlkokul çocuklara milli kültürü aşlamak mecburiyetindedir, içinde yetişen bütün vatandaşlara aynı milli ülküleri, aynı milli amaçları vermek için gerekli bütün bilgileri, alışkanlıkları, ilgileri, hizmet arzusunu verimli bir şekilde kazandırmak” ilkeside eklenmiştir. 1962 Program

taslağında ilkokulun amacı “kişisel, insanlık münasebeti, ekonomik ve toplumsal hayat” bakımından belirlenmiş, tarih, coğrafya ve yurt bilgisi derslerinin yerine Toplum ve ülke İncelemeleri dersi konulmuş; ders saatleri 4.sınıfta 6 beşinci sınıfta 5 saat olarak saptanmıştır. 1968 progmanıda ise dersin adı Sosyal Bilgiler olarak tekrar değiştirilmiş, 4. ve 5.sınıfta 5 saat olarak okutulmuştur. (Sönmez, 1999; 22)

Ortaöğretimin birinci kademesinde (ortaokul) 1924, 1927, 1930, 1931, 1938, 1949, 1967 programlarında tarih, coğrafya dersleri aynı adla yer almış; tarih 1. ve 2. sınıflarda 1938 progmanı kadar haftada iki saat, 3. sınıflarda 3 saat; 1938 ve 1949 programlarında ise tüm sınıflarda iki saat; coğrafya dersi ise 1924 programına birinci sınıfta iki, 2 ve 3 sınıflarda birer saat, 1927, 1930, 1931, 1949 programlarında 1 ve 2.sınıflarda ikişer, üçüncü sınıfta birer saat, 1938 programında tüm sınıflarda ikişer saat okutulmuştur. Yurttaşlık bilgisi dersleri 1924, 1927, 1930 programlarında 2 ve 3.sınıflarda birer saat, 1931 ve 1949 programında her sınıfta birer saat, 1938 programında ise 2 ve 3.sınıflarda ikişer saat; 1967 programında ise tarih, coğrafya, yurttaşlık bilgisi dersleri Sosyal Bilgiler adı altında toplanıp 1 ve 2. Sınıflarda 5, Sonraki sınıflarda ise dört saat okutulmuştur. (Sönmez, 1999 : 23)

BÖLÜM 2

2.1 Sosyal Bilgiler Dersi, Türkiye Coğrafyası Konularının Öğretiminde Kullanılabilecek Yöntem Ve Teknikler

2.1.1. Öğretimde strateji, yöntem, teknik kavramları

Öğretim stratejisini, bir öğretmenin, dersin veya konunun öğretilmesinde hedefe ulaşmak için seçeceği öğretim yöntemi, çeşitli teknikler ve hatta değerlendirme biçimini bile uyum içinde olmasıdır diye tanımlayabiliriz. Eğitim bazı amaçlarına ulaşmada, diğerlerinden daha uygun ve verimli yollar, stratejiler vardır. (Ergün ve Özdaş, 1997; 37)

Öğretmenler genellikle kendilerinin merkezde olduğu, dersin akışını ve öğrencileri yönlendirdiği, değerlendirmeyi kendilerinin yaptığı öğretim stratejilerini tercih ederler. (Ergün ve Özdaş, 1997; 37)

Bilgi vermeye dayanan derslerde genellikle öğretmen sunuşunun ağırlıklı olduğu bir strateji izlenir. Burada dersin akışını güzelleştirecek, sınıfın dikkatini canlı tutatacak olan soru-cevap ve örnek vermek teknikleri ile düz anlatımın sıkıcılığı giderilmeye çalışılır. (Ergün ve Özdaş, 1997; 37)

Öğretim yöntem ve teknikleri, öğretim stratejilerinin yapı taşlarıdır. Bazı eğitimciler öğretim yönteminin bir “öğretim tekniği” olduğunu savunurken, bazıları da tekniği, daha geniş olan yöntemin içindeki bazı küçük işleri yapma yolu olarak anlar. Yani bir yöntemin içinde çeşitli teknikler kullanılabilir. (Ergün ve Özdaş, 1997; 38)

Öğretmen, yeni anlatacağı konu ve kazandıracak davranışı öğretmeye başlamadan önce önşart olan öğrenmeleri önceden gerçekleştirmelidir. (Ergün ve Özdaş, 1997 : 39)

2.1.2. Yöntem

Eğitimde yöntem kavramı, bugüne kadar farklı şekillerde tanımlanmıştır. Örneğin; bir tanıma göre yöntem, hedefe ulaşmak için önceden belirlenmiş ya da izlenecek en kısa yoldur. (Oğuzkan 1974; 166) Diğer bir tanıma göre yöntem, “bir sorunu çözmek, bir deneyi sonuçlandırmak, bir konuyu öğrenmek ya da öğretmek gibi amaçlara

ulaşmak için bilinçli olarak seçilen ve izlenen düzenli yol olarak tanımlanmıştır. (Oğuzkan, 1974: 166)

Başka bir tanıma göre de bir dersin amacını ve görevini emin ve en iyi yolla yerine getirmek için düzenlenmiş hareket biçimidir. (Hesapçıoğlu, 1992 : 134)

Yöntem, "öğretmenin öğretme, öğrencinin öğrenme gayretlerine, ele alınacak konunun icaplarına, duyulan ihtiyaca, tayin olunan amaca ve türlü psiko-fizik şartlara uygun olacak tarzda teşkilatlandırmanın, en emin ve elverişli vasıtalarla çalışarak başarılı sonuçlar elde etme tekniğidir. (Aytuna, 1963: 362)

Yöntem bir dersin amaçlarına ve özelliklerine göre belirlenir. Bir dersin, her zaman ve her yerde geçerli objektif bir öğretim yöntemi yoktur. Farklı dersler için farklı yöntem kullanılabilir. Öğretmen, kendi kişisel çabaları ve duyarlılığıyla ders ve öğrenci özelliklerine göre sınıfı için en uygun öğretim yöntemlerini seçip uygulamalıdır. (Erden, 1998;60)

2.1.3 Öğretmenin yöntem seçimine etki eden başlıca faktörler

1. Öğrenci grubunun büyüklüğü: Öğretmenin seçeceği öğretim yönteminin en önemli belirleyicilerinden birisi sınıfı kalabalık yada az olmasıdır. Bazı öğretim yöntemleri, örneğin tartışma rol oynama ve gösteri gibi yöntemleri öğrenci sayısı 15-20'yi geçmemesi gerekir. Daha kalabalık gruplarda ise anlatım yöntemi (takrir) kolaylıkla uygulanabilir. (İşman ve ESKİCUMALI, 1999: 102)

2. Dersin veya konunun özelliği: Bazı yöntemler bazı derslerin veya bazı konuların öğretiminde kullanılmaz. Matematik dersini tartışma metodu ile işlemek mümkün değildir. (İşman ve ESKİCUMALI, 1999: 102)

3. Zaman ve fiziksel imkanlar: Zaman ve fiziksel imkanlardan dolayı, müfredatı zamanında yetiştirebilmek için anlatım yöntemi, tartışma problem çözme ve rol oynama gibi yöntemlere tercih edilmektedir.

4. Maliyet: Anlatım soru-cevap ya da grup tartışmasının kullanılmasının sebebi bir maliyet getirmesidir.

5. Öğretmenin yönetime yatkınlığı: Öğretmenin özellikleri yöntem seçiminde büyük rol oynar.

2.2 Büyük Grupla Öğretim Yöntemleri

2.2.1 Anlatım Yöntemi

Anlatım, öğretmenden öğrencilere doğrudan bilgi akışını sağlayan bir öğretim yöntemidir. Bu yöntemde öğretmen sahip olduğu bilgi ve becerileri öğrencilere tek yönlü sunar. (Erden, 1998 : 102)

Anlatım yöntemine, daha çok belli bir konu ile ilgili bilgi aktarılırken, belli bir konuya giriş yaparken, yada belli bir konuyu özetlerken başvurumaktadır. Klasik bir öğretim yöntemi olan anlatım yöntemi, eğitimde öğretmen merkezli bir anlayışı temsil eder. Nitekim denilebilir ki, anlatım yöntemi öğretmeni "bir anlatıcı" öğrenciyi de "bilgilerin pasif bir alıcısı" olarak algılar. (Saban, 2000; 186)

Bu yöntem, özellikle sözel bilgilerin öğrenciler kazandırmasında, öğrenci sayısı fazla bir konunun işlenmesinde öğretim için ayrılan süre kısa olduğu durumlarda kullanılır. Ayrıca öğrencilerin dikkatlerini çekme, önceki öğrenmelerle yeni konu arasında ilişki kurma, öğrencileri güdüleme, dersi özetleme gibi bir çok öğretim oluşumlarında etkili olarak kullanılabilir. (Yalın, 2000: 65)

Anlatım yöntemiyle kalabalık gruplara kısa zamanda çok ve doğru bilgi aktarabilmesi, bu yöntemin en önemli avantajıdır.

Anlatım yöntemini etkili bir biçimde kullanabilmek için iyi bir ders planı hazırlanması gerekir. Ders planları hazırlanırken ve anlatım sırasında aşağıdaki özelliklere dikkat edilmelidir. (Erden ,1998;102)

2.2.1.1 Etkili kullanım için temel ilkeler

1. Öğretmen verdiği bilgileri iyi örgütlemeli, bilgileri basitten karmaşığa, somuttan soyuta doğru sıralanmalıdır.
2. Anlatımın başında öğrencilerin dikkati sunulacak konuya çekilmelidir.

3. Anlatımın başında öğrencilere konuyla ilgili ön bilgiler hatırlatılmalıdır.

4. Anlatım somut örneklerle zenginleştirilmelidir.

5. Öğretmen sesini, jest ve mimiklerini etkili bir biçimde kullanarak öğrencilerin dikkatini önemli bilgiler üzerine çekmelidir.

6. Anlatım sırasında özel ifadeler yazılı ve resimli gösterimlerle zenginleştirilmelidir.

7. Öğrencilerin derse aktif katılımını sağlamak için, öğrencilere kazandıkları davranışı ortaya koyacak sorular yöneltilerek derse aktif katılımları sağlanmalıdır.

8. Anlatım süresi kısa tutulmalıdır.

9. Anlatımın sonunda kısa bir özet yapılmalıdır. (Erden, 1998; 102-103)

10. Açık ve anlaşılır cümleler kullanılmalı, konuşma hızı öğrencilerin düzeylerine uygun olmalıdır.

11. Sınıftaki bütün öğrencilerin anlatılanları rahatça duyabilecekleri bir ses tonu kullanılmalıdır.

12. Sorular yoluyla öğrencilerin pekiştirmeli yada gerekli düzeltmeler, ek açıklamalar yapılmalıdır.

13. Anlatılanların dikkatle dinlenmesini sağlamak için önemli noktalar açıklanmalı ve öğrencilerden ders sonunda hangi sorulara cevap vermeleri beklendiği belirtilmelidir. (Yalın, 2000: 65)

Sunum sırasında bu özellikler yerine getirdiği takdirde anlatım, etkili bir yöntem haline gelebilir. Aksi takdirde öğrencilerin canı sıkılır, dikkatleri dağınık ve sınıfta, disiplin problemleri yaşanabilir.

2.2.1.2 Yararları

1. Anlatım yöntemi, yeni bir konuya giriş yapmada, belli bir konunun kısa tekrarını yapmada veya belli bir konuyu özetlemede etkilidir.

2. Anlatım yöntemi ile kısa zamanda çok miktarda bilgi çok kalabalık bir öğrenci grubuna aktarılabilir.

3. Anlatım yöntemi ile öğrenciler belli bir konu hakkında organize bilgi edinirler.
4. Anlatım yöntemi öğretmene güven duygusu verir ve zamandan tasarruf sağlar.
5. Anlatım yönteminin uygulaması kolay ve ekonomiktir.

2.2.1.3 Sınırlılıklar

1. Anlatım yöntemi, uygulayıcıda iyi bir ses tonu ve konuşma yeteneği gerektirir.
2. Anlatım yöntemi, sınıfta tek yönlü bir iletişim örüntüsü doğurur.
3. Anlatım yöntemi ile öğrencilerin bireysel farklılıklarını karşılamak oldukça zordur.
4. Anlatım yöntemi dersi uzun süre pasif dinleyici konumunda kalan öğrenciler için sıkıcı hale getirir.
5. Anlatım yöntemi ile yüksek düzeyde bilişsel öğretimin gerçekleştirilmesi güçtür. (Saban, 2000: 186-187) (Bkz. Ek-1)

2.2.2 Tartışma

Tartışma yöntemi, bir konu veya bir sorun üzerinde öğretmen ve öğrencilerin yoğunlaşarak görüşler öne sürmelerini içeren bir öğretme öğrenme yöntemidir. Yöntemin esası grup etkinliğine dayanır. Tartışma yönteminin amacı, ele alınan problem veya konu ile ilgili olarak öğrencileri düşündürmek, fikirlerini ve çözüm önerilerini almaktır. Bu yöntem daha çok ele alınan konunun daha iyi kavranması için başvurulan bir yoldur. Ele alınan konuyla ilgili olarak öğrenciler daha detaylı bilgiler elde ederler. Konu enine boyuna öğretmen ve öğrenciler tarafından tartışılır. Çözüm önerileri getirilir. (İşman ve Eskicumalı, 1999; 108)

Tartışma yöntemi, fikirlerin serbestçe söylenmesine ve eleştirilmesine imkan sağlar. Öğrenciler derse aktif olarak katılırlar. Öğrencilerin ilgileri yüksek ve sürekli. Öğrencilerde sorumluluk ve grup bilinci oluşur. Öğrenci etkileşimi en yüksek olan öğretim yöntemidir, denilebilir. Öğrenciler başkalarının fikir ve düşüncelerine hoşgörü ile bakmayı öğrenirler. Belli bir

konu ve ya sorun ile ilgili olarak değişik bakış açıları ve çözüm yolları olduğunun farkına varırlar. Öğrencilerin sözlü anlatım ve kendini ifade etme becerileri gelişir. Sınıf içinde çekingen öğrencileri cesaretlendirir. Kendilerine güven kazandırır. (İşman ve Eskicumalı, 1999: 108-110)

Tartışma, konu hakkında sorular sormaya ve dolayısıyla düşünmeye teşvik ettiği için öğrencilerin içselleştirilmesine yardımcı olduğu kabul edilir. (Özden, 1999: 155)

Tartışma yöntemi, öğretmenin konunun öğrenciler tarafından nasıl kavrandığını görmesine yardımcı olur. Öğrencilerin ön bilgilerinin harekete geçirilmesi ve hayatla ilişkilendirilmesi için iyi bir fırsat verir. Aynı zamanda öğrencilerin bir konu üzerinde derinlemesine düşündürmesine yardımcı olur.

Tartışma yönteminin verimli olabilmesi için öğretmen ve öğrencilerin konuya hazırlıklı olarak gelmeleri gerekir. Öğrencilerin önceden çalıştıkları bir konuda öğretmen bir soruyla tartışmayı başlatabilir. Öğrencilerin oturma düzeninin birbirlerini görecek şekilde düzenlenmesi öğrencilerin tartışmaya katılımını arttıracaktır. Tartışma bir öğrenci tarafından yönetilebilir; ancak konunun sapmasını önleme öğretmenin sorumluluğundadır. (Özden, 1999; 156)

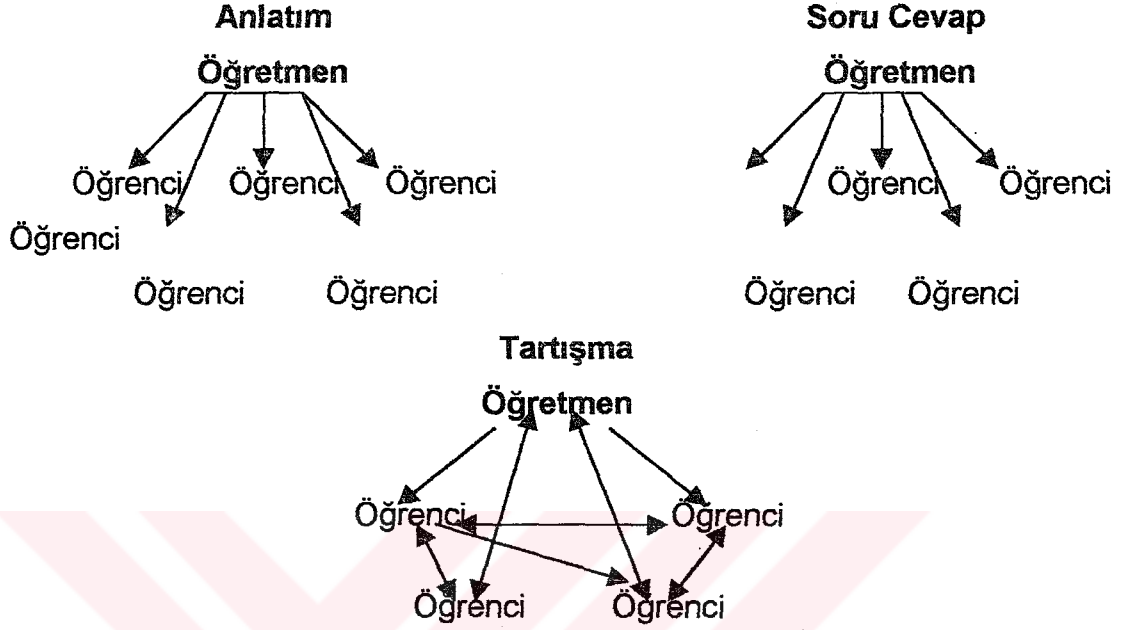
Öğretmen konuşmaktan çekinenleri teşvik ederek tartışmaya katılımlarını sağlamalıdır. Ders sonunda, öğretmen tartışmanın ana noktalarını özetleyerek bir sonrası için yapılacak etkinlikleri sınıfla beraber planlamalıdır. Tartışma bazı öğrencilerin dikkatini çekerek konu hakkında araştırma yapma isteği doğurabilir. Öğretmen öğrencileri bu konu hakkında derinliğine çalışma yapmaya yönlendirmelidir. (Özden, 1999: 156)

Soru –yanıt nasıl düz anlatımı zenginleştiriyorsa, tartışma da soru yanıtı zenginleştirmektedir. (Çilenti, 1985: 57)

Tartışma öğrencilerin birbirleriyle, öğretmenle daha yoğun etkileşim daha etkili iletişim daha etkili iletişim kurmasını sağlar.

Anlatma yönteminin uygulanışında soru –cevap, tartışma kullanılmazsa (dönüt alınmazsa) ileşitim bile yoktur, tek yanlılık, iletim vardı. Tartışmaysa çok yönlü iletişimi olanaklı kılar. (Nas, 2000; 152)

Bu durum şekillerle şöyle gösterilebilir: (Nas, 2000 : 152)

2.2.2.1 Hangi tür öğrenme ihtiyaçlarını karşılar

Tartışma yöntemi dinleyerek ve fikir alış verişinde bulunarak öğrenmeyi tercih edenler için etkilidir. Derse katılmak ve anlatılan konuları hissetmek isteyen öğrenciler tartışma yöntemini tercih ederler. İnsanlarla, değerlerle, olayların gerçekleştiğini, ortamın özgün koşulları ile ilgilenen öğrenciler bu yöntemin uygulandığı derslerde daha başarılı olurlar. Tartışma konusunu “Niçin” ini ortaya koymaya yarayan bir yöntemdir. (Özden, 1999; 156)

Geleneksel müfredat programlarını çok parçalanmış bulan öğrencilere konunun bütünü kavramada yardımcı olur. (Özden, 1999: 156)

2.2.2.2 Etkili kullanım için temel ilkeler

1. Tartışma yönteminin başarılı olması için, öğretmen ve öğrencilerin tartışma konusunda ön hazırlıklı olmaları gerekir.
2. Tartışma yönteminde öğretmen, kendisi için yeni olan bir konuyu sınıfta tartışmaya açmaktan sakınmalıdır.
3. Tartışma yönteminde, “cevabı sadece “evet” veya “hayır” şeklinde verebilecek sorulardan kaçınılmalı ve daha çok “niçin?” veya

“nasıl?” gibi öğrencileri düşünmeye sevk eden sorular kullanılmalıdır.

4. Tartışma konularının güncel olması, öğrenci motivasyonunu arttırmaktadır. Bu amaçla yerel olaylar veya medyadaki toplumu yakından ilgilendiren çeşitli konular tartışma konusu yapılabilir.
5. Tartışma sırasında öğrencilere düşünmeleri ve kendilerini ifade etmeleri için yeterli süre tanınmalıdır.
6. Tartışmanın sınıftaki belli öğrenciler tarafından yürütülmesine izin verilmemelidir. Bu amaçla, sınıfta pek söz almayan veya çekingen davranan öğrenciler konuşmaya teşvik edilebilirler.
7. Tartışma yönteminin uygulanmasında öğrencilerin kendilerini rahat hissedebilecekleri bir sınıf ortamı oluşturmalıdır.
8. Tartışmaya başlamadan önce, tartışmanın amacı, süresi ve tartışma sonunda neler yapılacağına açık ve net olarak kararlaştırılması önemlidir. (Saban, 2000: 206-207)
9. Öğrencilerin konu hakkında ön bilgi edinmeleri sağlanmalıdır. Aksi takdirde zaman boşuna harcanmış olur.

2.2.2.3 Yararları

1. Tartışma yöntemi, sınıfta öğretmen-öğrenci ve öğrenci-öğrenci arasında dinamik bir iletişim ve etkileşim örüntüsü meydana getirir.
2. Tartışma yöntemi, özellikle kalabalık olmayan sınıflar için ideal bir öğretim yöntemidir.
3. Tartışma yöntemi, sınıfta demokratik bir öğrenme ortamı oluşturur.
4. Tartışma yöntemi, öğrencileri öğrenme sürecinde aktif hale getirir.
5. Tartışma yöntemi sayesinde öğrenciler belli bir konuya ilişkin farklı bakış açıları kazanırlar.
6. Tartışma yöntemi, öğrencilerde sözlü iletişim ve kendini ifade etme becerilerini geliştirir.

7. Tartışma yöntemi, öğrencilere konu ile ilgili geçmiş yaşantılarından örnek vermeleri için fırsat tanır. (Saban, 2000: 205-206)
8. Öğrenciler kendilerini ifade edebilerler. Bu nedenle öğrenmeleri daha kalıcı olur.

2.2.2.4 Sınırlılıkları

1. Tartışma yöntemi, gerekli bilgi ve olgunluğa sahip olmayan öğrencilere uygulandığında, istenen verimi ve yararı sağlamaz.
2. Tartışma yönteminin kalabalık sınıflarda uygulanmasını oldukça zordur ve uzun zaman gerektirebilir.
3. Tartışma bazen amacından uzaklaşabilir ve öğrenciler arasında kişisel münakaşalara dönüşebilir. (Saban, 2000: 206) (Bkz. Ek-2)

2.2.3 Soru – cevap yöntemi

Soru – cevap metodu, öğretmenin öğrencilere ve öğrencilerin de öğretmene sorduğu soruları kapsayan karşılıklı iletişime dayanan bir öğretim yöntemidir. Soru – cevap yöntemi çoğunlukla anlatım yöntemi ile birlikte kullanılır. Soru – cevap yöntemi anlatım yönteminin sıkıcılığı ve monotonluğunu az da olsa ortadan kaldırarak öğrencileri aktif hale getirmeye çalışır. Soru – cevap yöntemi öğretmenin işlenen konu ile ilgili olarak öğrencilerin bilgilerini yoklamaktan çok, öğrencileri düşündürmek, önemli noktalara öğrencilerin dikkatlerini çekmek, cevapları öğrencilere buldurtmak gibi gayeleri taşır. Öğretmenin öğrencilerine ustaca sorular sorması öğrencilerin hatırlama, düşünme, muhakeme, analiz, sentez, değerlendirme yeteneklerinin geliştirir. (İşman ve Eskicumalı, 2000: 106)

Bu yöntemin kullanılmasında öğretmenin soru sorma becerisi çok önemli rol oynar. Öğretmen önceden planlandığı sorular yoluyla öğrencide istendik davranışları kazandırmaya çalışır. Soru – Cevap yöntem olarak kullanıldığı zaman, öğrencilerin derse önceden çalışıp gelmeleri gerekir. (Erden, 1998: 105)

Soru – Cevap yöntemi, öğretmene kazandırılmak istenen bilgileri örgütleme, öğrencilerin düşünmesini sağlama ve geliştirme, öğrencilerin öğrenme düzeylerini anlama, öğrencilerin derse ve konuya karşı dikkat ve ilgilerini arttırma, öğrencilerin önceki öğrenmelerinin pekiştirme ve yeni konu ile ilişkisini kurarak anlamlı öğrenmeler sağlamasına yardımcı olur. (Yalın, 2000: 66)

2.2.3.1 Etkili kullanım için temel ilkeler

1. Sınıfı ilgilendiren sorular, tam sınıfa sorulmalı aynı anda herkes cevabı bulmak için düşündürülmeli, daha sonra da soruya cevaplandırarak kişi belirlenmelidir. Bu belirlemede cevap vermeye gönüllü öğrencilere öncelik verilmeli, kolay sorular gruba göre öğrenmesi yavaş olan öğrencilere sorulmalıdır. Yanlış cevap veren öğrenciler azarlanmamalı ve sınıf içinde küçük düşürücü davranışlardan kaçınılmalıdır. (Demirel ve Yağcı, 1999: 60)

2. Doğru cevaplar anında pekiştirilmelidir. Yanlış cevaplar, doğrusu söylenerek düzeltilmelidir. Doğru cevapların verilmesi için ipuçları kullanılmalı ya da sorular sorulmalıdır.

3. Tüm sınıfın dikkatli ve ilgili olmasını sağlayacak uygulamalar yapılmalıdır. (Demirel ve Yağcı, 1999: 60-61)

4. Soruların cevaplama sadece parmak kaldıran öğrencilerden değil, derse ilgisiz görünen veya cevabı bildiği halde çekingen davranan öğrencilerden de istenmelidir.

5. Sorular daha önceden hazırlanmalı, açık ve net bir şekilde sorulmalıdır.

6. Sorular istenen cevaba göre şekillendirilmelidir.

7. Öğrencilere sorulan her sorunun bir amacı olmalı, soru sormak için öğrencilere sorular yöneltilmemelidir.

8. Öğrencilere sorulan sorular bilişsel alanın sadece bilgi ve kavrama düzeyinde kalmamalı, analizi, sentez ve değerlendirme gibi kompleks zihinsel süreçleride kapsamalıdır.

9. Öğrencilere sorular sorulurken yumuşak bir dil kullanılmalı, öğrenciler tedirgin edilmemelidir. Mümkünse öğrencilerin adları söylenerek sorular yöneltilmelidir. (İşman ve Eskicumalı, 2000: 107-108)

10. Öğrencilerin hiçbir sorulan soruyu cevaplandırmazsa, soru daha basitleştirilmeli, sorunun cevabını bulmaları sağlanarak ön bilgileri ve hatırlatıcı sorular yöneltilmeli ve öğrenciye ipuçları verilmelidir. Sorunun cevabı tam doğru değilse, eksiklikler öğretmen ya da öğrenciler tarafından tamamlanmalı ve sorunun tam ve doğru cevabı söylenmelidir. (Erden, 1998: 109)

11. Öğrencilere ad ve soyadlarıyla hitap edilerek cevap istenmelidir.

12. Sorular sık sık tekrar edilmemelidir. Çünkü sorunun tekrarlanacağını bilen öğrenci ilk sorulduğunda dikkatle dinlemez. (Büyük karagöz ve Çivi, 1996: 82-83)

2.2.3.2 Yararları

1. Öğrencinin öğrendiği davranışı göstermesini sağlar. Bu yolla öğretmen verdiği mesajların öğrenciye ulaşmış ulaşmadığını anlayabilir.
2. Öğrencinin derse aktif katılımını sağlar.
3. Öğrenciyi analitik ve yaratıcı düşünme yeteneklerini geliştirir.
4. Dersi monotonluktan kurtararak, öğrenciyi öğrenmeye karşı güdüler.
5. Öğrencinin dikkatini önemli konulara çeker.
6. Öğrenilen davranışların tekrarını sağlar.
7. Öğrenciyi araştırmaya sevkeder.
8. Öğretmen, öğrenciye dönüt verebilir. Yanlış davranışları düzeltebilir., (Erden, 1998: 105)

2.2.3.3 Sınırlılıkları

1. Soru – Cevap yöntemi anlatım yöntemine göre daha fazla zaman alıcıdır.
2. Soru - cevap yöntemini kalabalık sınıflarda uygulamak güçtür.

3. Soru – cevap yöntemine sıkça başvurulması öğrencilerde heyecan ve tedirginlik yaratır.
4. Öğrencilere soru sorma fırsatı tanıma, zaman zaman konunun dışına çıkılmasına ve dersin gerçek amaçlarından uzaklaşmasına neden olabilir. (İşman ve Eskicumalı, 2000: 107)

2.2.3.4 Soru çeşitleri

Öğretmenlere genellikle soru sormak çok kolay bir iş gibi gelir ve sınıfta öğrencilere ilk akıllarına gelen soruları yöneltir. Oysa soru sormak beceri ister. Öğretmenin önceden öğrencilere yönelteceği soruları belirlemesi ve yeri geldikçe kullanması gerekir. Sorular değişik biçimlerde sınıflanmıştır. Örneğin; Bloom'un taksonomisine göre sorular bilgi, kavrama, uygulama, analiz, sentez ve değerlendirme düzeyi olmak üzere altı aşamada ele alınmaktadır. R. Simith (1969) soruları bütünleştirici ve ayrıştırıcı olmak üzere iki katagoride ele almıştır. Gallogher ve Aschner ise soru tiplerini bir anlamda yukarıdaki sınıflamaları içine alacak biçimde, Hatırlama, Bütünleştirici, Ayrıştırıcı ve Değerlendirme olmak üzere 4 grupta toplamıştır. (Erden, 1998: 105-106)

Aşağıdaki bu sınıflamaya göre soru tiplerine örnekler verilmektedir.

2.2.3.4.1 Hatırlama gerektiren sorular

Bu tür sorular öğrencinin sahip olduğu bilgileri olduğu gibi, hiç bir değişikliğe uğratmadan hatırlamasını gerektirir. Bu tür soruların genellikle tek ve kısa cevabı vardır. Hatırlama gerektiren sorular, öğrenilenlerin tekrarını sağlar ve sözel bilgilerin öğretilmesinde kullanılabilir. (Erden, 1998; 106) Aşağıdaki sorular bu tip sorulara örnek verilebilir.

- Ege Bölgesin'deki en büyük ilimizin ismi nedir?
- Türkiye'nin en yüksek dağının ismi nedir?
- Nüfus sayımı kaç yılda bir yapılacaktır?
- Ülkemiz kaç coğrafi bölgeye ayrılmaktadır?

Hatırlama soruları Bloom'un taksonomisinde bilgi düzeyindeki sorulara denk düşer.

2.2.3.4.2 Bütünleştirici sorular

Bütünleştirici sorular verilen ya da hatırlanan bilgilerin analizini ve bütünleştirilmesini gerektirir. Öğrencilerin bu tip sorulara yanıt verebilmesi için sahip olduğu bilgileri ile yeni gelen bilgileri ya da yeni öğrendiği iki bilgiyi karşılaştırması, iki yada daha fazla olgu, olay, kavram arasındaki benzerlik ve farklılıkları görmesi neden sonuç ilişkilerinin farkına varması beklenir. Problem çözme ve akıl yürütme gerektiren sorular da bu gruba girer. Bu tür soruların genellikle tek bir doğru yanıtı vardır. (Erden, 1998: 106)

- Akdeniz Bölgesi'nin iklimi ve ekonomik faaliyetleri arasında nasıl bir ilişki vardır?
- Karadeniz Bölgesi'nde neden çok orman vardır?
- Marmara Bölgesi'nin gelişmesinin başlıca nedenleri nelerdir?
- Doğu Anadolu'da iklimin sert olmasının nedenleri nelerdir?

2.2.3.4.3 Ayrıştırıcı sorular

Bu tür soruların yanıtı yaratıcılık ve hayal gücü gerektirir. Açık uçludur ve soruya farklı doğru yanıtlar gelebilir. Bu nedenle öğretmen sınıfta araştırmacı bir soru sorduktan sonra birden fazla öğrenciden cevap alması, cevaplar arasındaki farklılığı kabul etmesi gerekir. (Erden, 1998: 107)

- Türkiye ekvatorial bölgede olsaydı yaşantımız nasıl olurdu?
- Doğu Anadolu'nun zenginleşmesi için ne yapılabilir?
- Ormanlarımızı korumak için ne gibi çalışmalar yapılabilir?
- İç Anadolu Bölgesi fazla yağış alsaydı, bitki örtüsü ne olurdu?
- Güney Doğu Anadolu Bölgesi'nde petrol bulunmasaydı bu bölgemiz nasıl olurdu?

2.2.3.4.4 Değerlendirme soruları

Bu tür sorular öğrencilerin belli bir olay, eylem ya da bilgi ile ilgili yargılarını yoklar. Değerlendirme soruları da ayrıştırıcı sorulara benzer. Ancak öğrenciden bir yargıda bulunması istenir. Sorular evet, hayır gibi kısa cevaplı olabileceği gibi, uzun cevap da gerektirebilir. Değerlendirme

sorularında öğretmen öğrencilerden, değerlendirme için kendi ölçütlerini ya da daha önce öğrendikleri ölçütlerini kullanmalarını isteyebilir. Ancak ölçüt ne olursa olsun mantıklı bir temele oturtulmalıdır. Aşağıda bu tür sorulara bazı örnekler verilmiştir. (Erden, 1998: 107)

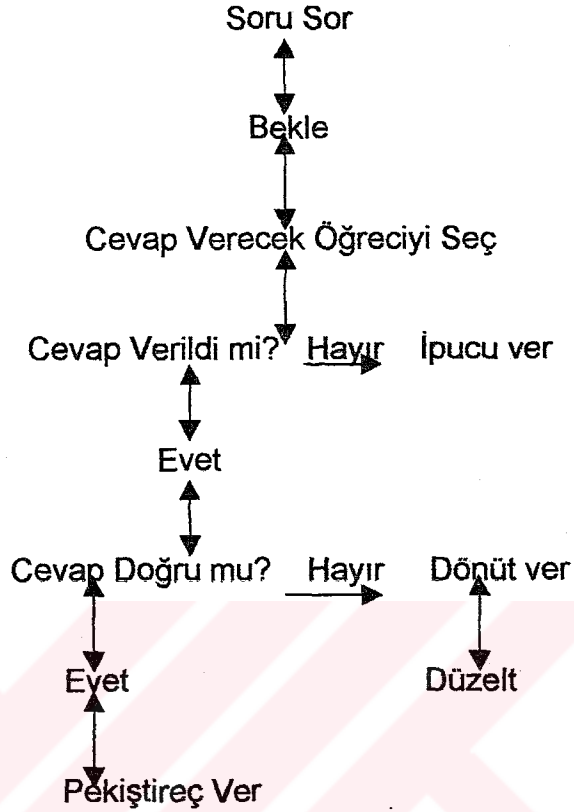
- Bulunduğumuz il hakkında ne düşünüyorsunuz ?
- Niçin kötü yakıtlar çevre kirliliğine sebep olur?
- Güneydoğu Anadolu Proje'sinin ülkemize getireceği yararlar neler olabilir?
- Karadeniz'e kıyısı olan ülkeler için, neden Boğazlar çok önemlidir?

2.2.3.5 İyi bir soruda bulunması gereken özellikler

Öğretmenin sorduğu sorulara cevap alabilmesi ve bu tekniği etkili bir biçimde kullanabilmesi için, soru sorarken aşağıdaki ölçülere uygun soru sorması gerekir. (Erden, 1998; 109)

1. İyi bir soru açık, basit ve düzgün bir dille ifade edilmelidir.
2. Soru öğrenciyi öğrenmeye karşı güdülemeli ve öğrenmeyi sağlamalıdır.
3. Soru öğrencilerin yeteneklerine ve ilgilerine uygun olmalıdır.
4. Soru öğrencide geliştirilmek istenilen özelliğe uygun olmalıdır.

2.2.3.6 Soru – cevap tekniğinde işlem basamakları

(Erden, 1998: 110)

2.2.4 Problem çözme

Öğrencilerde problem çözme becerisinin geliştirilmesi tüm eğitim kurumlarının en önemli amaçlarından biridir. İnsanların toplumsal hayata ve değişime uyum sağlaması, başarılı ve bağımsız olması için bu beceriye sahip olması gerekir. (Erden, 1998; 111)

Problem çözme yönteminin amacı öğrencilerde bilimsel düşünme ve problem çözme becerisi geliştirmektir. Problem çözme yöntemi büyük grupla yapılabileceği gibi, küçük grupla ya da bireysel olarak da uygulanabilir. Problem çözme yöntemi uygulanırken, rol oynama, benzetimi küçük grup tartışmaları gibi bir çok teknikten yararlanabilir. (Erden, 1998: 111)

Problem çözme, teorileri test etmeyi seven, eşyanın nasıl çalıştığını merak eden öğrenciler için etkili bir öğretim yöntemidir. Bu grup öğrenciler genellikle okuldan nefret ederler. Çünkü okuldan sağlanan bilgiler sadece teorik bilgilerdir; Uygulama olanağı pek yoktur. Öğretim yöntemi, bu grup

öğrencilere “Nasıl” sorusunun cevabını sağlayabiliyor ve öğrenilen şeylerin gerçek uygulamalarını gösterbiliyorsa etkilidir. Problem çözme, laboratuvar çalışması ve gözlem gezisi bu tür öğrencilerin tercih ettiği öğretim yöntemleridir. (Özden, 1999: 162)

Problem çözme, tekniğine yeri geldikçe ilköğretim okullarından başlayarak üniversiteye kadar eğitimin her kademesinde yer verilmelidir. Problem yaratan değil, problem çözen bir gençlik yetiştirebilmek için bu tekniğin çok iyi bilinmesi ve etkili bir şekilde kullanılması gerekir. (Demirel ve Yağcı, 1999: 63)

Problem çözme yöntemi, problem çözme sürecinde gerçekleştirilen basamaklara uygun olarak uygulanır. Bilim adamları, problem çözmenin basamaklarını aşağıdaki gibi belirlemiştir.

1. Öğrencilerin problemi fark etmesi: Öğrencinin problem çözmeye karşı güdülenmesi için öncelikle problemi hissetmesi gerekir. Bu durumlarda bu kendiliğinden oluşabilir. Ancak bazı durumlarda birey çevresinde meydana gelen birçok problemin farkında değildir. Örneğin şehirlerimizde: hava, su, sis kirliliği, ulaşım problemleri en büyük sorunlardır. Bu sorunlar, ruh ve beden sağlığımıza tehdit oluşturmaktadır. Ancak insanlarımız bu sorunları algılayamamakta veya sorun saymamaktadırlar. Ülkemizde erezyon ve çölleşme çok ciddi bir sorun olduğu halde pek çok kişi bunu bir sorun olarak görmemektedir. (Erden, 1998; 112)

Böyle oluşumlarda öğrenciye problemin hissettirilmesi gerekir. İnsanlığı en çok tehdit eden sorunları Sosyal ve Fen Bilgisi derslerinde öğrencinin önüne koyulmalıdır. Bu aşamada öğrencilerle birlikte gözlem gezisi yapılması, problemi canlandırarak drama yaptırılması sorunlarla ilgili resimler gösterilmesi vb. Öğrencilerin problemi fark etmelerini sağlayacaktır. (Erden, 1998; 112)

2. Problemin tanımlanması: Öğrenciler problemi hissettikten sonra, problemin önemini kavramaları ve çözmeye karşı güdülenmeleri gerekir. Yapılan araştırmalar öğrencilerin başa çıkabilecekleri problemleri

çözmeye karşı güdülendiklerini göstermektedir. Bu nedenle problemin tanımlanması, açıkça ortaya konulması gerekir. (Erden, 1998: 112)

Bu aşamada öğrenciler problemle ilgili sahip oldukları ve eksik olan bilgileri ortaya koyarak problemi tanımlarlar.

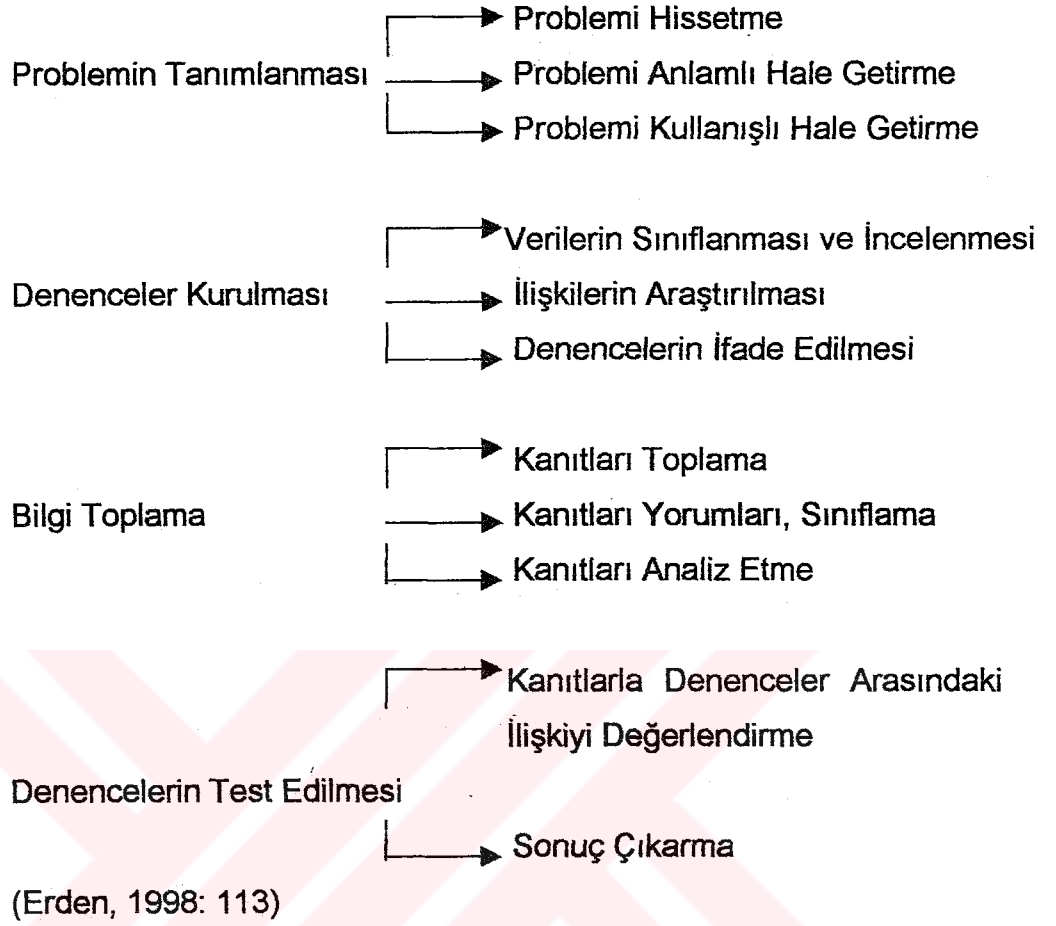
3. Problemin çözümü için denenceler kurulması: Bu aşamada öğrencilerden problemin olası nedenlerini tahmin etmeleri istenir. Tahmin sırasında problemin nedenlerine açıklık getirmek için çeşitli kaynaklardan (dergi, gazete, kitap, ansiklopedi, konu alanı uzmanları kaynak kişiler, vb) problemle ilgili bilgi toplanabilir. (Erden,1998;102)

4. Problemin çözülmesi için gerekli bilgilerin toplanması

Bu aşamada öğrenciler kurdukları denencelerin doğruluğunu kanıtlamak için veriler toplarlar.(Erden,1998;102)

Veri toplama aşamasında gözlem, anket gibi yöntemlerden yararlanabilir. Örneğin amaç şehirdeki hastalıkların nedenlerini bulmaksa, İl Sağlık ve İl Hıfzısıhha müdürlüğünden, alınacak çevre kirliliğinden kaynaklanan hastalıkların verileri, problemi ortaya koymaya yeterlidir. Şehirin kirlenmesine neden olan etmenler gözlenebilir. Problemin çözümü ortaya konulabilir.

5. Denencelerin test edilmesi : Bu aşamada denenceler ile elde edilen kanıtlar karşılaştırılır. Kanıtlar denenceleri doğruluyorsa denence kabul edilerek, genellemeye ulaşılır. (Erden, 1998: 112) Problem çözme aşamaları şekilde gösterilmektedir.

2.2.4.1 Etkili kullanım için temel ilkeler

1. Öğrencilere verilecek problemleri iyi seçmek gerekir.
2. Problem öğrencilerin seviyelerine uygun olmalıdır.
3. Problemler ve etkinlikler öğrencilerin ilgi ve ihtiyaçlarına cevap verecek şekilde düzenlenmelidir.
4. Öğrencilere problemin önemi ve problem çözme aşamaları iyi bir şekilde anlatılmalıdır.
5. Öğretmen öğrenciye rehberlik etmeli ve yol göstermelidir. (İşman ve ESKİCUMALI, 2000: 113)
6. Seçilen problem öğrencilerin ilgisini çekecek nitelikte olmalıdır.
7. Problemler ders kitaplarından değil, gerçek hayattan seçilmelidir.
8. Her problemin birden fazla çözüm yolu olabileceği düşünülmelidir.

2.2.4.2 Yararları

1. Öğrenci aktif olarak öğrenmeye katılır.
2. Öğrencilerin üst düzey bilişsel fonksiyonlar (analiz, sentez, genelleme, değerlendirme, tümevarım, tümdengelim) kullanılır. (Küçükahmet, 1997: 107)
3. Öğrencilerin üst düzey zihinsel süreçleri (analiz, sentez, değerlendirme) gelişir.
4. Öğrencilerde ilgi ve güdülümeyi artırır.
5. Öğrenciler gelecekte karşılaştacakları sorunları tanıma ve çözüm yolları üretme imkanları elde ederler.
6. Öğrenciler ders kitabının dışındaki gerçek hayat problemleri ile karşı karşıya gelirler.
7. Öğrenciler bilimsel düşünme ve araştırma metodunu öğrenirler. (İşman ve Eskicumalı, 2000: 113)
8. Öğrencilerin eleştirel düşünme, karar verme yaratıcı düşünme becerilerini geliştirir.
9. Öğrencilerin kendi kendilerine öğrenmelerini sağlar.
10. Öğrencilerin bilimsel araştırma sürecine yönelik tutum ve beceri geliştirmelerini sağlar. (Saban, 2000: 198)

2.2.4.3 Sınırlılıkları

1. Problem çözme yönteminin uygulanması uzun zaman alabilir.
2. Gerekli kaynaklar, veriler, araç ve gereçler sağlanmazsa, başarı sağlanamaz.
3. Bazı problem durumları için gerekli verileri toplamak zor olabilir.
4. Problem çözme yönteminin başarılı bir şekilde uygulanabilmesi için öğretmenin sınıf yönetimi ve rehberlik alanında iyi yetişmiş olması gererekir. (Saban, 2000: 198)
5. Bu yöntem neticesinde elde edilen öğrenmelerin ölçülmesi güçtür. (İşman ve Eskicumalı, 2000, 113)
6. Öğrencilerde her problemin çözümünün çok basit olduğu kanaati uyandırabilir. (Bkz. Ek-3)

2.2.5 Gösteri

Gösteri öğretmenin öğrencilere bir şeyin nasıl yapılacağını göstermek ya da bir prensibi açıklamak için yaptığı işlemlerdir. Gösteride görsel ve işitsel araçlar kullanılır. Gösterinin en önemli özelliği herhangi bir şeyin ustaca nasıl yapılacağını gösterilmesidir. (Özden, 1999: 170) Bu nedenle gösteri yöntemi ile bir olay veya olgu açıklanırken, gösterinin amaçları öğrencilere açıklanmalı, görsel, sözel iletişimin birlikte kullanılmasına özen gösterilmeli ve gösteri sonunda da sınıftaki her öğrenciye gösteriyi uygulama fırsatı tanınmalıdır. (Saban, 2000: 207)

Gösteri yönteminde, etkinliği önce öğretmenin kendisi yapar. Sonra gösterildiği şekliyle öğrencilerinin kendilerinden yapmaları istenir. Bu özelliği ile gösteri yöntemi hem öğrenciye öğretilen bilgilerin kalıcı olmasını sağlar ve hem de bu bilgilerin beceriye dönüşmelerini sağlamaz. Bu yöntem, daha çok uygulama düzeyindeki davranışların öğrencilere kazandırılmasında etkilidir. (İşman ve Eskicumalı, 2000: 114)

2.2.5.1 Etkili kullanım için temel ilkeler

1. Gösteri yönteminin başarısı için, öğretmenin gösteri yapacağı işlemler hakkında hazırlık, prova ve plan yapması önemlidir.
2. Gösteri yöntemini kullanan öğretmenin sınıfta yapacağı işlemleri önce kendisi gerçekleştirmeli, daha sonra öğrencilere yaptırmalıdır.
3. Gösteri yönteminin başarılı olabilmesi için, her öğrencinin mutlaka söz konusu işlemler sürecini en az bir defa gerçekleştirmesi gerekir.
4. Gösteri sırasında kullanılacak araç –gereçler (şema, grafik, slayt, tepegöz v.s. gibi) önceden konuşlanmalıdır.
5. Gösteri sırasında izlenilecek basamaklar, basitten karmaşığa doğru bir sıra izlemelidir.
6. Gösterinin bütün sınıfça izlenebilmesi ve söylenenlerin bütün öğrenciler tarafından işitilebilmesi önemlidir.

7. Gösteri sırasında izlenen tüm basamaklar bütün öğrencilerin kolayca anlayabilecekleri bir şekilde verilmelidir.
8. Gösterinin sonunda, eğer mümkünse, izlenen basamakların ve her basamakta yapılan işlemlerin kısa bir özeti öğrencilere dağıtılmalıdır. (Saban, 2000: 208)

2.2.5.2 Yararları

1. Öğrenilenlerin daha kalıcı olmasını sağlar.
2. Öğrenciler hem görerek ve hem de işiterek öğrenme imkanı elde ederler.
3. Bir gösteri esnasında öğrencilerin ilgi ve dikkat düzeyleri en yüksek düzeydedir.
4. Öğrenciler bir deneyin veya olayın oluşumu hakkında birinci el bilgileri ve deneyimleri elde ederler.
5. Öğrenciler, yaparak ve yaşayarak öğrenme imkanı elde ederler. (Eskicumalı ve İşman, 2000: 114)
6. Gösteri yöntemi, özellikle fen bilgisi, beden eğitimi ve sanat eğitiminin çeşitli alanlarında gerekli becerilerin geliştirilmesinde etkilidir.
7. Gösteri yöntemi, kavramların veya kelimelerin yetersiz olduğu fikir, prensip veya olguların açıklanmasında etkili bir yoldur.
8. Gösteri yöntemi, bir takım teorik bilgileri uygulamaya koyma fırsatı verir. (Saban, 2000: 206)

2.2.5.3 Sınırlılıkları

1. Öğretmen tarafından iyi bir hazırlık ve planlama yapılması zorunluğudur.
2. Gösterinin veya deneyin yapılacağı ortam ve kullanılacak araç ve gereçler her okulda olmayabilir. Laboratuvar ve atelye gibi.
3. Kalabalık sınıflarda gösteri yöntemini kullanmak zordur. Gösterimi arkadaki öğrencilerin görebilmeleri zordur. Ayrıca

kalabalık sınıflarda her öğrencinin deneyi kendisinin yapması mümkün değildir.

4. Gösteri yöntemi oldukça zaman alıcıdır
5. Gösteri esnasında sınıf düzenini ve disiplininin sağlamak güçleşebilir.
6. Eğer gerekli önlemler alınmasına gösteri sırasında kazalara sebebiyet verilebilir. (İşman ve Eskicumalı, 2000: 115)

2.2.6 Gezi ve gözlem

Eğitime anlam kazandırmak, canlılığı arttırmak ve ilgi uyandırmak için okul tarafından okul dışına düzenlenen etkinlikler gözlem gezisi kapsamına girer. (Özden, 1999; 105)

Gezi öğrencilerin yakın çevrelerini tanımaları, okulda kazandıkları bilgileri ile gerçek yaşam arasında ilişki kurmaları, bilgileri asıl kaynağından elde etmeleri amacıyla kullanılan bir öğretim etkinliğidir. Gezi sırasında öğrenciler tam duyu organlarını kullanarak, yaşayarak öğrendikleri için, kalıcı izli davranış değişikliği meydana gelir. (Erden, 1998; 164)

Gezi genellikle yeni bir ünitenin başında öğrencileri öğrenmeye karşı güdülemek, araştırma ve inceleme yapmaya yönlendirmek, işlenecek konuyla ilgili birinci elden bilgi toplamak amacıyla düzenlenir. Bunun yanı sıra problem çözme, tartışma, dramatizasyon yöntemlerine temel oluşturmak içinde geziden yararlanılabilir. (Erden, 1998: 164)

Gözlem yöntemi genelde eğitsel ders gezileri olarak da adlandırılır. Çünkü çoğu kez öğrencileri fabrika, müze, kütüphane, çeşitli devlet kurumları, dağ, orman, göl gibi yerlere götürerek oralarda doğrudan gözlem yaptırılarak bilgi toplanabilir. Bunun yanında gözlem sınıflarda da yapılabilir. Sınıfa getirecek kuşlarda da yapılabilir. Sınıfa getirecek kuş maden parçası, bir model, bir tablo, film vs. incelendikten sonra gözlem sonuçları alınabilir.

En sağlam ve unutulmayan bilgilerin doğrudan doğruya nesnelerden ve olaylardan sağlandığı unutulmamalıdır. Gözlem yoluyla öğrenciler, olay ve nesneleri gerçek biçimleriyle doğru olarak öğrenirler.

Gözlem, öğretimi kitaba bağımlılıktan ve sınıf atmosferinden kurtarmakta, daha kalıcı yaşantılar sağlamaktadır. Gözleme katılan duyu organlarının fazlalığı nisbetinde öğrenme yaşantısının kalıcılık oranında yüksek olacaktır. (Küçükahmet, 2000: 71)

Gözlem gezisi yöntem olarak ele alındığında, basit bir ziyaretten ibaret değildir. Burada edinilecek tecrübelerinin öğrenci açısından yararlı ve değerli olması için en önemli husus öğretmenin hazırlığı ve ön incelemesinde ön hazırlığı yetersizliği nedeniyle pek çok gözlem gezisinin boşa gittiği ve öğrencilerin hiçbir tecrübe edinemediği bilinmektedir. (Ergün ve Özdaş, 1997: 64)

Gözlem gezisinin üç önemli kısmı vardır.

a) Gözlem gezisini planlama: Öncelikle gezinin yapılması için eğitim açısından gerekli olmalıdır. Nelerin ne amaçla gözleneceği bilgisi öğrenciye gezi öncesinden verilmelidir. Gözlem gezisi eğitim değeri olan müze, galeri veya fabrika ve kamu kuruluşlarına yapılmayabilir Mağara, nehir yatağı, şelale, orman, dağ gibi yerlere yapılacak gözlem gezileri de öğrenciler için ilginç ve eğitici olacaktır.

b) Gözlem gezisini gerçekleştirme: Gözlem gezisi öğrenmeyi sınıf duvarlarının dışında da anlamlı kılan bir yöntem olarak gerçekleştirilmelidir. Öğrenilen konuların işyerleriyle, doğa ile ilişkisini kurma yoluyla öğrenmeye anlam kazandırmalıdır.

c) Sonuç değerlendirilmesi: Gezi sonrasında öğrencilerin gözlemlerini anlatacakları bir rapor gezilen yer hakkında genel bir tartışma veya gezi intibalarını anlatan bir kompisizyon gezi işlenimleri kalıcı kılacaktır.

2.2.6.1 Etkili kullanım için temel ilkeler

1. Gözlem gezisi ile ilgili yasal gereklilikler yerine getirilmelidir.
2. Gözlem gezisi bir eğitim amacının gerçekleştirmeye yönelik olmalıdır.
3. Gezinin planlaması öğretmen ve öğrenciler tarafından ortaklaşa yapılmalıdır.
4. Eğitim değeri masrafa değmelidir.

5. Geziye katılacak eğitim görevlileri arasında koordinasyon sağlanmalıdır.
6. Anne babanın, okul yönetiminin ve diğer öğretmenlerin desteği alınmalıdır.
7. Öğrenciler neleri gözleyecekleri konusunda önceden bilgilendirilmelidir. Gerekirse film izletilir, konuşmacı getirilir veya gezi esnasında cevaplandırılacak sorular hazırlanır.
8. Gözlem gezisinin öğretmen ve öğrenciler için amacı olmalıdır.
9. Gezi öncesinde ve sonrasında öğrencilerle tartışılmalıdır.
10. Gerekli seyahat önlemleri alınmalı ve uygun davranışlar öğrencilere söylenmelidir.
11. Yolculukta ve gözlem esnasında disiplin sağlanmalıdır. (Özden, 1999: 168-169)

2.2.6.2 Yararları

1. Öğrencilerin kapalı kapılar ardından sınıfın sıkıcı havasından kurtuldukları için, sevinerek katıldıkları ve doğrudan bilgi ve tecrübeye ulaştıkları bir eğitim ortamıdır.
2. Öğrencinin bir çok duyu organı devreye sokulduğu için, daha sağlam ve kalıcı bilgiler oluşturmaktadır.
3. Kullanım alanı çok geniştir; hemen her derste gezi ve gözlem yöntemi ile işlenecek birçok konular bulunmaktadır.
4. Bu yöntem kullanıldıkça okul – çevre ilişkisi daha iyi gelişir. Çevredeki birçok insan okul ve öğrencinin faaliyetlerinin tanır. Okulun öğrencileri de çevrelerini daha iyi gezme, gözleme ve öğrenme fırsatı bulurlar. (Küçükahmet, 2000: 73)

2.2.6.3 Sınırlıkları

1. Yasal sorumluluğa oldukça fazladır.
2. Disiplin kolayca sorun haline gelebilir.
3. Uygun yer seçmek oldukça zordur.
4. Organizasyonu genellikle çok karmaşıktır.

5. Gidiş-geliş oldukça güçtür yada pahalıya mal olur.
6. Çok vakit alır, belirli bir süre ayırmak güçtür.
7. Grubu eşlik edilecek kişi ya da kişilere ihtiyaç vardır. Bazen bu kişileri sağlamak zor olabilir.
8. Eğer tam olarak planlanmazsa, zaman israfından, ileri gidemez.
9. İyi planlanmamış bir gezi diğer öğretmenleri de bu yöntemi uygulamaktan vazgeçirebileceği gibi, yöneticilerin aklına bu yöntemin değeri konusunda şüphe getirebilir. (Ergün ve Özdaş, 1997: 65)

Gezi öğrencilere: olayları, kişileri, doğal koşulları içinde tanıma, bu kişilerin sorunlarını kavrama, eleştirci düşünme yeteneği geliştirme, insanlara ilişkin görüş açısını genişletmek, kişilere ve olaylara nesnel ölçütlerle yaklaşma, sorumluluk duygusu, işbirliği yapma gibi önemli davranışlar kazandırmaktadır. Ayrıca yapılan araştırmalar, bu yöntemin öğrencilerin yeni bilgileri kazanması ve bilgilerin kalıcılığının sağlanması üzerinde olumlu etkileri olduğunu göstermektedir. (Erden, 1998: 164) (Bkz. Ek-4)

2.2.7 Drama

Drama, doğaçlama, rol oynama ve tiyatro tekniklerinden yararlanarak öğrencilerin bir yaşantıyı, bir olayı, bir fikri veya soyut bir kavramı oynunsu süreçlerle canlandırmasıdır. Bir tiyatro ürününün sahneye koyuşundaki gibi dramada da öğrenciler kendilerini o atmosferin içinde hissederler. Bu şekliyle drama öğrencilere hangi durumlarda nasıl davranmaları gerektiğini yaşayarak öğreten bir tekniktir. (Özden, 1999: 176)

Dramatizasyon istenildiği anda yaşanılmayacak olayların, öğrencilerin kendileri tarafından yaşanarak temsil edilmesidir. (Erden, 1998: 138)

İnsan hayatında hayal gücünün en hür ve yaşama hakim olduğu dönemler, çocukluk dönemleridir. İnsanlar, hayatlarındaki en iyi tiyatro oyunculuğunu çocukluk dönemlerinde yaparlar. Her çocuk mükemmel bir tiyatro oyuncusudur. Örneğini bir kere gördükten sonra oynamayacağı rol yoktur. İnsan büyüdükçe rol oynama alanları daralmaya başlar. Dolayısıyla

eğitim öğretim sırasında da çocukların bu özelliğinden faydalanmak gerekir. (Küçükahmet, 2000: 84)

Drama tekniği ile öğrenciler hangi durumlarda nasıl davranmaları gerektiğini yaşayarak öğrenirler. Problem çözme ve iletişim yeteneği gelişir. Bu teknik bilinen en eski öğretme tekniklerinden birisidir. Çok kullanışlı ve yararlı olduğu için günümüzde okullarda yaygın olarak kullanılmaktadır. (Demirel ve Yağcı, 1999: 71)

Çağdaş eğitim anlayışının bir gereği olan dramatizasyon yöntemi, çocuğu oyun oynayarak eğittiği için yaratıcılıklarının ortaya çıkmasının sağlamlasının yanında, bedensel ve ruhsal gelişimlerinde katkıda bulunur. Bazı otoriteler dramatisasyon yöntemi sayesinde öğrencilerin kendi katılım ve deneyimleriyle öğrenme oranının %80'e çıktığını belirtmektedirler. (Yel, 2001: 70)

2.2.7.1 Etkili kullanım için temel ilkeler

1. Konu seçiminde öğrenciler de söz sahibi olmalıdır.
2. Temel konu ve karakter sınıfta önceden tartışılmalıdır.
3. Kısa bir prova yararlı olacaktır.
4. Öğretmen oyunu taktim etmeli ve karakterler hakkında sınıfa bilgi vermelidir.
5. Çok gerekli olmadıkça oyun kesilmemelidir.
6. Sonunda, oyun sınıfça tartışılmalıdır. (Özden, 1999: 177)
7. Öğrencilerin kişisel özelliklerine ve karakterlerine göre rol seçimleri yapılmalıdır.
8. Öğrencilerin rahat olmaları, kendilerine güven duymaları ve doğal hareket etmeleri öğütlenmelidir.
9. İzleyenlere neleri gözlemeleri ve nelere dikkat etmeleri gerektiğini açıklanmalıdır. Gerek duyulursa not tutmaları istenmelidir.
10. Oyun 10-15 dakikalık bölümlere ayrılırsa öğrencilerin dikkatleri daha canlı tutulabilir.
11. Oyunun sonunda tüm sınıfça bir tartışma yapılmalıdır. (İşman ve Eskicumalı, 2000: 118)

2.2.7.2 Yararları

Dramatizasyon, çocuğun,

1. Topluluk karşısında konuşmasına,
2. Sesini düşünce ve duyguya göre tonlandırmasına,
3. Duygu ve heyecanlarını harekete geçirmesine,
4. Sözcükleri doğru söylemesine,
5. Sözcük dağarcığının zenginleşmesine,
6. Konuşma yeteneğinin gelişmesine,
7. Hayal ve yorum gücü kazanmasına,
8. Kendisini bir başkasının yerine koyabilmesine,
9. Bir başka kişiliğe bürünerek kendisini tanımasına,
10. Hazırlık içinde incelenme, gözlem ve araştırma yapmasına olanak sağlar. (Nas; 2000 : 147)

2.2.7.3 Sınırlılıkları

1. Kalabalık sınıflarda uygulanması zordur.
2. Çok fazla zaman alıcıdır.
3. Bazı öğrenciler bir olayı anlatmakta veya bir karakteri canlandırmakta güçlük çekebilirler.
4. Yetenekli öğrenciler daha fazla görev alırlar. Bu konuda yeteneği olmayan öğreniler daha fazla seyirce kalmak zorunda kalır.
5. Yapılan etkinliklerle derslerin ilgisini kurmak bazen zorlaşabilir. Çoğu zaman dersin amaçlarından uzaklaşabilir.
6. Öğretmen rol oynama yöntemini kullanırken öğrencileri kontrol etmekte zorlanabilir.
7. Eğer dekor ve kostümler kullanılacaksa maliyet problemi gündeme gelecektir. (İşman ve ESKİCUMALI, 2000: 117) (Bkz.Ek-5)

2.3 Küçük Grupla Öğretim Teknikleri

Küçük grupla öğretim yöntemleri pragmatik ve hümanistik felsefenin eğitime yansmasıyla ortaya çıkmıştır. Ülkemizde de grupla öğretim

yöntemlerinden biri olan küme çalışması ilköğretim, programında öğretmenlere önerilen en önemli yöntemlerden biridir. Ancak ülkemizde sınıfların kalabalık olması ve sınıflarda öğrencilerin birbiri ardına dizilmiş sıralarda oturması bu yöntemin uygulanmasını güçleştirmektedir. (Erden, 1998: 120)

Bu kısımda Sosyal Bilgiler öğretimde önemli rol oynayan küçük grupla öğretim yöntemlerinden küçük grup tartışmaları ve işbirliğine dayalı öğretim yöntemleri ve teknikleri uygulamaya dönük olarak açıklanmıştır.

2.3.1 Küçük grupla öğretim yöntemlerinin temel özellikleri

Küçük grupla öğretim yöntemlerinde, öğrenciler küçük gruplar içinde öğrenme etkinliklerini sürdürürler. Öğretmenin görevi öğrencilere rehberlik etmektir. Bu yöntemler öğrencilerin birbirleriyle etkileşim kurmalarını sağladığı için onlarla bir çok önemli sosyal davranışın gelişmesine yardımcı olur. Öğrenciler küçük grupla öğretim yöntemleri ile,

1. Kendi düşüncelerini ifade etme,
2. Dinlenme,
3. Başkalarının fikirlerine saygılı ve hoşgörülü olma,
4. İşbirliği yapma becerilerini kazanırlar.

Bu özelliklerin hepsi demokratik toplumlarda bireyde bulunması gereken en önemli niteliklerdir. Bu nedenle Sosyal Bilgiler dersinde bu yöntemlere ağırlık verilmelidir. (Erden, 1998:120)

Küçük grupla öğretim yöntemlerinden en önemlileri küçük grup tartışmaları ve işbirliğine dayalı öğretimdir.

2.3.2 Küçük grup tartışmaları

Küçük grup tartışmaları, öğrencilerin küçük gruplara ayrılarak değişik tekniklerle tartışmaları esasına dayalı bir yöntemdir. Küçük grup tartışmalarının 5 temel ögesi vardır. (Erden, 1998; 122)

1. 4-12 kişilik öğrencinin bir araya toplanması,
2. Tartışma konusu ya da problemin tanıtılması,

3. Bilgi ve fikirlerin sunulması, değiş tokuş edilmesi ve değerlendirilmesi,
4. Grup üyelerinin aynı amaç ya da hedeflere yöneltilmesi,
5. Öğrenciler arasında hem objektif hem de duyuşsal olarak etkileşim kurulmasının sağlanması.

Bu koşullar sağlandığı taktirde küçük grup tartişması gerçekleşir.

Küçük grupla tartişma, öğretmen – öğrenci, öğrenci – öğrenci etkileşimini arttıran bir yöntemdir. Bu yöntemde öğrenciler, sınıf etkinliklerine aktif olarak katılırlar. Yöntemin başarıya ulaşması için öğretmenin öğrencilerin tartişmaya katılmalarını ve konuyla ilgili çeşitli fikirlerin ortaya çıkmasını sağlaması gerekir. (Erden, 1998; 122)

Küçük grup tartişmalarının çok geniş kullanım alanı vardır. Bunlardan başlıcaları aşağıda sıralanmaktadır.

1. Dersin içeriğinin derinlemesine anlaşılması ve kavranması,
2. Güçlüğü arttırmak ve öğrencilerin katılımını sağlamak,
3. Derse sunulan materyallere yönelik olumlu tutum geliştirmek,
4. Dersin içeriği ile ilgili problem çözme becerisi geliştirmek,
5. Kavram ve bilgilerin problemlere uygulanmasını sağlamak.

Küçük grupla tartişma yöntemi öğrencilerde iki temel becerinin gelişmesine yardımcı olur. Bunlar: araştırma inceleme becerisi ve işbirliği yapma becerisi. Bu her iki becerinin kazanılması Sosyal Bilgiler öğretiminin en önemli amaçlarıdır. (Erden, 1998: 123)

2.3.3 Beyin fırtınası

Beyin fırtınası, bir probleme çözüm getirmek ve çeşitli konularda fikir ve düşünce üretmek için kullanılan bir öğretim tekniğidir. Sayıları beş ile on kişi arasında değişen grupların spontan şekilde tartişmaları şeklinde gerçekleşir. Önemli olan çok sayıda fikir ve düşünce üretmektedir. Fikirler iyi – kötü, doğru –yanlış yargılamasından bağımsız olarak üretilir. Bir öğrencinin fikrinin diğer öğrencide başka fikirler ağrıştırabileceği varsayılarak çok sayıda fikrin ortaya atılması esastır. Yani, fikrin niteliğinden çok niceliği önemlidir. (Özden, 1999: 166)

Bu yöntemin amacı, öğrencilerin problem çözme yeteneklerini, karar verme süreçlerini ve hayal güçlerini geliştirmektir. Ortaya atılan fikirlerinde açıklanması istenmez. Sadece bir problemin çözümünde öğrencilerin akıllarına gelen tüm fikirlerin söylenmesi istenir. (İşman ve ESKİCUMALI, 1999: 123)

2.3.3.1 Etkili kullanım için temel ilkeler

1. Beyin fırtınası rahat bir ortamda yapılmalıdır.
2. Eleştiri, yargılama ve değerlendirme dışında bırakılmalıdır.
3. Fikirler ne kadar uçuk olsa da ifade edilebilmelidir.
4. Önemli olanın üretilen fikirlerin sayısı olduğu bilinmelidir.
5. Aynı anda bir kişi konuşabileceğinden, akıllarına gelen fikirlerini kaçırmamaları için bir kağıda not almaları öğrencilere hatırlatılmalıdır.
6. Problem belirlendikten sonra kim, ne, niçin, nasıl, ne zaman soruları düşünceyi kısıtlılayabilir.
7. Grup başkanı, aktif olarak fikir üretmeye katılmaz. Ancak grupta oluşabilecek negatif havayı kurmak ve konudan sapmayı engellemekle sorumludur.
8. Her fikir not tutan kişi tarafından mutlaka kaydedilmelidir.
9. Fikirlerin sentezi ve değerlendirilmesi aşamasında öğretmen gruba rehberlik edebilir. (Özden, 1999: 167)

2.3.3.2 Yararları

1. Öğrencilerin yaratıcı düşüncelerini geliştirir.
2. Öğrencilerin aktif bir şekilde öğrenme sürecine katılmalarına imkan sağlar.
3. Kısa zamanda çok sayıda fikrin ve düşüncenin üretmesine imkan sağlar.
4. Öğrencilerden ortaya attıkları fikirleri savunmaları istemediği için her öğrenci rahatlıkla aklından geçeni söyleyebilir.
5. Öğrencilerin bir konu ile ilgili bir çok görüşün olduğunu görmelerini sağlar.

6. Öğrenciler bilimsel düşünmeye alıştırlırlar. (İşman ve Eskicumalı, 1999: 123)

2.3.3.3 Sınırlılıkları

1. Öğrencilerin söyledikleri fikirleri her yönüyle değerlendirme fırsatı yoktur.
2. Ortaya atılan her fikrin yazılması oldukça zaman alıcıdır.
3. Öğrenciler problemle hiç ilgisiz fikirler söyleyebilirler. Problem gerçek çözüm yollarından uzaklaşabilir.
4. Sınıfta herkesin fikrini söylemesi zorunluğū hiç bir fikri olmayan öğrencileri zor durumda bırakabilir.
5. Tartışmaları aynı öğrenciler yönlendirebilir.
6. Öğrencileri değerlendirme güçlüğü vardır. (İşman ve Eskicumalı, 1999: 124)

2.3.4 Turnuva tekniğı

Bu teknikte, sınıftaki öğrenciler 4-5 kişilik küçük takımlara ayrılır. Takımlar oluşturulurken öğrencilerin takımlara cinsiyetlerine ve öğrenme yeteneklerine göre heterojen dağılımları sağlanır. Öğretmen öğrenilmesi istenilen konuyu sunduktan sonra, takımlara konuyla ilgili kitap, makale vb. materyalleri verir. Takım üyeleri bir araya gelerek bu materyaller üzerinde çalışırlar ve birbirlerine yardımcı olarak turnuvaya hazırlanırlar. (Erden, 1998;130)

Takımlar çalışmalarını bitirdikten sonra takım üyeleri öğrendikleri davranışları turnuvada gösterirler. Turnuva genellikle haftada bir düzenlenir. Turnuva sırasında her takımdan üç üye seçilir. Her gruptan seçilen üyelerden üç turnuva masası oluşturulur. Bu masalarda herkes kendi takımını temsil eder ve elde ettiği puanlar takımının puanını etkiler. En yüksek puanı alan takım turnuvanın birincisi olur. Turnuva sayısı arttıkça grupların turnuvadan elde ettikleri puanın ortalaması alınarak yıl sonunda birinci takım seçilebilir. Turnuvalara hep aynı öğrencilerin katılmaması için öğrencilerin sırayla turnuvaya katılması sağlanabilir. (Erden, 1998; 130)

Turnuva tekniğinde öğrenciler yapılan iş açısından birbirlerine bağımlı değildirler. Tüm takım üyeleri aynı konuyu çalışmak zorundadır ve çalışma sırasında bireysel davranabilir. Ancak ödül gruba verildiği için (turnuvaya katılan üyelerin aldığı puanlar takımın başarısını belirlediği için) ödül açısından üyeler arasında bağımlılık vardır. Bu bağımlılık öğrencilerin öğrenme işinde birbirine yardımcı olmalarını sağlar. (Erden, 1998; 131)

Turnuva tekniğinin öğrencilerin akademik başarısı üzerine etkisini inceleyen çok sayıda araştırma yapılmıştır. Bu araştırmalar, turnuva tekniğinin tüm sınıfla yapılan geleneksel ve bireyselleştirilmiş öğretim yöntem ve tekniklerinden daha etkili olduğunu göstermiştir. Ayrıca bu tekniğin diğer işbirliğine dayalı öğretim tekniklerinden daha etkili olduğunu gösteren kanıtlarda bulunmaktadır. (Erden, 1998: 131) (Bkz. Ek – 6)

2.3.5 Ayrılıp – birleşme tekniği

Bu teknikte de öğrenciler yine heterojen takımlara ayrılır. Öğrenilmesi istenilen konu takım üyesi sayısı kadar alt takımlara ayrılır. Örneğin Karadeniz Bölgesi işlenecekse konular Yer şekilleri, İklim ve Bitki Örtüsü, Nüfus ve Ekonomik hayat gibi alt konulara ayrılabilir, önce takım üyeleri kendi aralarında hangi üyenin hangi konudan sorumlu olacağına karar verir. Sonra aynı konuyu çalışacak öğrenciler bir araya gelerek sorumlu oldukları bölümü birlikte çalışırlar, Herkes konusunu iyi öğrendikten sonra takımlarına dönerek kendi öğrendiklerini bilgileri diğer arkadaşlarına anlatırlar. (Erden, 1998: 133) (Bkz. Ek – 7)

2.3.6 Grup (küme) çalışması yöntemi

Grup çalışması yöntemi, 2-8 öğrencinin bir araya gelerek bir problemi veya bir konuyu araştırmak ve rapor etmek maksadıyla yürüttükleri çalışmalarda Grup çalışmalarının en çok bilineni ilköğretim düzeyinde uygulanan küme çalışmalarıdır. Bu yöntemin amacı, öğrencilerinin bir araya gelerek sosyal bir etkileşime girmeleri ve birlikte çalışma alışkanlığı kazanmalarıdır. (İşman ve Eskicumalı, 1999: 118)

Küme çalışması, mihver dersler olan Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler derslerinde kullanılabilir. Küme çalışması, yapılacak olan ünitenin bol inceleme ve araştırma gerektirmesi ve uzun bir hazırlık evresi gerektirmesi halinde tercih edilebilir. (Güçlü ve arkadaşları, 2001: 80)

Grup çalışmalarında amaç, öğrencilere demokratik ve sosyal bir ortamda birlikte çalışma alışkanlığı kazandırmaktır. Grup çalışması , çevre konusunda ve gazete çıkarma gibi sosyal etkinlikler içinide kullanılabilir. (Özden, 1999: 178)

Grup çalışmalarında mutlaka bir grup lideri, üyeleri ve grup çalışmalarını belgelendirecek sekreter bulunmalıdır. (Ergun ve Özdaş, 1997: 94)

Bu yöntemde gruplar oluşturulurken değişik etkenler rol oynayabilir. Örneğin öğrencilerin kendi istedikleri arkadaşlarıyla bir grup oluşturmaları istenebilir. Yine öğrencilerin ilgileri, yetenekleri ve ihtiyaçları dikkate alınarak öğretmen tarafından, gruplar oluşturulabilir. Öğretmen bu nedenle öğrencilerin seviyelerine göre çalışma grupları oluşturabilir. Sınıfta sıralar biraraya getirilip, öğrenciler birbirlerini görecek ve birlikte çalışabilecek şekilde oturma düzeni alırlar. Grupta bir görev dağılımı yapılmalıdır. Grubun başkanı başkan yardımcısı, yazıcısı (sekreter) sözcüsü seçilir. Her öğrencinin görev ve sorumlulukları belirlenir. Belli bir süre içerisinde grup üyeleri ya bir konu üzerinde tartışır veya bir konuyu araştırıp konu ile ilgili bilgi toplarlar. Bazen bir ünite boyunca grup üyeleri birlikte aynı kümede oturur ve birlikte çalışırlar. Çalışmalarının sonunda elde edilen bilgiler grubun sözcüleri vasıtasıyla bütün sınıfa sunulur. (İşman ve Eskicumalı, 2000: 119)

2.3.6.1 Etkili kullanım için temel ilkeler

1. Öğretmenin öğrencilerin grup çalışmasını amacını anladığından emin olması gerekir.
2. Araç –gereç kullanılacaksa, hazır bulundurulmalıdır.
3. Grup çalışması, konusuna göre bir kaç haftalık veya bir dönemlik olabilir.
4. Grup çalışması, işlenen dersin konusu ile ilişkilendirilmelidir.

5. Grup üyeleri çalışmanın son tarihi konusunda kesinlikle bilgilendirilmelidir (Özden, 1999: 178)
6. Grup çalışmaları için seçilecek konular öğrencilerin ilgi ve ihtiyaçlarına cevap vermelidir. (İşman ve Eskicumalı, 1999: 120)

2.3.6.2 Yararları

1. Öğrenciler, daha serbest konuşabilirler, daha iyi fikirler ortaya koyabilirler.
2. Öğretmenlerin, öğrencilerin daha iyi kontrol etmeleri ve anlamaları mümkün olur.
3. Öğrenciler arasında karşılıklı etkileşme mümkün olur.
4. Öğrencilerin ilerlemelerini değerlendirmek, onların daha iyi beceri kazanmalarına imkan sağlamak mümkün olur.
5. Öğrencilerin başkalarının "fikirlerine daha çok saygı duymaları" sağlanır.
6. Öğrenci başarılarını dikkatle dinlemeyi ve bir topluluk karşısında nasıl konuşacağını öğrenir.
7. Öğrenci, diğer insanlarla yardımlaşma ve işbirliği yapmayı öğrenir. (Büyükkaragöz ve Çivi, 1994: 92)
8. Öğrenciler ilgi ve ihtiyaçları doğrultusunda öğrenme imkanı elde ederler.
9. Öğrenciler öğretmenden bağımsız olarak öğrenme sürecinin içine girerler. (İşman ve Eskicumalı, 2000: 120)
10. Planlı iş yapmayı ve karar verme gücünü geliştirir. (Demirel ve Yağcı, 1999: 68)

2.3.6.3 Sınırlılıkları

1. Grup çalışmalarına yer vermekte fazla zaman alır.
2. Öğrencileri zaman zaman kontrol etmek güçleşir.
3. Öğretmen grup çalışmalarını iyi bir şekilde planlamamış ise eğitim ve öğretimin amaçlarından uzaklaşılabilir.

4. Grup çalışmalarında her öğrenci üzerine düşen sorumlulukları yerine getirmeyebilir. Bazı öğrencilerin boş durması gözden kaçabilir. Grup birkaç öğrencinin kontrolünde kalabilir. (İşman ve Eskicumalı, 2000: 120)

2.3.7 Benzetişim

Benzetişim: sınıf içinde öğrencilerin bir olayı gerçekmiş gibi ele alıp üzerinde eğitici çalışma yapmalarına olanak sağlayan bir öğretim tekniğidir. Pilotların uçuş öncesi yapay koşullarda eğitim görmeleri, astronotların eğitimi, tıp öğrencilerinin kadavra üzerinde çalışmaları, benzetişim tekniğine örnektir. (Demirel ve Yağcı, 1999: 76)

Benzetişim tekniği bir düşünce değil, bir hareket, bir olaydır. Öğrenciler bu olaya katılır ve ona şekil verirler. Benzetişim etkinliği sırasında öğrenciler bir problemle karşılaştıkları zaman problemi çözmek, karar ve zorundadırlar. Bu açıdan analiz, sentez ve değerlendirme yapmak durumundadırlar. (Küçükahmet, 1998 : 72)

Benzetişim tekniği uygulanırken öğrencilerin kendilerini gerçek durumda hissetmesi için model yaratılır. Model gerçek dünyadaki bir süreç, bir durumdur. Günümüzde elektronik teknolojisindeki gelişimler model yaratmada eğitimcilere kolaylık sağlamaktadır. (Erden, 1998: 144)

Yeni bilgisayar teknolojisi ile gerçeğine çok yakın benzetişimler yaratmak mümkündür. Sanal gerçeklik (virtual reality) hem üç boyutlu görüntü sunmakta hem de ortamlar gerçek zamanlı olarak yaratılabilmektedir. (Özden, 1999: 172)

Bilgisayar sayesinde de öğrencilere gerçeğe çok benzeyen ortamlar yaratılabilir. Yurt dışında Sosyal Bilgiler öğretiminde kullanılmak üzere çok çeşitli benzetişim tekniğine dayalı paket program geliştirilmiştir. (Erden, 1998; 144)

Sosyal Bilgiler öğretiminde, sınıf ortamında benzetişim tekniği kullanılırken, gerçeğe benzer durumu yaratmak için dramatizasyondan yararlanılır.

Benzetişim yönteminden etkili bir biçimde kullanılabilmesi için öğretmenin önceden benzetişimi planlaması gerekir. Plan hazırlanırken aşağıdaki hususlar göz önünde bulundurulmaktadır. (Erden, 1998: 144-145)

1. Planlama: Bu aşamada öğretmen, dersin hedeflerimizi benzetişimdeki rolleri ve kuralları, süreyi, ortamın nasıl düzenleneceğini ve öğrencilere rollerin nasıl dağıtılacağını planlar.

2. Hazırlık: Bu aşamada öğrencilere hazırlanan plan anlatılır. Planın aksamadan uygulanabilmesi için tüm öğrencilerin kendilerinden ne beklediğini ve dersin amacını anlamaları gerekir.

3. Uygulama: Benzetim sırasında öğrencilere hedefler hatırlatılır ve belirlenen kurallara uymaları sağlanır.

5. Değerlendirme: Benzetişim yöntemi uygulandıktan sonra, yapılan etkinlikler, problemler karşısında kullanılan strateji ve alınan kararlar öğrencilerle birlikte değerlendirilir.

2.3.7.1 Etkili kullanım için temel ilkeler

1. Sınıf içinde uygulanacak benzetişim tekniğinin kullanılması sırasında öğretmen de öğrencilerle birlikte rol almalıdır.
2. Canlandırılacak konu, durum veya problem eğitimin amaçlarını gerçekleştirecek nitelikte olmalıdır.
3. Öğretmen uygulamaya başlamadan önce öğrencilere neler yapması gerektiği ve nelere dikkat etmeleri gerektiği açıklamalıdır.
4. Öğrencilerin doğal olarak hareket etmeleri söylenmeli, çok fazla kural konulmamalıdır. (İşman ve Eskicumalı, 2000: 122)

2.3.7.2 Yararları

1. Öğrencilere gerçek yaşam koşullarını, tecrübe etme fırsatı verir.
2. Öğrencilere ilginç gelir, motivasyonlarını artırır.
3. Özellikle yavaş öğrenen öğrenciler için etkilidir.
4. Öğrenciye aktif olarak katılabileceği ortamları sunar.
5. Klasik sınıf atmosferinin değişmesine sebep olur.

6. Öğrencilerin iletişim yeteneklerinin gelişmesine katkıda bulunur.
7. Kavrama, yargılama, karar verme, analiz gibi yetenekleri geliştirir. (Özden, 1999: 173)

2.3.7.3 Sınırlılıkları

1. Bazı gerçek durumların benzerlerinin oluşturulması her zaman mümkün olmayabilir.
2. Çok fazla zaman ve maliyet gerektirebilir.
3. Zaman zaman eğitimin gerçek amaçlarından uzaklaşmasına neden olabilir.
4. Kalabalık sınıflarda uygulamak zordur.
5. Öğretmenin öğrenciler üzerinde kontrolü (disiplin) kaybolabilir.
6. Öğrenciler yapay durumun etkisine kapılıp ondan psikolojik olarak etkilenebilir. (İşman ve Eskicumalı, 2000: 122) (Bkz. Ek-8)

2.3.8 Eğitici oyunlar

Çocuğun yaşamında oyunun çok önemli rolü vardır. Çocuk oyunla kendisini ifade eder, kurallara uymasını ve çevresindeki kişilerle ilişki kurmasını öğrenir. İlkokul öğrencileri de halen oyun oynama çağındadırlar. Bu yaşlarda özellikle grup oyunlarından ve yaşamadan hoşlanırlar. Tüm bu özelliklerinden dolayı oyun eğitim ortamında etkili bir biçimde kullanılabilir. (Erden, 1998; 146)

Oyunun eğitim amacıyla kullanılmasının tarihi oldukça eskidir. Her oyunun eğitici bir tarafı vardır. Bunun farkına varan oyuncak üreticileride çok sayıda ticari amaçlı eğitici oyun geliştirmişlerdir. Ancak bazı oyunların eğlendirici yönü fazlayken, bazılarının eğitici yönü ağırlık taşır. (Erden, 1998; 147)

Eğitici oyunlar rol oynama ve benzetişim tekniklerine benzer. Ancak oyunda bir bir hedefe ulaşmak için ne rekabet yada işbirliği yapılır. Oyunların genellikle kazanan ve kaybeden tarafları vardır. Yarışma bireysel olabileceği gibi takımlar arasında da olabilir. (Erden, 1998; 147)

Sosyal Bilgiler öğretiminde öğretmen ve öğrenciler yaratıcılıklarını kullanarak çeşitli oyunlar yaratabilirler. Oyun oluşturulurken tüm öğrencilerin bildiği geleneksel oyunlardan yararlanılabilir. Aşağıda Sosyal Bilgiler dersinde, Türkiye Coğrafyası ünitelerinde, Kullanılabilecek eğitsel oyunlara örnek verilmektedir. Bu oyunlar sınıf mevcudunun az olduğu durumlarda bireysel, kalabalık gruplarda ise 5-6 kişilik küçük gruplarla oynanabilir. (Erden, 1998: 146-155)

2.3.8.1 Nesi var ?

Bu oyun çocukken sık sık oynadığımız oyunlardan biridir. “Nesi var?” bir objenin, olurunun yerin, kişinin çeşitli özellikleri ile öğrenilmesini sağlar. Sosyal Bilgiler dersinde “nesi var?” oyunu ülkemizdeki şehirlerin, kurumların özellikleriyle öğrenilmesine yardımcı olur. (Erden, 1998; 147)

Oyunun uygulanması

1. Sınıfta bir öğretici ebe seçilir ve sınıfın dışına çıkarılır.
2. Sınıfta öğrenciler bir şehir, yer, kurum yeri seçer. Öğretmen oyunun hedefler doğrultusunda gerçekleşmesi için kendisi de bir isim seçerek sınıfa duyurabilir.
3. Ebe sınıfa alınır. Ebe öğrencilere karşılık olarak “Nesi var” sorusunu yöneltir. Her öğrenci tutulan nesne ile ilgili tek bir özellik söyler. Ebe kimin verdiği upucuyla nesneyi bulursa, o öğrenci ebe olur.

“Nesi var?” Oyununa Bir örnek.

Tutulan şehir: Erzurum

Ebe : Nesi var?

1.Öğrenci : Soğuğu var.

Ebe: Nesi var?

1. Öğrenci: Çifte Minaresi var

Ebe: Nesi var?

2. Öğrenci: Siyah taşı var.

Ebe : Nesi var?

3. Öğrenci: Kış turizmi var.

2.3.8.2 Coğrafya oyunu

Bu oyunda çocuklar arasında sıklıkla oynanan oyunlardan biridir, oyuna başlamadan öğrencilerden (gruplardan) şekildeki tabloyu çizmesi istenir. Sonra şans yöntemiyle bir harf seçilir. Öğrenciler bu harfle başlayan isim, şehir, bitki, bitki, hayvan eşya isimlerini bularak yazarlar. Tabloyu ilk önce doğru olarak tamamlayan öğrenci (grup) puan kazanır. Sonra başka bir harfle aynı oyun oynanır. En çok puan toplayan grup birincisi olur. (Erden, 1998; 148)

Ülke	Şehir	Dağ	Nehir ve Göl	Bitki	Hayvan
Almanya	Adıyaman	Ağrı Dağı	Aras Nehri	Armut	Ala Geyik

2.3.8.3 Işıklı haritalar

Bu oyunun oynanması için, kartondan ya da başka bir sert maddeden bir Türkiye haritası hazırlanması gerekir. Daha sonra illerin bulunduğu yerlerde bir ufak ampül konur. Haritanın altına illerin isimleri sıralanır. Haritanın arkasına basit bir elektrik devresi hazırlanır. Devreler haritanın altındaki il ve ilin yeri eşleştirildiği zaman ışık yanacak biçimde düzenlenir.

Işıklı haritalarda Türkiye'nin bölgeleri ve bu bölgelerde yer alan şehirlerin yerlerin öğretilmesinde etkili bir biçimde kullanılabilir.

Günümüzde bu esasa dayalı ve Sosyal Bilgiler dersinde yararlanılabilecek ticari amaçlı oyuncaklar. Piyasada satılmaktadır. (Erden, 1998; 149)

2.3.8.4 Kavram kontrolü

Kavram kontrolü sınıf çalışmalarında ya da bir konunun ünitenin sonunda, o bölümde kazandırılmak istenilen kavram, ilke olgu, terim, genelleme, kural, kuram ve tekniklerin tekrarını ve hedeflere ulaşma derecesini tayin etmek amacıyla uygulanabilir.

Bu teknikle ilgili kartlar hazırlanırken de önce hedefler belirlenir. Daha sonra bu hedefleri yoklayan sorular ve yanıtları hazırlanarak kartlara yazılır.

Sorular ya da tanımlar, ilkeler vb. numaralandırılarak ayrı kartlara, yanıtlar ayrı kartlara yazılır, kartlar karışık olur. Sorunun yanıtını elinde tutan öğrenci yanıtı okur. (Erden, 1998; 150)

Karadeniz Bölgesi'nin en önemli yeraltı madeni hangisidir ?	Sinop
Taşkömürü	Rize'de yetiştirilen ürünü hangisidir
Çay	Giresun'un en meşhur ürünü nedir?
Fındık	Karadeniz Bölgesi'nin tek tabii liman şehrinin ismi nedir?

2.4 Yaklaşımlar

2.4.1 Sunuş yoluyla öğretim

Sunuş, en eski öğretim yaklaşımıdır. Öğretmen aktarıcıdır. Bilgi verir, genelleme ve kavramlar sunar, örneklendirir.

Ağırlık olarak tımdengelim kullanır. Önce tanım, formül, ilke, genelleme öğretmence hazır olarak verilir, sonra örnekler sunulur. Yalnız bilginin hazır olarak verilmesi, bunun öğrencilerce ille de ezberleneceği anlamına gelmez. (Nas, 2000: 112)

Sunuş yoluyla öğretim, buluş yoluyla, öğretime alternatifi olarak D. Ausubel tarafından geliştirilmiştir. Ausubel'e göre öğrenciler bilgileri keşfetmekten çok, hazır olarak alırlar. Öğrencilere bilginin hazır olarak sunulması ezberlenmesini gerektirmez. Öğretmenin anlamlı olması için, öğrenciler bilgilerin anlamlı bir biçimde sunulması ve öğrencilerin anlamlı öğrenmeye niyetli olması gerekir. (Erden, 1998; 63)

Sunuş yoluyla öğretimin en önemli özellikleri aşağıdaki gibi sıralanabilir.

1. Öğrenme tūmdengelim yöntemi ile gerçekleşir. Öğrencilere önce öğretilecek konuyla ilgili ön örgütleyici sunulur. Bu genellikle bir kavramın tanımı ya da ilkedir. Ön örgütleyici öğrenciler tarafından anlaşıldıktan sonra, bu temel yapı öğrenciler yada öğretmen tarafından genişletilir. Son aşamada öğrencilerin, yeni kazandıkları bilgiler arasındaki benzerlik ve farklılıkları, ilişkileri görmeleri sağlanır. (Erdem, 1998; 63)

2. Sunuş yoluyla öğrenmede hem öğretmen hem de öğrenciler aktiftir. Öğretmen kazandırılmak istenilen bilgile hiyerarşik sıraya dizer, örgütleyiciyi belirler ve sunar. Bundan sonraki aşamalarda öğrenciye bol örnek sunulurak, konunun öğrenciler tarafından geliştirilmesi beklenir. (Erdem, 1998; 63)

Sunuş yoluyla öğretim, öğretmenin bilgiyi sunması ile başladığı için anlatım yöntemiyle karıştırılmaktadır. Oysa genellikle anlatım yönteminde ne tümevarım ne de tūmdengelim yöntemi kullanılır. Ancak sunuş yoluyla öğrenme ile ilgili ilkeler geleneksel anlatım yönteminin daha etkili biçimde kullanılmasına yardımcı olmaktadır. (Erden, 1998; 64)

Sunuş yoluyla öğretim tamamiyle öğretmen merkezli bir yaklaşım değildir. Tümevarım yönteminde, en az tūmdengelim yönteminde olduğu kadar öğretmen – öğrenci ve öğrenci – öğrenci etkileşimi gerçekleşir. (Erden, 1998; 64)

2.4.2 Buluş yoluyla öğretim

Buluş yolu, öğrenci merkezlidir. Etkin olan öğrencidir. Öğretmen klavuzdur. Tümevarımsal düşünme yolu kullanılır. Tanımlar, genellemeler önceden hazırlanarak verilmez. Gözlemlerden, örneklerden yola çıkılarak tanımları, formülleri, ilkeleri genellemeleri öğrenci bulur. (Nas, 2000: 112)

Buluş yoluyla öğretimin temel özellikleri aşağıdaki gibi sıralanabilir. (Erden, 1998; 62)

1. Her konu alanının (disiplinin) bir temel yapısı vardır. Öğretime konu alanının yapısını oluşturan en güzel kavramlardan başlamak

gerekir. Öğrenci temel kavramları öğrenirse alt kavramları ve fikirleri kendisi geliştirebilir.

2. Öğrenciler konunun temel yapısını tümevarım yoluyla keşfederler. Bu amaçla öğretmen öğrencilere çok fazla örnek sunmalıdır. Öğrenci bu özel örneklerdeki benzerlik ve farklılıkları gözleyerek, inceleyerek genel yapıyı keşfeder.
3. Öğrenme aktif katılımı ile gerçekleşir. Öğrenciyi harekete geçirmek için güdülemek gerekir. Öğrenciyi güdüleyen en önemli etmenler merak, başarılı olmak ve birlikte çalışmaktır. Bu nedenle öğretim etkinlikleri öğrencide merak uyandıracak bir soruyla başlanmalı; öğrencinin başarılı olması için ona rehberlik etmeli ve küçük grupla öğretim yöntemleri kullanılmalıdır. (Erden, 1998; 63)

Buluş yoluyla öğretim, öğrencilerin problem çözme ve araştırma yapma becerilerini geliştirir. Ancak bu yaklaşım uygulanması için zamana çok sayıda araç gereç ve öğretim materyaline ihtiyaç vardır. (Erden, 1998; 63)

Buluş yoluyla öğretim modeli, çok eski öğretim modelleri olan araştırma – inceleme ve problem çözme yöntem ve tekniklerinin daha etkili hale getirilmesinde önemli katkılarda bulunmuştur. (Erden, 1998: 63) (Bkz. Ek –9)

2.5.1 İçeriğin seçimi ve düzenlenmesi

Genelde olduğu gibi, Sosyal Bilgiler öğretiminde de, içeriğin seçilmesi ile ilgili olarak şu sorulara yanıt aramamız gerekir.

1. İçerikte hangi tema ve konulara önem vermek istiyoruz? Niçin?
2. Bu tema ve konular içinde ne çeşit bir içeriği göz önüne alma ihtiyacı duyuyoruz?
3. Ne gibi ölçütler kullanacağız?
4. Seçilmiş içeriği nasıl düzenleyeceğiz?

İlk yapacağımız işi programın temalarını saptamaktır. Sınıf düzeylerine göre nelere önem vermek istiyoruz? Hangi kültür öğelerini ayırtmak istiyoruz? Hangi tarihi dönemleri incelemek istiyoruz? Hangi coğrafi bölgeleri ele alacağız? (Kısakürek ve Paykoç, 1989; 14)

Temalar, belli bir sınıf düzeyinde bir yıllık çalışma için değişkenler ortaya koyarlar. Sosyal Bilgilerde çok çeşitli temalar ele alınabilir önemli olan, seçtiğimiz temalar için açık, bilimsel açıdan savunulabilir nedenlerin varlığıdır. (Kısakürek ve Paykoç, 1989;14)

2.5.2 Bilgi türleri

İlkokul Programı'nda geleneksel düzenlemelerden ayrılan ve tür bilgi vardır.

Anahtar kavramlar

Görüşler

Belirli gerçekler

"Anahtar kavramlar: Yüksek düzeydeki soyut genellemeleri temsil eden sözcüklerdir. Bu güçlü soyutlamalar, çok sayıdaki belirli gerçekten kapasitelerine göre düzenlemek ve ayrıştırmak üzere seçilmişlerdir. Güçleri nedeniyle, bu tür kavramlar, tüm Sosyal Bilgilerde giderek artan bir güçlükte ve soyut bir biçimde geliştirilebilir. Bu kavramlar yalnızca geliştirilecek üniteler çerçevesinde görüşlerin düzenlenmesini değil aynı zamanda bu görüşlerle ilgili sorulabilecek anahtar soruları da önerirler. Anahtar sorular sırasıyla, incelenmesine ihtiyaç duyulan görüşlerin boyutlarını tanımaya yardım ederler. (Kısakürek ve Paykoç, 1989; 15)

"Görüşler": Öğrencilerin bir ünite çalışmasını tamamladıktan sonra anlayacakları umulan önemli "bağıntılar", temsil eder. Bunlar özellikleri nedeniyle anahtar kavramlardan genellikle daha soyut genellemelerdir. Bunların, gerçeklerden çok varsayımlar olarak izlenmesi gerekir. (Kısakürek ve Paykoç, 1989; 15)

Görüşleri düzenleme, varolan ilişkilerin içyüzünü ortaya koyar. Eğer bir öğrenci, herhangi bir görüşü düzenlemedeki doğal ilişkiyi kavrar ve o görüşü gerçek açıklamalar ile destekleyebilirse, içinde yaşadığı dünyayı anlamada kullanabileceği bilgileri almış demektir. (Kısakürek ve Paykoç, 1989; 15)

Görüşleri düzenleme ile ilgili ve şu örneklerle bir bakalım:

1. Bütün toplumlar, kendilerini korumak için bazı yasa ve gelenekler yoluyla üyelerinin etkinliklerini bir düzene koyarlar.
2. Bütün toplumlar, kendi kültürlerini korumak için genç kuşaklara varolan yaşam biçimini öğretmeye çalışırlar.

Görüşler değişik anlatım biçimleriyle, değişik sınıf düzeylerinde tekrar edilebilirler. Öğrenciler görüşleri düzenlemeye ve denk olanlarını kullanmaya başladıklarında, büyük bir olasılıkla onları bizim yukarıda belirttiğimiz biçimde dile getiremezler. Gerçekte, öğrencilerin görüşleri kendi sözcükleriyle dile getirmeleri daha çok istenen bir durumdur. Bununla birlikte, görüşleri düzenlemenin desteklenmesi gerekli gerçeklerden çok, varsayımlar olarak işlenmesi gerektiğini hatırlamak gerekir. Öğrencilerin bu genellemelerin yapmalarını üsteleme yerine, onları anlamalarını ve kullanmalarını istemek daha uygun olur. (Kısakürek ve Paykoç, 1989; 16)

Düzenlenerek görüşler seçildiğinde, değişik biçimlerdeki belirli gerçekler, bu görüşleri geliştirmek üzere seçilebilir; ancak, bütün gerçekler üzerinde çalışılamaz. (Kısakürek ve Paykoç, 1989; 16)

Herhangi bir görüşle gerçeğe ilişkin örnekler dizisinin birbirine benzer nedenlerle kullanılmasına özen gösterilmelidir.

Sözgelimi, "Bütün toplumlar, kendilerini korumak için bazı yasa gelenekler yoluyla üyelerinin etkinliklerini bir düzene koyarlar" düşüncesini göstermek için eski Mezopotamya ile Kanuni döneminde Osmanlı İmparatorluğu kent yaşamı seçilebilir. (Kısakürek ve Paykoç, 1989; 17)

Burada olabildiğince çelişen örneklerin seçilmesi önemlidir. Öğrenciler, güçlü bir görüşün temsil ettiği ilişkilerin uzun ve güçlüğünü o görüşe ilişkin çeşitli ilişkilerin örneklerini karşılaştırarak daha iyi anlarlar. (Kısakürek ve Paykoç, 1989; 17)

2.5.3 Ölçütler

Hangi düzeyinin olursa olsun, içeriğin seçiminde hareket noktası olarak alınabilecek, açıklıkla belirtilmiş ölçütlere ihtiyaç vardır. (Kısakürek ve Paykoç, 1989; 18)

İçeriğin seçiminde yararlanılabilecek ölçütleri şöyle sıralayabiliriz:
(Kısakürek ve Paykoç, 1989; 18)

1. İçeriğin evrensel anlamılığı ve bilimsel geçerliliği var mıdır?

En geçerli en güncel bilgileri yansıtıyor mu ?

Geniş bilgisi olan temel bilgileri yansıtıyor mu ?

Öğrencilerin kendilerini ve çevrelerini anlamalarına yardım edecek bir anlayış getiriyor mu ?

Araştırma – inceleme anlayışı geliştiriyor mu ?

2. İçerik, kültürel ve sosyal bakımdan anlamlı mıdır?

Bugünün dünyasının gerçekleri ile tutarlı mıdır?

Değerleri ve değer çatışmalarının inceliyor mu ?

Değişme kavramı ve değişmenin ortaya çıkacağı sorunlar konusunda bir anlayış çıkaracağı sorunlar konusunda bir anlayış geliştiriliyor mu? Değişmeye uygun görüş geliştiriliyor mu ?

3. İçerik öğrencinin gelişim düzeyine uygun, ilgi ve ihtiyaçlarına yönelik midir?

Yöneldiği öğrenci kümesinin yeteneklerin göz önüne alıyor mu ?

4. İçerik, anlayışta genişlik ve derinliğine gelişme sağlıyor mu ?

Bu durumda öğrenileni yeni ve farklı durumlara uygulama yeterliliğini geliştiriyor mu ?

Bu soruların yanıtları bize Sosyal Bilgilerde içeriğin seçimine temel olabilecek ölçütlerle ilgili görüş kazandırır. Bununla birlikte, içeriği belirli bir sıra içinde düzenlemeliyiz. Bu konuda yine belli sorular bize yardımcı olabilir.

1. Çalışılacak kaynağın düzeni, programın bilgisel amaçlarına ulaşmamıza yardım ediyor mu ?

2. İçerik, her sınıf düzeyine göre önceden geliştirilmiş midir?

3. İçerik, bütün sınıflar için geliştirilirken, giderek soyutlaşan, karmaşıklaşan ve güçleşen bir biçimde düzenlenmiş midir?

4. İçeriğin düzeni, anahtar kavramlarla görüşlerin düzenlenmesini geliştirmeye katkı sağlıyor mu ?

Bu tür sorular, amaçları gerçekleştirme bakımından anahtar etken olarak içeriğin seçiminde ve düzenlenmesinde önem taşır.

Sonuç olarak diyebiliriz ki, içerik seçimi, hangi tema ve konulara önem verileceğini, hangi düzeylerde bilgi seçileceğini, böyle bir seçim için ne gibi ölçütler kullanılacağını ve seçilen içeriğin nasıl düzenleneceğini içine alır. (Kısakürek ve Paykoç, 1989; 19)

2.5.4 Öğrenme durumları

İçeriği düzenleme bir yönüyle, öğrenme durumlarının seçilmesi ve düzenlenmesidir. Ancak, öncelikle, öğrenme durumlarının seçimine temel olabilecek ölçütlerin açıklıkla ortaya konması gereklidir. Bunun yanı sıra, öğrenme durumları, eğitsel ve psikolojik açılardan çocuklar için uygun olmalıdır. Öğrenme durumlarını düzenleme de önemli bir sorundur. (Kısakürek ve Paykoç, 1989; 19)

Öğrenme durumlarını seçmede hangi ölçütleri kullanabiliriz?

Bunları kendimize soracağımız şu sorularla bulabiliriz. (Kısakürek ve Paykoç, 1989; 19)

1. Öğrenme durumları, tüm amaçların gerçekleştirilmesine yardım ediyor mu ?
2. Öğrenme durumları öğrencilerin yeni ve giderek güçleşen içerikle uğraşmalarını gerektiriyor mu ?
3. Öğrencilerden öğrendiklerini yeni ve farklı durumlara uygulamaları isteniyor mu ?
4. Öğrenme durumları, bugünün öğrencilerinin sorunları ile ilgili mi?
5. Farklı özellikteki öğrencilere ilgilerini çekecek farklı ödevler veriliyor mu?
6. Öğrenciler, kendi dünyalarını araştırmaya ve kendi görüşlerini denemeye yöneltiyorlar mı ?

Bütün bu sorunlara vereceğimiz yanıtları bize, öğrenme durumlarını seçip düzenlememize yardım edebilecek ölçütlerle ilgili görüş kazandırır. Ancak, Sosyal Bilgiler öğretiminin amaçları, elde edilmesi gerekli farklı türlerdeki davranışlara ihtiyaç duyurmaktadır. Bu nedenle, öğrenme durumlarının, bilginin kazanılması, düşünme sürecinin gelişmesini,

tutumlarının beslenerek biçimlendirmesini ve sosyal, ekonomik becerilerinin kazanılmasını sağlaması gerekir. Eğer tüm amaçları gerçekleştirmek istiyorsak, öğrenme durumlarını bu alanların herbiri için ayrı ayrı düzenlemeliyiz. (Kısakürek ve Paykoç, 1989; 19)

İçeriğin düzenlemede öğrenme durumlarının eğitsel ve psikolojik açılardan uygunluğunun sağlanması da büyük önem taşır. Bu bakımdan, Sosyal Bilgiler öğretiminin temel öğrenme ilkelerine dayandırılması gerekir. (Kısakürek ve Paykoç, 1989; 20)

Nelerdir bu öğrenme ilkeleri ? (Kısakürek ve Paykoç, 1989; 20)

1. Bireysel, çevrelerine tepkide bulunarak öğrenirler.
2. Öğrenme bireylerin çevrelerinden algıladıkları ve onlara anlam verdikleri yöntemlerde değişikliğin yer aldığı etkili bir süreçtir.
3. İnsan, sonraki yaşantılarını, öncekilere dayalı olarak düzenleyebilen uyumlu bir yaratıktır.
4. Her birey, değişik yaşantı dağarcığına sahip olduğu için, herhangi bir uyarıcıya karşı değişik tepkide bulunabilir. Bu nedenle, öğrenmede bireysel farklılıklar için önlem almak çok önemlidir.
5. Varolan yaşantılar, önceki yaşantılar tarafından etkilenir ve onlar üzerine kurulabilir.
6. Bir birey, içinde yer aldığı kültürel çevre tarafından biçimlendirilir.
7. İnsan, ilişkileri algılama ve etkinliklerini buna göre yön verme kapasitesine sahiptir.
8. Bireyler öğrenilecek konulara ilgi duyarlar ve güdülenirlerse, öğrenme kolaylaşır.
9. Uygulama önemlidir.
10. Amaçlar ve gerçekler dizisine değişik özellikte bir amaç ya da gerçek eklendiğinde, dikkat ve ilgi genellikle artar.
11. Bir şeyin en yüksek düzeyde öğrenme ile başarılması isteniyorsa, o şeyin birbiri ile uyuşan parçalara ayrılması gerekir.
12. Öğrenmede transfer kendiliğinden oluşmaz. Bu bireyin bir konu ya da sorunun dayandığı ilkeleri öğrenmesi ile gerçekleşir.

Seçilen öğrenme durumları ne olursa olsun, içerikle birlikte bir sıra içinde düzenlenmelidir. Öte yandan, bütün öğrenme durumları aynı işleve sahip değildir. Bazı öğrenme durumları bilgi almak ihtiyacını karşılar. (Kısakürek ve Paykoç, 1989; 21)

Söz gelimi okuma ve sözlü görüşme, bu tür öğrenme oluşumlarıdır.

Bazı öğrenme durumları da, öğrencilere elde ettikleri bilgileri düzenlemelerine yardım eder.

Şema ve harita çizme gibi.

Bazı öğrenme durumları ise, öğrencilerin öğrenmiş olduklarını yeni bir biçimde dile getirmelerine ve göstermelerine yardım eder.

Sözelimi, rol oynama

Her üç tür öğrenme durumu da, Sosyal Bilgilerde öğrenmenin gerçekleşmesi için yararlanılabilecek niteliktedir.

Kısaca belirtilecekse, öğrenme durumlarının seçilmesinde ve düzenlenmesinde, öğretmen, seçime temel olacak ölçütleri belirlemeli, seçilen öğrenme durumlarının bilgi, beceri ve tutum nitelikli amaçları gerçekleştirmesini sağlamalı ve bu durumların eğitsel ve psikolojik açıdan uygun olup olmadığından emin olmalıdır. (Kısakürek ve Paykoç, 1989; 22)

2.6 Öğretimde Kullanılan Yöntem, Teknik Ve Stratejilerin Sosyal Bilgiler Dersi, Türkiye Coğrafyası Öğretiminde Etkin Kullanılması.

2.6.1 Anlatım yönteminin Türkiye Coğrafyası konularında kullanılması

Anlatım yöntemine, daha çok belli bir konu ile ilgili bilgi aktarırken, belli bir konuya giriş yaparken, yada konuyu özetlerken başvurulabilir. Sosyal Bilgiler öğretmeni, Türkiye Coğrafyası konularının özetini anlatım yöntemi ile sınıfa yeniden sunabilir.

Sosyal Bilgiler dersinde kalabalık gruplara ders anlatımında, başvurulabilecek yöntemlerden birisidir. Türkiye Coğrafyası konularının çoğu

sözel konular olduğu için ders öğretmeni tarafından tercih edebilecek yöntemlerden birisidir.

Anlatım yöntemi uygulanırken, Türkiye Coğrafyası konularına; yakından uzağa, bilinenden bilinmeyene, somuttan soyuta doğru ilkelerinin uygulanması doğru olacaktır. (Güngördü,2002;84)

1. Yakından Uzağa İlkesi: Öğrenen içinde bulunduğu ve ilgi kurduğu nesnel olayları daha rahat ve kolay algılar. Öğretim, yakın çevre olayları ile ilgi kurulmadan, uzak çevre olaylarına geçilmemelidir. (Güngördü, 2002: 84)

Erezyonun Türkiye için problem olduğuna göre, çevremizde erezyonun yaptığı tahripleri anlattıktan sonra, Türkiye'ye vereceği zararları anlatmaya geçebiliriz.

2. Bilinenden Bilinmeyene İlkesi: Temel kavramları öğretmeden, öğrenciye daha ayrıntılı bilgiler öğretmek doğru değildir. Bu nedenle öğretmen, öğretmek üzere olduğu her konuda öncelikle bu konuya esas oluşturacak daha alt sınıflardaki temel bilgilerin yeterince öğretilip öğretilmediğini kontrol ederek esas öğretim konusuna geçmelidir. (Güngördü, 2002:85)

Örneğin; Kroki ve plan gibi temel bilgileri öğrenmemiş bir öğrenciye ölçeği ve haritayı öğretemeyiz.

3. Somuttan Soyuta İlkesi: Soyut bilgilerin öğrenilmesi ve öğretilmesi oldukça güçtür. Bu nedenle öğretimde, somut kavram ve bilgilerden başlanarak, soyut kavram ve olaylara doğru bir öğretim sırası izlenir. (Güngördü, 2002: 85)

Örneğin; Türkiye'nin Dünya üzerindeki matematiksel konumunu göstermek için, model küre ve Dünya haritasına ihtiyaç duyabiliriz.

Anlatım somut örneklerle zenginleşecektir. Anlatım metodunda anlatımı güçlendirecek, harita, küre gibi materyaller iyi uygulanmalıdır.

2.6.2 Tartışma yönteminin Türkiye Coğrafyası konularında kullanılması

Tartışma yönteminde, Sosyal Bilgiler öğretmeni tartışma yöntemi içine alacağı konuları eğitim – öğretim yılı başında belirlemelidir. Tartışma konularının güncel olmasına dikkat edilmelidir. Güncel konular öğrenci motivasyonunu artırabilmektedir.

Tartışma yöntemi ile işlenebilecek konular şunlardır;

5. Sınıf: 1. Türkiye'nin Dünya üzerindeki yerinin önemi.

6. Sınıf: 1. Yurdumuzda nüfus ve yerleşme

“Türkiye’de nüfus planlaması yapılmalı mıdır?”

2. Turizm

“Ülkemizde turizmi geliştirmek için neler yapabiliriz?”

7. Sınıf: Türkiye'nin Jeopolitik yeri ve önemi.

Belirlenen konular Eğitim – öğretim yılında öğrencilere duyurulmalı ve gerekli hazırlıklar yapılmalıdır.

Bu yöntemin yıllık plana dağıtırken az sayıda uygulanması faydalı olabilir.

Dersin öğretmeni tartışmayı sürdürecekt soruları iyi seçmelidir.

Ülkemizde güncelleşmiş Türkiye ve Dünya meselelerini müfredat programına uygulayarak, tartışma yöntemi yapılabilir.

2.6.3 Soru – Cevap yönteminin Türkiye Coğrafyası konularında kullanılması

Coğrafya öğretiminde soru – cevap sıkça kullanılabilecek bir yöntemdir. Öğretmen soru – cevap yöntemi ile konunun en kritik noktalarının öğrenciler tarafından anlaşılıp, anlaşılmadığı öğrenebilir. Ayrıca öğretmen öğrencilerinin derse katılmalarını sağlamak için çevreden örnek vererek güncel olayları hatırlatarak soru – cevap yöntemi ile dersi işlemeye özen göstermelidir. (Güngördü, 2002 : 106)

Derste enerji kaynakları işlenirken; çevremizde ve Türkiye’de bulunan tükenen ve tükenmeyen enerji kaynakları ve bunların potansiyel, hakkında bilgi verildikten sonra enerji kullanımındaki tasarruf fikri soru ve

cevapla işlenmeli, Türkiye'nin nükleer santrale ihtiyacının olup olmadığını tartışılmalıdır. (Güngördü, 2001; 106)

Zihinsel Alan Basamaklarının Türkiye Coğrafyası Konularına Uygulanması

Güney Doğu Anadolu Bölgesinin Bloom ve arkadaşlarının geliştirmiş oldukları zihinsel alan ve basamakları ile tahlilini yapalım. (Güngördü, 2002: 107)

1. Bilgi Soruları: Bu seviyedeki sorular, öğrencilerin konuyu bilip bilmediğini ortaya koyar. Hatırlatmak amacıyla sorulur.

Bu basamaktaki soru tipleri:

1. Tanıma	2. Söyleme	3. Gösterme
4. Belirleme	5. Yazma	6. Ayırtetme

Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin şehirlerini listeleyiniz.

Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin şehirlerini haritada gösteriniz.

Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin dağlarını ve nehirlerini yazınız.

2. Anlama Soruları: Bu seviyede öğrenenlerin neyi öğrenip öğrenemediklerini bilme ve bildiklerini kendi ifadeleriyle yorumlayarak , anlatabilmelidir.

Bu basamaktaki soru tipleri

1. Karşılaştırma	2. Kıyaslama	3. Gösterme.
4. Tahmin etme	5. Yeniden Sıralama	6. Açıklama.
7. Genişletme	8. Doldurma	9. Anlam çıkarma
10. Yorumlama.		

Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde Atatürk Barajı'nın yerini gösteriniz.

GAP'ın (Güneydoğu Anadolu Projesi) Güneydoğu Anadolu Bölgesi'ne ne gibi etki yapacağını tahmin ediniz.

Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin iklim şartlarını, Doğu Anadolu Bölgesi'nin iklim şartlarıyla karşılaştırınız.

3. Uygulama Soruları: bu tip sorularla öğrenilcerin daha önce öğrendikleri fikirleri, prensipleri genellemeleri, kullanıp kullanmadıkları ölçülür.

Bu basamaktaki soru tipleri

1. Uygulama	2. Yapma	3. Gösterme
4. Geliştirme	5. Çözme	

Fırat Irmağı'nın sularının kullanımıyla ilgili Türkiye ile Suriye arasındaki anlaşmazlıkların sebeplerini ortadan kaldıracabilecek bir plan yapınız.

Güneydoğu Anadolu Bölgesi'ne GAP'ın haricinde Bölgeyi kalkındırabilecek ne gibi ekonomik yatırımlar yapılabilir.

4. Analiz Soruları: Bu tip sorularda öğrencinin bir fikri oluşturan parçalar arasındaki bağlantıyı kurup kurmadıkları ölçülür.

Bu basamaktaki soru tipleri:

1. Analiz etme	2. Sınıflandırma	3. Araştırarak bulma.
4. Kıyaslama	5. Karşılaştırma	6. Ayırtetme.

Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde GAP'ın yapılmadan önceki dönemde zirai ürün çeşitliliği ve miktarı ile GAP'ın tamamlandıktan sonra Güneydoğu Anadolu Bölgesi'ndeki zirai ürün çeşitliliği ve üretim miktarlarını karşılaştırınız.

5. Sentez Soruları: Bu seviyedeki sorular, öğrencilerin bir konu hakkındaki bilgilerini ve fikirlerini, farklı bir öneri geliştirip geliştiremediğini ölçmek için kullanılır.

Bu basamaktaki soru tipleri,

1. Çözüm geliştirme	2. Yeni bir şey yapma
3. Bir araya getirme	4. Bu konuda plan önerme.

Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde diğer bölgelere iç göçü önleyebilmek için neler yapılmalıdır? Bu konuda bir plan öneriniz.

Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde terör problemini nasıl çözersiniz?

6. Değerlendirme Soruları: Bu seviyedeki sorular, öğrencilerin herhangi bir konu ile ilgili bilgilerin hedef ve davranışa uygun olup olmadıklarını ölçme sonucu değerlendirilmelidir.

Bu basamaktiki soru tipleri:

1. Seçme, karar verme	2. Değerlendirme
3. Yargılama	4. Aralarından Seçme

Güneydoğu Anadolu Bölgesi bir tarım bölgesi olarak mı yoksa bir sanayii bölgesi olarak mı daha kolay kalkınır? Bu önerilerden birini gerekçesiyle açıklayınız.

GAP ile Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde hangi zirai ürünün daha çok ekilmesinden yanaşınız?

2.6.4 Problem çözme yönteminin Türkiye Coğrafyası konularında kullanılması

Öğrencilere yaşadıkları coğrafyanın problemlerini önlerine koymak Sosyal Bilgiler öğretmeninin görevidir. Yaşantımızda bir çok problemle karşı karşıya gelmekteyiz. Bu problemlerin başında, çevre kirliliği, kentlerin sorunları gelir. Sosyal Bilgiler öğretmeni bu problemleri Türkiye Coğrafyası konularında öğrencinin önüne koymalıdır.

1. Bu problemleri (sorunları) oluşturan etmenler nelerdir?
2. Bu sorunları nasıl çözebiliriz? Bu sorunları çözmek için ne gibi çalışmalar yapabiliriz?
3. Bu sorunlar çözülmediği takdirde insanlarımızı bekleyen tehlikeler nelerdir?

Problemler öğrencilerin önüne koyulurken seviyelerine dikkat edilmelidir. Problem çözme yöntemi en iyi ilköğretimde 2. Kademedede uygulanabilir.

İlköğretimde Sosyal Bilgiler dersinde, Problem çözme yönteminin uygulabileceği Türkiye Coğrafyası konuları şunlardır.

4. Sınıf: A) İlimizin Sorunları
5. Sınıf: A) Doğal Çevrenin Önemi ve Sorunları
 1. Doğal çevremizin önemi
 2. Çevre Sorunları ve sonuçları
 - a. Hava kirliliği ve sonuçları
 - b. Toprak kirliliği ve sonuçları

c. Su kirliliği ve sonuçları

d. Gürültü ve sonuçları

B) Çevre Sorunlarının Çözümü

1. Çevre Sorunlarının çözümünde bize düşen görevler nelerdir?
2. Çevre Sorunlarının çözümünde devlete düşen görevler nelerdir?

6. Sınıf. A) Yurdumuzda Ekonomik Hayat

1. Yurdumuzun Ekonomik Kaynaklarını nasıl kullanmalıyız?
2. Ormanlarımızı bekleyen tehlikeler nelerdir? Ormanları korumak için alabileceğimiz tedbirler nelerdir?
3. Ülkemizde ulaşımı güçleştiren etmenler nelerdir? Ülkemiz için alternatif ulaşım yolları neler olabilir?
4. Turizm için en elverişli şartlara sahip ülkemize, neden yetersiz turist gelmektedir? Turizm gelirlerini arttırmak için neler yapmalıyız?

Problem çözme yöntemi, rasyonalizm yönteminden hareket edilerek üretilen bir yöntemdir.

Bilginin kaynağının akıl olduğunu savunur. Problem çözme metodunda da aklın tüm fonksiyonlarının bir organizma gibi faaliyette olması gerekir. Coğrafya bilimini bilmeyenlere coğrafyayı öğretmek başlı başına bir problemdir. Bu nedenle coğrafya öğretiminde problem çözme yönteminin önemli bir yeri vardır. (Güngördü, 2002: 103)

İlköğretim de problem çözme yönteminde Tümdengelim ve Tümevarım, uygulayabiliriz. (Güngördü, 2002; 103)

1. Tümevarım: Coğrafya öğretiminde, örneklerden sorunlardan, olaylardan genel sonuçlara, kurallara ve yargılara varma yoludur. (Gündoğdu, 2002: 103)

a) Yükseklik

b) Denizden uzaklık

c) Yeryüzü şekillerinin engebeli olması

Bölgenin karasal iklim sahip olmasına neden olur.

O halde yukardaki örnekte anlaşılabacağı gibi, "bu etmenler, karasal iklime neden olur" genellemesi tümevarım yönteminin uygulanması ile ulaşılabilir.

2. Tümdengelim: Genel sonuçlardan: olaylara ve özel durum sonuçlarının yargılarına varma yoludur. Tümdengelim, tümevarımın tamamen zıddı bir uygulamasıdır. Tümdengelim coğrafya öğretiminde bilinenden, bilinmeyene, ilkesinden hareketle sorunlar ve problemler çözülebilir. (Güngördü,2002;103)

Akdeniz ikliminin en karakteristik bitkilerinden biri zeytin ağacıdır. O halde zeytin ağacına rastlanan bölgede, az çok Akdeniz iklim tiplerinin özelliklerini taşıyan bir iklim Tümdengelim yöntemi ile bilinebilir.

Tümdengelim ve Tümevarım, coğrafya ilminin mukayese prensibinden yararlanarak, bir olayın coğrafi etüdünü devamlı suretle onu Dünya'nın benzeri bir yerindeki olayla karşılaştırmak, öğrenciye genelleme yapma becerisi kazandırır. (Gündoğdu, 2002: 104)

2.6.5 Gösteri yönteminin Türkiye Coğrafyası konularında kullanılması

Coğrafya öğretiminde gösteri yönteminin çok önemli bir yeri vardır. Çevremizin doğal bir laboratuvar olduğu bir gerçektir. Bu yoldan hareketle yeryüzü şekilleri, iklim, bitki, su ile ilgili her türlü fiziki olaylar bu yöntemin uygulanması için önemli bir fırsat verir. Coğrafya öğretiminde dersi ezber olmaktan kurtarmak için iyi bir yöntemdir. Öğretiminde tabii, beşeri, çevre, coğrafya için yeterince malzeme sağlamaktadır. Ancak öğretiminde öğrencilerin beceri kazanılmasına yönelik uygulamalar daha önemlidir. (Güngördü, 2002; 101)

Konular işlenirken bol araç gereç kullanılmalıdır. Şekil çizerek, harita üzerinden, kartpostallardan, slaytlardan yararlanarak ders işlenmelidir. Gösteri yöntemi ile konulardaki, şekiller ve tablolar yardımı ile uygulatılmalıdır. Bu maksatla öğretmenler günlük ders konusu işlerken, hangi

konuyu işliyorsa o konunun gerektirdiği görsel (göze hitap eden) yardımcı gereçlerden mutlaka yararlanmalıdır. (Güngördü, 2002; 101-102)

2.6.6 Gezi ve gözlem yönteminin Türkiye Coğrafyası konularında kullanılması

Eğitime anlam kazandırmak, canlılığı arttırmanın en iyi yöntemlerinden biri, gezi ve gözlemdir. (Özden, 1999: 105)

Coğrafi araştırmaların esasını oluşturan bu yöntem, şartlar ve imkanlar ölçüsünde ilköğretimde çok yararlıdır. Bu amaçla okul çevresinde veya yakın çevreye geziler tertip edilmesi, çeşitli coğrafi olayların sahada nasıl tanıtılması gerektiğini, nasıl değerlendirileceği belirtilmelidir. Bunun için de ilk önce öğretmen veya öğretici tarafından gezilecek sahanın coğrafi yönden amacı saptanmalı, gözlem yapılacak noktalar ve bunlarla ilgili olarak gerekli hazırlıklar yapılmalıdır. (Güngördü, 2002: 95)

Gezi sırasında yapılan gözlem coğrafya öğretiminin temel unsurlarından biridir. Çünkü doğal ortam coğrafya öğretiminde bir nevi açık hava müzesidir. Coğrafya öğretiminde genel olarak geziler ya alan gezileri (yeryüzü şekilleri, bitki örtüsü, ve çevre sorunları incelemek için) veya kurum gezileri (meteoroloji istasyonları, müzeler, fabrika ve atölyeler gibi) şeklinde olmaktadır. (Güngördü, 2002: 95)

Yapılan coğrafi geziler Sosyal Bilgiler dersine olan ilgiyi kamçılar. Öğrenciye daha geniş bakış açısı sağlayarak öğrencilerin bilgilerini geliştirir. Gezi anına kadar hiç düşünmediği veya anlamadığı konuları anlamak için kendini zorlar. (Güngördü, 2002; 96)

Gezi-Gözlem yapılarak. Türkiye Coğrafyası konularında belli hedeflere ulaşılabilir.

Sosyal Bilgiler öğretmeni yıllık planlarda gözlenebilecek yerleri eğitim-öğretim yılı başında çıkararak hangi gözlem gezisinde nelerin gözleneceği planlıyabilir. Geniş bir planlama ile, bir gezi-gözlemde hem birden fazla yeri gözlenebilir hem de birden fazla hedefe ulaşılabilir.

Örnek: Erzurum'da öğrenim gören ilköğretim öğrencileri Doğu Karadeniz Bölümüne yapılan bir gezide, Doğu Karadeniz Bölümü'nde çay

bitkisini görüp şaşırabilirler. Öğrenci ister istemez çay bitkisinin niçin Erzurum'da yetişemediğini düşünür. Öğretmenin çay bitkisinin dağılışının farklı iki bölge arasındaki iklim tipleriyle farklılık gösterdiğini açıklaması, öğrencinin dikkatini çekecektir. Böylece öğrencinin bölgeler arası farklılıkları kavraması öğrencide ister istemez merak duygusunu oluşturmaya, öğrencinin Sosyal Bilgiler dersine ilgi duymasını sağlayacaktır.

4. Sınıflara Uygulanabilecek gezi-gözlem

Gezilecek Yerler

1. Erzurum Arkeoloji Müzesi
2. Erzurum Yakutiye Medresesi ve Etnografyası Müzesi
3. Çifte Minareler
4. Erzurum Kalesi ve Saat Kulesi
5. Aziziye ve Mecidiye tabyaları
6. Palandöken Dağı ve Kayak tesisleri

Belirlenen Hedefler

1. Tarihi eserlerin önemini kavrayabilme.
2. İlimizde yaşanmış önemli tarih olayları bilgisi
3. İlimizin bulunduğu çevrenin korunması ve güzelleştirilmesinin önemini kavrayabilme.
4. İlimizin yeryüzü şekillerini tanıyabilme.
5. İlimizde ekonomik hayatı oluşturan alanları tanıyabilme.
6. Ormanları korumanın önemini kavrayabilme.

2.6.7 Drama yönteminin Türkiye Coğrafyası konularında kullanılması

İnsanlar, hayatlarındaki en iyi tiyatro oyunculuğunu çocukluk dönemlerinde yaptığını (Küçükahmet, 2000; 84) Sosyal Bilgiler öğretmeni unutmamalıdır. Türkiye Coğrafyası konularında dramanın en iyi uygulanabileceği sınıflar 1. Kademedir.

Sosyal Bilgiler öğretmeni, dramatizasyon ile öğrenme oranının %80'e çıktığını (Yel, 2001: 70) unutmamalıdır.

Türkiye Coğrafyası konularında dramatizasyon yöntemi kullanırken öğrencilerinde fikirleri alınmalıdır. İstmeden drama edecekleri bir oyun

verimli olmayabilir. Temel konuyu ve karakterleri dersin öğretmeni iyi hazırlamalıdır. Öğrencilere yapacakları oyunu prova edecekleri zaman verilmelidir. Oyun hakkında önceden bir taktim yapılabilir. Hangi konunun öğrencilere drama edileceği iyi seçilmelidir. Drama çocukların oynayabileceği basitlikte olmalıdır. Şu konular, öğrencilere drama edilebilirler.

Konu

Karakterler

“Yakın Çevremiz”

1. Adres
2. Yön
3. Kroki
4. Plan

“İlimizi tanıyalım”

1. İl
2. İlçe
3. Köy
4. Vali
5. Kaymakam.
6. Muhtar.

“Yurdumuzu, çevreleyen denizler ve Genel özellikleri ile bunlardan sağlanan yararlar”

1. Marmara Denizi
2. Karadeniz
3. Akdeniz
4. Ege Deniz
5. Çanakale Bölgesi
6. İstanbul Boğazı

“Türkiye’nin Kara Sınırları ve Genel Özellikleri”

1. Suriye Sınırı
2. Irak Sınırı
3. İran Sınırı
4. Gürcistan Sınırı
5. Nahçıvan Sınırı
6. Ermenistan Sınırı

7. Bulgaristan Sınırı

8. Yunanistan Sınırı

2.6.8 Beyin fırtınasının Türkiye Coğrafyası konularında kullanılması

Bir problem çözmekte görevlendirilen bir grubun üyeleri mümkün olduğu kadar çok fikir ileri sürerler. Dile getirilen her çözüm teklifi diğer grup üyelerinin, daha yeni ve iyi bakışlar ortaya çıkarmaya yöneltir. Ancak ortaya atılan fikirlerin ayrıntılı bir şekilde açıklanması yada savunulması istenmez. Beyin fırtınası ile problem çözmede istenilen düşünce yöntemleri farklılık göstermektedir. (Güngördü, 2002; 70)

Bir problemi çözmek için yollar aranırken tabiattaki örneklerden yararlanmak mümkündür. Örneğin pamuk liflerini tohumdan ayıran çırçır makinasının mucidi bu makinayı "Bir kedinin pençesini çitten geçirip bir civcivi nasıl kavradığını görerek" geliştirmiştir. (Güngördü, 2002: 70)

İlköğretimde Türkiye Coğrafyası konularında öğrencilere "Tarihi eserlerimizi nasıl korayabiliriz" Ormanlarımızı nasıl koruyabiliriz?" sorularını beyin fırtınası yöntemi ile uyguladığımızda öğrencilerden çok değişik görüşler alabiliriz.

2.6.9 Grup (küme) çalışma yönteminin Türkiye Coğrafyası konularında kullanılması

Grup (Küme) çalışma yöntemleri ilköğretimin her kademesinde Sosyal Bilgiler derslerinde uygulanabilir. Türkiye Coğrafyası konuları, sınıflarda oluşturulacak kümelere, öğrencilerin de istekleri dikkate alınarak, bölüştürülür. Kümeler konularını anlatırken, öğretmen gerekli açıklamaları yapabilir. Beklenen davranışlar, öğretmen tarafından kümeye veya sınıfa sorulabilir. Küme çalışma yöntemi istenildiği takdirde birçok konulara uygulanabilir.

4. Sınıfta kümeler oluşturulduktan sonra konuların dağıtılması:

1. Küme: İlimiz ve Bölgemizin Yeryüzü Şekilleri
2. Küme: İlimiz ve Bölgemizde İklim ve Doğal Bitki Örtüsü

3. Küme: İlimiz ve Bölgemizin Akarsu ve Gölleri

Fakat bu yöntem ile, uygulama ve deneye dayalı konular işlenemeyebilir. Plan, kroki, harita gibi konular küme çalışması, ile iyi bir sonuç alınmayabilir.

Öğretmen, kümeleri oluştururken öğrencilerin ilgileri yetenekleri ve ihtiyaçları dikkate alınarak gruplar oluşturabilir.

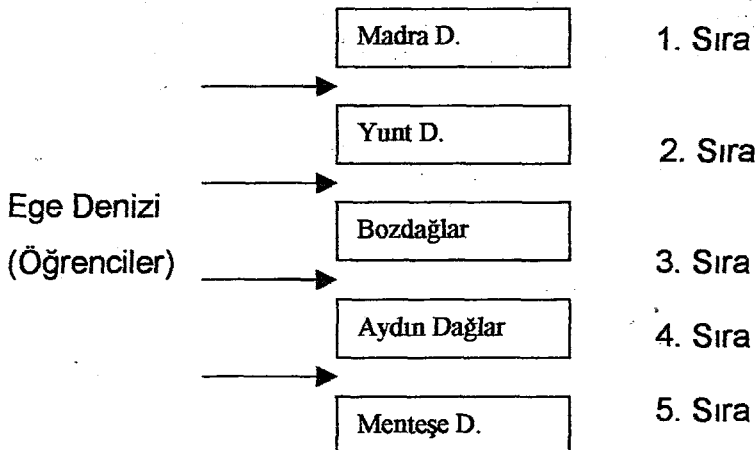
2.6.10 Benzetişim yönteminin Türkiye Coğrafyası konularında kullanılması

Yeni bilgisayar teknolojisi ile gerçeğine çok yakın benzetişimler oluşturulabilir. Yurt dışında Sosyal Bilgiler öğretiminde kullanılmak üzere çok çeşitli benzetişim tekniğine dayalı paket program geliştirilmiştir. (Erden, 1998, 144)

Benzetişim yönteminden etkili bir biçimde kullanılabilmesi için, öğretmenin önceden benzetişimi planlanması gerekir. Benzetişim için teknoloji aletleri okullarımızda olmayabilir. Sosyal Bilgiler öğretmeni sınıf ortamında da benzetişim ortamları oluşturabilirler.

Deniz etkisinin Ege Bölgesi'nde karaların içinde girmesi, Akdeniz ve Karadeniz Bölgesi'nde kıyılarda tesirli olmasını göstermek için sınıftaki sıralar kullanılabilir.

Ege Bölgesi'nde dağlar deniz kıyılarına dik uzanmaktadır. Sınıftaki sıralardan 5 tanesi Ege Bölgesi dağlarına benzetilir. Birkaç öğrencinin birbirlerine paralel olan sıralara dik yürümeleri istenir.

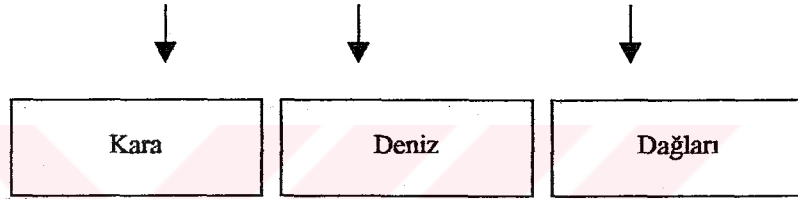

Öğrenciler sıraların arasında geçmelerini deniz etkisinin karaların içine girmesine benzetilir. Ayrıca sıraları horst, sıraların aralarında graben tanımlaması yapılabilir.

Akdeniz ve Karadeniz bölgesinde dağlar deniz kıyısına paralel uzanmaktadır.

Sınıftaki sıralar birbirlerine dik bir şekilde birleştirilir. Deniz etkisini temsil eden öğrencilerin sıralanmış sırala yürümleri istenir.

ÖĞRENCİLER (KARADENİZ)

Öğrenciler sıralara çarpacaktır. Öğrencilerin sıralara çarpmaları deniz etkisinin dağlara çarpmasına benzetilebilir.

Benzetişim Yöntemi öğretmenler tarafından Türkiye Coğrafyası konularında diğer yöntemlerle birlikte kullanılabilir.

2.6.11 Sunuş yoluyla öğretim stratejisinin Türkiye Coğrafyası konularında kullanılması

Konular öğretilirken aşağıdaki basamaklar kullanılarak dersin işlenmesi sağlanır.

1. Öğrencilere öğrenme hedeflerinden haberdar etme ve dikkat çekme.

"Bugün havzanın tanımı ve ülkemizin sahip olduğu havzaları öğreneceğiz"

2. Ön koşul öğrenmeleri gözden geçirme.

"Kızılırmak'ın doğduğu ve denize döküldüğü yeri gösteriniz."

3. Kazandırılacak hedef davranışlarla ilgili yeni uyarıcı materyalleri sunma.

"Havza'nın tanımının yapılması."

4. Öğrencilerin öğrenip öğrenmediklerini kontrol etme.

“Asya haritasında Fırat ve Dicle nehirlerinin havzalarını gösteriniz.

5. Kazandırılacak hedef davranışlarla ilgili yani uyarıcı materyalleri sunma.

“Benzetişim tekniğinden yararlanarak kapalı ve açık havzanın gösterilmesi”

6. Öğrencileri öğrenip öğrenmediklerini kontrol etme.

“Türkiye haritası üzerinde öğrencilere açık ve kapalı havzaların hangilerinin olduğunun sorulması”

7. Öğrencilerin bağımsız alıştırma yapmalarını sağlama.

8. Performansı değerlendirme ve dönüt verme.

2.6.12 Buluş yoluyla öğretim stratejisinin Türkiye Coğrafyası konularında kullanılması

1. Konuya öğretmenin dikkat çekmesi, örnekleri sunması.

2. Öğrencilerin konuya örneklerin betimlemesi

3. Öğretmenin ek örnekler vermesi

4. Öğrencilerin ek örnekleri betimlemesi ve örnekleri karşılaştırması

5. Öğretmenin ek örnek ve örnek olmayan durumları sunma.

6. Öğrencilerin zıt örnekleri karşılaştırması

7. Öğretmenin öğrencilerde teşhis ettiği özellikleri, ilişkileri yada ilkeleri vurgulaması

8. Öğrencilerin tanımlamaları, ilişkileri ve özellikleri ifade etmesi.

9. Öğrencilerin ek örnekler vermesi.

3. BÖLÜM

3.1 Sosyal Bilgiler Dersinde Türkiye Coğrafyasının Konuları

3.1.1.4. Sınıf konuları (İlimiz ve bölgemizi tanıyalım)

A. Harita

1. Harita ve Çeşitleri
2. Haritanın Yönleri
3. Harita Özel İşaretleri
4. Haritadan Yararlanma
5. Atlas Kullanımı ve Atlasdan Yararlanma

B. Yurdumuzun Hangi İl Ve Bölgesinde Yaşıyoruz.

C. İlimiz Ve Bölgemizin Doğal Özellikleri

1. İlimiz ve Bölgemizin Yeryüzü Şekilleri
2. İlimiz ve Bölgemizde İklim ve Doğal Bitki Örtüsü
3. İlimiz ve Bölgemizin Akarsu ve Gölleri

Ç. İklim Ve Bölgemizde Nüfus Ve Yerleşme

D. İlimiz Ve Bölgemizde Ekonomik Hayat

1. Tarım
2. Hayvancılık
3. Su Ürünleri
4. Orman ve Orman Ürünleri
5. Madenler ve Enerji Kaynakları
6. Sanayi
7. Ulaşım ve İletişim
8. Ticaret
9. Turizm ve El Sanatları

3.1.2.5. Sınıf Konuları

Güzel Yurdumuz Türkiye

A. Yurdumuza Genel Bakış

1. Türkiye'nin Dünya Üzerindeki Yeri
2. Türkiye'nin Dünya Üzerindeki Yerinin Önemi
- B. Yurdumuzun Doğal Durumu
 1. Yeryüzü Şekilleri
 2. İklimi ve Etki Alanları
 3. Doğal Bitki Örtüsü
 4. Akarsuları ve Gölleri
 5. Yurdumuzu, Çevreleyen Denizler ve Genel Özellikleri ile Bunlardan Sağlanan Yararlar.
 6. Türkiye'nin Kara Sınırları ve Genel Özellikleri
- C. 1. Doğal Çevremizin Önemi ve Sorunları
 2. Çevre
 - 3.1.3.6. Sınıf Konuları
- Türkiyemiz
 - A. Yurdumuzda Nüfus ve Yerleşme
 1. Yurdumuzda Nüfus
 2. Yurdumuzda Yerleşme
 - B. Yurdumuzda Ekonomik Hayat
 1. Tarım
 2. Hayvancılık
 3. Su Ürünleri
 4. Orman Ürünleri
 5. Madenler ve Enerji Kaynakları
 6. Sanayi
 7. Ulaşım
 8. İletişim
 9. Ticaret
 10. Turizm
 - 3.1.4.7. Sınıf Konuları
- Türkiye'nin Coğrafi Bölgeleri
 - A. Coğrafi Bölge ve Bölüm
 1. Bölge, Bölüm ve Yöre

2. Türkiye’de Coğrafi Bölgeleri Oluşturan Etmenler

B. Türkiye’nin Coğrafi Bölgeleri ve Bölümleri

1. Karadeniz Bölgesi
2. Marmara Bölgesi
3. Ege Bölgesi
4. Akdeniz Bölgesi
5. Güneydoğu Anadolu Bölgesi
6. Doğu Anadolu Bölgesi
7. İç Anadolu Bölgesi

C. Türkiye’nin Stratejik Durumu

1. Türkiye’nin Jeopolitik Yeri ve Önemi
2. İç Tehdit
3. Dış Tehdit

3.2 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Proramın Uygulanmasıyla İlgili Açıklamalar (Coğrafya Konuları)

İlköğretim Okulu Sosyal Bilgiler dersi Öğretim Programı 4.5.6 ve 7. Sınıflarda haftada üçer ders saati olmak üzere, her sınıf için 36 haftada toplam 108 saatlık bir süre öngörülerek hazırlanmıştır.

Coğrafya Konularının Eğitim ve Öğretiminde;

1. Türkiye’nin coğrafi bölgelerin işlenirken;

a) Karadeniz Bölgesi konusunda, Atatürk’ün 19 Mayıs 1919’da Samsun’a çıkışı ile Milli Mücadelenin başlamış olduğu vurgulanır. Amasya Genelgesi’nin kapsam ve sonuçlarına değinilir. Kastamonu’dan bahsederken şapka ve kılık kıyafet inkılâbından söz edilir.

b. Marmara Bölgesi konusunda, Boğazların önemine ve Lozan Antlaşmasının bu konudaki sonuçları ile daha sonra boğazlara yeni bir statü getiren Montrö Sözleşleşmesine de yer verilir.

c. Ege Bölgesi işlenirken, Milli Mücadele yıllarında bu bölgede yapılan savaşlardan ve sonuçlarından bahsedilir.

d. İç Anadolu Bölgesi konusunda, Sivas Kongresi ve önemi, Atatürk’ün Ankara’ya gelişi, Sakarya Meydan Muharebesi, Türkiye Büyük

Millet Meclisi'nin açılış ve Ankara'nın başkent oluşunun coğrafi nedenleri üzerinde durulur.

e. Akdeniz Bölgesi konusunda, Atatürk'ün Hatay'ın anavatan katılmasına verdiği önemden söz edilir.

1. Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgeleri konularında Erzurum Kongresi ile bu kongerede alınan kararların önem ve sonuçlarına yer verilir; ayrıca bölgeler incelenirken bu bölge halkının, Milli Mücadele sırasındaki kahramanlıkları (Gaziantep, Şanlıurfa ve Kahramanmaraş örnekleriyle) açıklanır.
2. Yurdumuzun Jeopolitik konumuzun önemi ve bunun doğurduğu sonuçlar üzerinde özellikle durulur.
3. Türkiye de nüfus konusu işlenirken, Atatürk'ün eğitime ve öğretime verdiği önem, yeni Türk alfabesinin kabul edilmesi ve okuma – yazma seferberliği üzerinde önemle durulur.
4. Türkiye ekonomisi konusu işlenirken: Lozan Barış Antlaşması ile kapitülasyonların kaldırılması ve bunun ekonomik yönden sonuçları açıklanır. Atatürk'ün tarım endüstri ve madencilik alanlarında yapılması gerekenler konusundaki görüşleri belirtilir.

3.3 Konuların genel amaçları

A. Çevreyi, Yurdu ve Dünya'yı Tanıma Yetenekleri Yönünden;

1. Yurdumuzun dünya üzerindeki yerinin önemini kavrar ülkemizin kalkınmasında severek sorumluluk alma duygularını geliştirirler.
2. Türkiye'nin yakın ve uzak komşu ülkeler ve diğer dünya ülkeleriyle olan ilişkileri hakkında genel bilgi kazanırlar.
3. Türklerin yaşadığı diğer ülke ve bölgelerin coğrafi özelliklerini öğrenirler, Türklerin geniş bir alanda yaşayan büyük bir millet olduğunu kavrarlar.
4. İnsanların birbirleriyle ve coğrafi çevreleriyle karşılıklı etkilerini, insan topluluklarının yaşama şekillerini ve etkilerini, geçinme yollarını inceler: yurdun ekonomik kalkınmasında bilgili ve etkili birer vatandaş olarak yetişirler.

5. Plan, kroki, harita ve grafik bilgileri kazanarak onlardan yararlanabilir hale gelirler.
 6. Çevreyi korumanın günümüz ve gelecek yıllar için önemini kavrarlar.
 7. Yaşanabilir bir çevrenin temel insan hakkı olduğunu kavrarlar.
- B. Ekonomik Yaşama Fikrini ve Yeteneklerini Geliştirmek Yönünden**
1. Yakın çevrenin ekonomik değerleri ile milli kaynaklarımızı tanır ve bunları korumanın bir ödev olduğunu kavrarlar.
 2. Tutumlu olma ve planlı çalışma alışkanlığını elde ederler.
 3. Üretim, tüketim ve dağıtım ile ilgili temel bilgileri öğrenirler.
 4. İnsan topluluklarının yaşama şekillerini ve geçinme yollarını inceler ve bunlar arasındaki ekonomik ilişkilerini öğrenirler.
 5. Turizmin anlamını, özellikle yurdumuz için önemini kavrarlar.
 6. Nüfus artış hızının eğitim ve ekonomiye olan etkisini kavrarlar.

3.4 Özel Amaçlar

3.4.1 4. Sınıf Sosyal Bilgiler dersi Türkiye Coğrafyası konularının amaçları

Ünite 2: "Yakın Çevremiz"

1. "Yakın Çevremiz" ünitesinde geçen kavramların anlam bilgisi
2. Yakın çevreyi tanıyabilme.
3. Yakın çevreyi tanımanın önemini kavrayabilme.
4. Adres Bilgisi
5. Adres ile ilgili bilgileri kullanabilme
6. Yön Bilgisi
7. Yön Bulma Yöntemleri Bilgisi
8. Yön Bulabilme
9. Kroki Bilgisi
10. Krokinin Yararlarını Kavrayabilme
11. Kroki Çizebilme
12. Ölçek Çeşitleri Bilgisi
13. Plan Bilgisi

14. Planın Kullanım Alanlarını Tanıyabilme

15. Sınıf Planı Yapabilme

16. Ölçek ve Planın Önemini Kavrayabilme

Ünite 3: "İlimiz ve Bölgemizi Tanıyalım?"

1. "İlimiz ve Bölgemizi Tanıyalım" ünitesinde geçen kavramların anlam bilgisi

2. Harita çeşitleri bilgisi

3. Haritayı okumayla ilgili temel işaretler bilgisi

4. Haritalardan yararlanmanın önemini kavrayabilme.

5. Haritada yön bilgisi

6. Atlas Kullanım bilgisi

7. Atlasta yararlanmanın önemini kavrayabilme.

8. Atlas kullanabilme

9. Atlas kullanmaya istekli oluş.

10. Yurdumuzun coğrafi bölgelerini tanıyabilme.

11. İlimizin yeryüzü şekillerini tanıyabilme.

12. Bölgemizin yeryüzü şekillerini tanıyabilme.

13. İlimizin Bulunduğu bölgenin iklimini tanıyabilme.

14. İlimizin bulunduğu bölgenin bitki örtüsünü tanıyabilme

15. İlimizin akarsularını tanıyabilme

16. Bölgemizin akarsularını tanıyabilme

17. İlimizin göllerini tanıyabilme

18. Bölgemizin göllerini tanıyabilme

19. İlimizin nüfus ve yerleşim birimlerini tanıyabilme.

20. Bölgemizin nüfus ve yerleşim birimlerini tanıyabilme.

21. İlimizde ekonomik hayatı oluşturan alanları tanıyabilme

22. Bölgemizde ekonomik hayatı oluşturan alanları tanıyabilme.

23. İlimizde yaşanmış önemli tarih olayları bilgisi

24. İlimiz ve bölgemizi gösteren haritayı okuyabilme

25. İlimizin bulunduğu çevrenin korunması ve güzelleştirilmesinin önemini kavrayabilme.

26. İlimizin bulunduğu çevrenin korunması ve güzelleştirilmesi için yapılan faaliyetlere katılmaktan zevk alış
27. Bölgemizin bulunduğu çevrenin korunması ve güzelleştirilmesinin önemini kavrayabilme.
28. Bölgemizin bulunduğu çevrenin korunması ve güzelleştirilmesi için yapılan etkinliklere katılmaya istekli oluş.
29. Ormanları korumanın önemini kavrayabilme.
30. Ağaç dikme çalışmalarına katılmaya gönüllü oluş,
31. Doğal parklarımızın önemini kavrayabilme
32. Tarihi eserlerinin önemini kavrayabilme.

3.4.2 5. Sınıf Sosyal Bilgiler dersi Türkiye Coğrafyası konularının amaçları

Ünite 3

Güzel Yurdumuz Türkiye

1. "Güzel yurdumuz Türkiye" ünitesinde geçen kavraların anlam bilgisi
2. Türkiye'nin Dünya üzerindeki yerini tanıyabilme
3. Yurdumuzun yeryüzü şekilleri bilgisi
4. Yeryüzü şekillerinin yaşantımız üzerindeki etkilerini açıklayabilme.
5. Yurdumuzdaki iklim çeşitleri ile ilgili sınıflamalar bilgisi
6. Yurdumuzdaki iklim çeşitlerinin etki alanları bilgisi
7. Yurdumuzun doğal bitki örtüsü bilgisi
8. Yurdumuzdaki doğal bitki örtüsünün önemini kavrayabilme
9. Yurdumuzun akarsularının tanıyabilme
10. Yurdumuzdaki akarsularının özellikleri bilgisi
11. Yurdumuzun akarsularından sağlanan yararları açıklayabilme.
12. Yurdumuzun göllerini tanıyabilme
13. Yurdumuzun göllerinin özellikleri bilgisi
14. Yurdumuzdaki göllerden sağlanan yararları açıklayabilme
15. Türkiye'deki doğup sınır aşan akarsuların bilgisi
16. Türkiye'de doğup sınır aşan akarsuların önemini kavrayabilme

17. Yurdumuzu çevreleyen denizleri tanıyabilme
18. Yurdumuzu çevreleyen denizlerin özellikleri bilgisi
19. Yurdumuzun boğazlarını tanıyabilme
20. Yurdumuzun boğazlarının özellikleri bilgisi
21. Yurdumuzun kara sınırlarının özellikleri bilgisi
22. Yurdumuzun kara sınırlarını tanıyabilme
23. Doğal çevrenin önemini kavrayabilme
24. Çevre sorunları ile ilgili sınıflamalar bilgisi
25. Çevre sorunlarının doğurduğu sonuçları açıklayabilme
26. Çevre sorunlarını çözümünde alınarak önlemleri açıklayabilme
27. Çevre sorunlarının çözümünde üzerine düşen görevleri yapmaya istekli olur.
28. Çevre sorunlarının çözümünde devlete düşen görevlerinin farkında oluş.
29. Doğal afetlerden korunma yolları bilgisi
30. Orman yangınlarının ülkemize verdiği zararın farkında oluş
31. Ormanların yurdumuz için önemi kavrayabilme.

3.4.3.6 6. Sınıf Sosyal Bilgiler dersi Türkiye Coğrafyası konularının amaçları

V. Türkiyemiz ünitesi

1. Genel Nüfus Sayımları ve Yararları” konusunda geçen kavramların anlam bilgisi
2. Genel nüfus sayımı bilgisi
3. Genel nüfus sayımının sağladığı yararların farkında oluş
4. “Yurdumuzda Nüfusun Genel Dağılışı” konusunda geçen kavramların anlam bilgisi
5. Yurdumuzda nüfusun genel dağılışı bilgisi
6. Yurdumuzun nüfus dağılışını gösteren haritayı okuyabilme.
7. “Kırsal yerleşmelerden Kentlere Göçün Nedenleri ve Sonuçları” konusunda geçen kavramların anlam bilgisi
8. Kırsal yerleşim yerlerinden kentlere göçün nedenleri bilgisi

9. Kırsal yerleşim yerlerinden kentlere göçün sonuçlarını kavrayabilme.
10. Kent yaşamına uygun kuralların farkında oluş
11. "Yurdumuzda Nüfus Artışının Nedenleri ve Sonuçları" konusunda geçen kavramların anlam bilgisi.
12. Yurdumuzdaki nüfus artışının nedenleri bilgisi
13. Yurdumuzdaki nüfus artışının sonuçlarını açıklayabilme.
14. Aile planlamasının önemini kavrayabilme
15. "Yurdumuzda Nüfus Kaybının Nedenleri ve Sonuçları" konusunda geçen kavramların anlam bilgisi
16. Yurdumuzdaki nüfus kaybının nedenleri bilgisi
17. Yurdumuzdaki nüfus kaybının sonuçlarını açıklayabilme
18. "Yurdumuzda Yerleşme" konusunda geçen kavramların anlam bilgisi
19. Yurdumuzda yerleşim yerleriyle ilgili sınıflamalar bilgisi
20. Yurdumuzdaki yerleşim yerleriyle ilgili sorunlar bilgisi
21. Yurdumuzdaki yerleşim yerleri ile ilgili sorunların giderilmesinin önemini kavrayabilme
22. Yurdumuzdaki yerleşim yerleriyle ilgili sorunlara çözüm önerilerinde bulunabilme.
23. "Tarım" konusunda geçen kavramların anlam bilgisi
24. Tarımın yurdumuzdaki ekonomik hayata katkısını tanıyabilme.
25. Yurdumuzdaki tarım bilgisi
26. Hayvancılık konusunda geçen kavramların anlam bilgisi
27. Yurdumuzdaki ekonomik hayatı oluşturan alanları tanıyabilme.
28. Yurdumuzdaki hayvancılık bilgisi
29. Su ürünleri konusunda geçen kavramların anlam bilgisi
30. Yurdumuzdaki ekonomik hayatı oluşturan alanları tanıyabilme.
31. Yurdumuzdaki su ürünleri bilgisi
32. "Orman Ürünleri" konusunda geçen kavramların anlam bilgisi
33. Yurdumuzdaki orman ürünleri bilgisi
34. "Maden ve Enerji Kaynakları" konusunda geçen kavramların anlam bilgisi

35. Yurdumuzdaki madenler ve enerji kaynakları bilgisi
36. "Sanayi" konusunda geçen kavramların anlam bilgisi
37. Yurdumuzdaki sanayi bilgisi
38. "Ulaşım" konusunda geçen kavramların anlam bilgisi
39. Yurdumuzdaki ulaşım bilgisi

3.4.4.1 7. Sınıf Sosyal Bilgiler dersi Türkiye Coğrafyası konularının amaçları

1. Türkiye'nin coğrafi bölgelerini oluşturan etmenler bilgisi
2. Türkiye'nin coğrafi bölgeleri ile ilgili sınıflamalar
3. Karadeniz Bölgesi bölümlerinin özellikleri bilgisi
4. Karadeniz Bölgesi bölümlerinin özelliklerini kavrayabilme.
5. Karadeniz Bölgesini gösteren haritayı okuyabilme
6. Marmara Bölgesi bölümlerinin özellikleri bilgisi
7. Marmara Bölgesi bölümlerinin özelliklerini kavrayabilme
8. Marmara Bölgesi'ni gösteren haritayı okuyabilme
9. Ege Bölgesi bölümlerinin özellikleri bilgisi
10. Ege Bölgesi bölümlerinin özelliklerini kavrayabilme
11. Ege Bölgesi'ni gösteren haritayı okuyabilme.
12. Akdeniz Bölgesi bölümlerinin özellikleri bilgisi
13. Akdeniz Bölgesi bölümlerinin özelliklerini kavrayabilme.
14. Akdeniz Bölgesi'ni gösteren haritayı okuyabilme.
15. Güneydoğu Anadolu Bölgesi bölümlerinin özellikleri bilgisi
16. Güneydoğu Anadolu Bölgesi bölümlerinin özelliklerini kavrayabilme
17. Güneydoğu Anadolu Bölgesi'ni gösteren haritayı okuyabilme.
18. Doğu Anadolu Bölgesi bölümlerinin özellikleri bilgisi
19. Doğu Anadolu Bölgesi bölümlerinin özelliklerini kavrayabilme.
20. Doğu Anadolu Bölgesi'ni gösteren haritayı okuyabilme.
21. İç Anadolu Bölgesi bölümlerinin özellikleri bilgisi
22. İç Anadolu Bölgesi bölümlerinin özelliklerini kavrayabilme
23. İç Anadolu Bölgesi'ni gösteren haritayı okuyabilme.

4. BÖLÜM

4.1 Araçların Eğitimdeki Yeri

Öğrenme insan beynin kendisine çeşitli kanallardan ulaşan verileri yorumlama ve anlamlandırması olarak düşünüldüğünde öğrenme ortamının kulağa olduğu kadar göze ve diğer hislere hitap etmesinin önemi anlaşılabilmektedir. Çeşitli araştırma sonuçları öğretimin çeşitli araç ve yöntemlerle zenginleştirilmesinin öğrenilenlerinin kalıcılığını arttırdığı göstermektedir. (Özden, 1999; 183)

Hiçbir görsel ve işitsel araçla desteklenmeyen bir ders çok sıkıcı olacaktır. Sadece kulağa hitap eden öğretim etkinliği, eğer öğrencilerin aktif katılımını sağlayacak başka yöntem ve tekniklerle desteklenmiyor ve görsel – işitsel olarak da zenginleştirilmiyorsa, kalıcı izler bırakamayacaktır. Diğer yanda, kulağa olduğu kadar göze de hitap eden öğrenme, öğrencilerin hem gözleri hem kulakları ile derse katılmalarını sağlayacağı için öğrencinin beynine daha çok veri ulaşmasını sağlayacağından öğrencinin kendisini daha çok derse vermesine yardımcı olacaktır. (Özden, 1999: 184)

Öğretim tasarım sürecindeki en ilginç ve en zor aşamalardan biri öğretim araç- gereçlerinin seçimi ve tasarımıdır. Öğretim araç – gereçlerini öğretme-öğrenme sürecini oluşturan diğer unsurlardan bağımsız olarak düşünmek mümkün değildir. Dolayısıyla bütün öğrenme ve öğretme durumlarında kullanabilecek tek bir gereçten bahsetmekte mümkün değildir (Yalın, 2000: 78)

Sosyal Bilgiler öğretiminde, öğrencilerin yeni gelen bilgileri kavramaları ve uygulayabilmeleri için çeşitli öğretim araç ve materyallerden yararlanılabilir. İlköğretim 4 ve 5. Sınıf öğrencileri bilişsel gelişim açısından somut işlemler döneminden soyut işlemler dönemine geçiş yaptıkları için bu dönemde, öğrencilere soyut kavramların mümkün olduğunca somut gösterimlerden yararlanılmalıdır. Ancak öğrencilerin soyut düşünme yetilerini geliştirmek amacıyla, basılı materyaller gibi sembolik anlatımın yer aldığı kaynaklardan da yararlanılmalıdır. (Erden, 1998; 175)

İlköğretim birinci dönemindeki çocukların diğer bir özelliği de ince kaslar geliştiği için ayrıntılı işler yapmaktan hoşlanmalarıdır. Bu nedenle

öğrencilere, el becerilerini kullanmalarına olanak sağlamalı, araç ve materyal hazırlamada onların katkıda bulunmalarına izin verilmelidir. (Erden, 1998: 175)

Milli Eğitim bakanlığı'nın okullardaki eğitim araç ve gereçleri konusunda yaptırdığı bir araştırmada, ilkokul öğretmenlerinin hemen hemen yarısının, Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler derslerinde öğretim araç ve gereçleri kullanmadıkları görülmüştür. Öte yandan, araç ve gereç kullanan sınıflarda, öğrencilerin daha iyi öğrendikleri de açıkça anlaşılmıştır. Bunun nedeni de öğrencilerin somut yaşantısıyla öğrenmelerini geliştirdikleridir. (Demirtaş, 1997: 61)

Eğitim alanında yapılan araştırmalar öğrencilerin okuduklarının %10'unu işittiklerinin %20'sini hem görüp, hem de işittiklerinin de %50'sini hatırladıkları göstermektedir. Bu nedenle hem göze hem kulağa yönelik görsel – işitsel araçlar oldukça etkili öğretim araçlarıdır. (Erden, 1998: 208)

Öğretim malzemesi, öğretme-öğrenme sürecinin temel öğelerinden biridir. Öğrencilerde amaçlanan bilgi, beceri, tutum ve değerleri geliştirmek için kullanılan tüm araç, gereç ve kaynaklar öğretim malzemesi kapsamına girer. Öğretme ve öğrenme sürecinde bunlardan gerektiği biçimde yararlanma, büyük ölçüde öğretmenin kendi alanına ilişkin öğretim malzemelerini bilmesine ve bunları yaratıcı bir biçimde kullanmasına bağlıdır. (Paykoç, 1991: 93)

4.2 Öğretimde Araç – Gereçlerin Yeri Ve Önemi

Öğretme-öğrenme sürecinde araç –gereçler genelde öğretimi desteklemek amacıyla kullanılırlar. İyi tasarlanmış öğretim araç-gereçleri öğretim sürecini zenginleştirir. Öğrenmeyi artırır. Araç – gereçlerin öğretme – öğrenme sürecindeki yeri nedir? (Yalın, 2000; 79)

1. Soyut şeyleri somutlaştırır.
2. Araç-gereçler ilgileri uyarır.
1. Araç-gereçler zamandan tasarruf sağlarlar.
2. Güvenli gözlem yapma olanağı sağlarlar.

3. Farklı zamanlarda birbirleriyle tutarlı içeriğin sunulmasını sağlarlar.
4. Öğrencilerin bireysel ihtiyaçlarının karşılanmasına yardımcı olabilir.
5. Tekrar tekrar kullanılabilirler.
6. İçeriği basitleştirerek anlaşılmasını kolaylaştırırlar. (Yalın, 2000: 79-81)

4.3 Yazılı Materyaller

Bir yazılı materyalin (ders kitapları ders notları, klavuz kitaplar, okul gazetesi, bildiriler v.s.) öğretimsel etkinliği özellikle üç temel değişkene bağlıdır.

1. Materyalin okunabilirlik düzeyi
2. Materyalin içeriği
3. Materyalin tasarımı (düzenlenmesi, dış görünümü) (Yalın, 2000: 124)

4.3.1 Basılı materyaller

Basılı materyaller en eski ve en yaygın biçimde kullanılan eğitim kaynaklarından biridir. Kitaplar, dergiler, gazete ve tek yazılı sayfa, yazılı materyal kapsamına girmektedir. Basılı materyallerin en önemli avantajı bireyin bir bilgiyi defalarca tekrar okumasına ve bağımsız çalışmasına olanak sağlamasıdır. Bu nedenle basılı materyaller zor ve karmaşık bilgilerin kazandırılmasında etkili bir biçimde kullanılabilir. Taşınabilir olması, göreceli olarak diğer materyallere göre ucuz olması basılı materyallerin diğer avantajlarıdır.

İlköğretimin birinci kademesinde öğrencilerin yazılı materyallerden etkili bir biçimde yararlanabilmesi için, okuma ve okuduğunu anlama becerilerinin gelişmiş olması gerekir. Ayrıca öğrenciler için seçilecek kitaplar, öğrencilerin seviyesine uygun, onların ilgilerini çekecek, resimlerle zenginleştirilmiş olmasıdır. (Erden, 1998: 179-180)

Basılı Materyallerin İşlevleri

Öğretmenler yazılı materyallerden çeşitli biçimlerde yararlanabilir. (Erden, 1998; 180)

1. Öğrencileri belli bir konunun öğrenilmesine karşı güdüler.
2. Tarihi isim, yer gibi özel bilgilerin bulunmasını sağlar.
3. Öğrencilerin belli bir konuda bilgisini genişletmesini sağlar.
4. Öğrencilerin bir konuyla ilgili çeşitli görüşler kazanmasına yardımcı olur.
5. Öğrencilerin rapor ya da ödev hazırlarken bilgi toplamalarına yardımcı olur.
6. Durumu analiz etmesi ve çalışmasını sağlar.

4.3.2 Basılı materyal çeşitleri

Basılı materyaller özelliklerine göre farklı biçimlerde adlandırılır. Aşağıda okullarda kullanılan bellibaşlı basılı materyal çeşitleri tanıtılmaktadır.

4.3.2.1 Kitaplar

Genellikle bağımsız ünitelerden oluşmuş yazılı ve resimli basılmış materyallerdir. Resim ile yazıdan dengeli bir biçimde yararlanan kitaplar, resimli kitap olarak adlandırılır. Resimli kitaplarda sembolik gösterim görsel imgelerle somutlaştırıldığı için öğrenmeyi kolaylaştırır. Resimli kitaplar her yaşta güç konuların öğrenilmesinde önem taşımakla birlikte özellikle ilköğretim çağında çok daha önemlidir. (Erden, 1998; 180)

Belli bir konu alanıyla ilgili dersin öğretimi için hazırlanmış kitaplar ders kitabı olarak adlandırılır. Ders kitaplarında yer alan bilgilerin diğer kitaplara göre daha iyi örgütlenmiş olması, özetlere, dersin hedeflerine, sorulara, çalışma etkinliklerine v.b. yer verilmesi, önemli yerlerin koyu harflerle yazılarak ya da altı çizilerek belirtilmesi gerekir. Ayrıca bu materyaller resim, şema, grafik gibi görsel materyallerle zenginleştirilmelidir. (Erden, 1998; 181)

Ülkemizde Sosyal Bilgiler öğretimi için M.E.B.'ı ve özel yayın evleri tarafından hazırlanmış çok sayıda ders kitabı bulunmaktadır. Öğretmenlerin

bu kitapları inceleyerek, kendileri ve öğrencileri için en uygun bir kitabı seçmesi gerekir. (Erden, 1998: 183)

4.3.2.2 Harita ve atlaslar

Harita, Sosyal Bilgiler dersinin çok önemli araçlarından biridir. Yeryüzünün bütününün ya da bir bölümünün, belli bir ölçeğe göre düzlem üzerine aktarılmasıyla oluşturulur. (Doğanay, 1993: 142)

Çocuğun haritayı kavrayabilmesi için kolaydan zora, yarı soyuttan soyuta, yalında karmaşığa doğru basamakların izlenmesi gerekir. (Nas, 2000: 193-196)

1. Kroki (Taslak) basamağı Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler programlarına göre;

3. Sınıfta, Ünite 4: Yaşadığımız Yer

4. Sınıfta, Ünite 2: Yakın Çevremiz

2. Plan basamağı

4. sınıfta ünite 2: Yakın Çevremiz

3. Harita basamağı

4. sınıfta ünite 3: İlimiz ve Bölgemizi tanımlayalım.

Harita ve Atlaslar Sosyal Bilgiler dersinin vazgeçilmez araçlarıdır. Sosyal Bilgiler dersi Türkiye Coğrafyası derslerinde, Türkiye il ve Dünya haritalarından yararlanılır. Haritalar öğrencilere kendi bulundukları yerin, bölgelerin ve ülkelerin korunması hakkında bilgi verir. Coğrafi yapılar ve yerleri hakkında bilgi edinmelerini sağlar. (Nas, 2000; 194)

Ülkemizde hemen hemen her okulda haritalar bulunmaktadır. Haritalar amacına göre değişik biçimlerde hazırlanmaktadır. Bunlardan başlıcaları aşağıdaki gibi sıralanabilir. (Erden, 1998; 192-193)

a) Özel amaçlı haritalar: Özel amaçlı haritalar belli bir özelliğin (nüfus enerji kaynakları, hastalıklar, oy verme oranları vb.) dünya, ülke ya da bölgedeki dağılımlarını gösteren haritalardır. Bu haritalarda karaların ve denizlerin sınırları diğer haritadaki gibidir.ancak haritaların içi amaca uygun olarak şekil ve sembollerle işaretlenir.

b) Fiziki haritalar: Fiziki haritalar yeryüzü şekillerini (dağ, ova, nehir, deniz, göl, plato) yükseklik ve derinliklerin farklı renkler kullanarak gösteren haritalardır. Bu haritalar bölgelerin ve ülkelerin coğrafi özelliklerinin öğretilmesinde kullanılır. Fiziki haritalar sayesinde öğrenciler hiç görmedikleri bir yerin coğrafi özelliklerini, iklimini, hatta ekonomik etkinliklerini tahmin edebilir.

c) Siyasi haritalar: Devlet sınırlarını ve belli başlı şehirlerin yerlerini gösteren haritalardır. Bu haritalar, ülkeler coğrafyasında, ülkeleri, ülkeler arası ilişkileri, ülkelerin yer yüzündeki yerlerini vb. öğretmek için kullanılır. Türkiye'nin siyasi haritası da bölgeleri, şehirleri, ülkenin sınırlarını ve komşularımızı gösterir. (Erden, 1998: 192-193)

4.3.2.3 Grafikler

Grafik, çizimle anlatım biçimlerinden birisidir. Sayısal verileri görsel bir gerece dönüştürür, anlamlaştırır. (Doğanay, 1993: 164)

Grafiklerin Yararları

1. Öğrencilerin ilgilerini çeker.
2. Konuyu somutlaştırır, anlamayı kolaylaştırır.
3. Hafızada iz bırakır.
4. Sayısal durumları (çoklukları) karşılaştırılmasını sağlar.
5. Yorumlama, genelleme olanağı sağlar. (Başaran, 1985: 29)

Grafiklerin etkinliği amaca uygun seçimine ve tasarım kalitesine bağlıdır. Herhangi bir bilgiyi grafik formuna dönüştürmeden önce, bilginin grafik olarak gösterilmesinin gerekip gerekmediğine ve en uygun grafik türünün hangisi olacağına karar verilmelidir. Açık ve anlaşılır olan bilgilerin grafikleştirilmesi için bir gerekçe yoktur. Pasta (dilim) ve halka grafikleri size "ne kadar" olduğunu, çizgi ve alan grafikleri verideki "eğilimleri" ve dalgalanmalar, gösterir. "Sütun ve çubuk grafikleri ile resimli grafikler ise öğeler arasındaki "karşılaştırmalar" için kullanılır. (Yalın. 2000: 95)

Sütun grafikleri: Farklı istatistiksel bilgileri karşılaştırmak için kullanılır. (Nas, 2000: 199) En çok kullanılan grafik türleridir. Bu grafikler, tek ölçekli grafikler olarak sınıflandırılır. Sayısal değerler yatay ya da dikey formatta gösterilebilir. (Yalın, 2000: 95-96)

Daire (Pasta) grafikler: Bu grafik, bir istatistiksel verinin bir bölümünü, o verinin bütünüyle olan ilgisini ve oranının göstermek için kullanılır. (Nas, 2000: 200) Basit dilim grafiklerini hazırlanması ve yorumlanması kolaydır. Ancak, dilim grafiğini parçalara ayrılırken, herhangi bir dilimin büyüklüğü 5 ya da 6 dereceden (yaklaşık %2) küçük olmamalıdır. Aksi takdirde bir dilimi diğerlerinden ayırmak zorlaşır.

Pasta grafikleri paraların bütün ve birbiri ile olan ilişkisini göstermesine rağmen, farkı değerleri karşılaştırmak bakımından sütun grafikleri kadar kullanışlı değildir. (Yalın, 2000: 96-97)

Çizgi grafikleri: Bu grafikler genellikle belli bir zaman içerisindeki değişiklikleri ve gelişmeleri göstermek için kullanılır. En doğru bilgiyi veren grafik çeşididir. Yatay çizgi zamanı, dikey çizgi miktarı gösterir. Yatay ve dikey çizgiler kare oluşturacak biçimde çizilmelidir. (Yalın, 2000; 97)

4.3.2.4 Kroki ve planlar

Kroki: Herhangi bir yerin kısa bir süre içinde ana çizgileriyle özelliğini gösteren çizgiler belirtilmiş durumudur. Bu, kaba taslak bir haritadır. (İzbirak, 1986:217)

Kroki, bir odanın, evin, okulun veya bir kentin kuşbakışı görünüşünü düzlem üzerine gerçeğinden yüzlerce, hatta binlerce defa küçülterek çizilmesidir. Kroki'de üç önemli unsur vardır. Ana hatları, ölçeksiz ve kaba taslak olmasıdır. Kroki, günlük hayatımızda çok sık kullandığımız çizimlerdir. (İzbirak, 1986; 217)

Plan; Yeryüzünün küçük bir bölümünün, büyük ölçekte çizilmiş haritasıdır. Planların ölçeği 1:2000'e kadar olur. (İzbirak, 1986: 266)

Plan, bir evin, bir mahallenin veya bir kentin kuş bakışı görünüşünün belli bir oranda küçültelerek bir düzlem üzerine çizilmiş halidir.

Kroki ve planlar öğretilirken şuna dikkat edilmelidir.

Planlarda uzunluklar doğru olarak ölçülür. Ölçülen bu uzunluklar, belli oranda küçültülür. Krokilerde ise ölçek yoktur.

4.3.2.5 Yerküre

Yerküre, Dünya'nın çok küçültülmüş bir örneği, (modeli)dir. Çok yararlı bir araçtır. Her sınıfta bulunmalıdır.

Öğrencile, yerküreyi inceleyerek, (Doğanay, 1993: 159-161)

1. Dünya'nın şeklini,
2. Anakara(kıta) ların konumlarını,
3. Dünya yüzeyinin büyük bir bölümünün sularla kaplı olduğunu,
4. Çeşitli anakaraların ve denizlerin büyüklüklerinin farklı olduğunu,
5. Dünya'nın eksenini, bu eksenin eğimli oluşunu, kutup noktalarını,
6. Gece ve gündüzün oluşmasını,
7. Dünya'nın eğimli olması ve Güneş'in çevresinde dönmesini, gece ve gündüz sürelerinin farklı oluşuna, mevsimlerin ve bir yılın oluşmasına yol açtığını,
8. Ekvator, paralel ve meridyen dairelerini, yarımküreleri,
9. Türkiye'nin Dünya üzerindeki konumunu öğrenirler.

4.3.2.6 Resimler

Fotoğraf ve çizgi resimleri bu gruba almak mümkündür. Fotoğraf ve resimler oldukları gibi sınıf ortamında kullanılabileceği gibi, tepegöz saydamlarının hazırlanmasında, slaytlarda, manyetik tahta ve kumaş tahtalarda da etkili bir biçimde kullanılabilir. (Erden, 1998; 189)

Resimler, kavram ve olguların öğrenilmesinde, öğrencilerin sözel sembollerle ifade edilen bilgileri zihinlerinde canlandırmalarına yardımcı olur. Sosyal Bilgiler dersinde Türk büyüklerinin, tarihi olayların, illerin resimleri öğretim sırasında kullanılabilir. (Erden, 1998; 189)

Öğretim amacıyla resim kullanılacağı zaman resimler ya herhangi bir kaynaktan hazır olarak elde edilir ya da yeniden üretilir. Kuşkusuz yeniden resim üretmek hem zaman hem de özel beceri gerektirmektedir. Bu tür becerilere sahip olan öğretmenler kendi materyallerini üretebilir. Ancak bu beceriye sahip olmayan öğretmenler, öğretim sürecinde hazır resimlerden yararlanabilirler. (Erden, 1998; 189)

Resim bulmanın en kolay yolu çeşitli gazete ve dergilerde çıkan resimlerin kesilerek sınıf ortamına getirilmesidir. Her öğretmen eline geçen uzun dergi ve gazetelerdeki kendi konu alanıyla ilgili resimleri kesip bir dosya oluşturmaktadır. Toplanan bu resimler yeri geldikçe tahtaya, kumaş tahtaya asılarak kullanılabilir. (Erden, 1998; 190)

Öğrencilere ülkemizde, şehir, tarihi, yer ve eserlerini tanıtmak amacıyla kart postallardan da yararlanılabilir. Bu tür kartpostallar hemen hemen tüm illerimizde bulunmaktadır. Öğrencilerden bu kart postallarla koleksiyon yapmaları istenebilir. (Erden, 1998; 190)

4.3.2.7 Afiş ve posterler

Afişler bireyi belli bir konduna aydınlatmak amacıyla büyük bir tek sayfaya hazırlanmış resimli ve yazılı tanıtım araçlarıdır. Ülkemizde sağlık bilgileriyle, çevreyle, ilgili çeşitli afişler bulunmaktadır. Bu afişlerden özellikle özel gün ve haftaların işlenmesinde yararlanılabilir.

Poster, büyük boy resimlerdir. Turizm Bakanlığı'nca hazırlanmış ülkemizin doğal ve tarihi güzelliklerini gösteren posterler öğrencilerin ülkemizi tanımalarına ve öğrenikleri bilgileri zihinlerinde canlandırmalarına yararlı olur. (Erden, 1998: 190)

4.3.2.8 Levhalar

Haritalar, figürler, grafikler, şemalar gibi görsel araçlar genel olarak levhalar olarak tanımlanmaktadır. Bu tür araçlar bir kez hazırlandıklarında tekrar, tekrar kullanılabilirler. Taşınmaları kolaydır. Her bir levhanın genellikle tek bir fikri göstermesi gerekmektedir. Ancak öğretmen hazırlayacağı bir seri

levhayla konusunu tam olarak açıklama imkanına kavuşur. (Küçükahmet, 1998; 128)

Öğretmen bazı konuya ilişkin hazır levhaları kullanabileceği gibi kendisi de sınıfını en uygun levhaları kolaylıkla hazırlayabilir. Kendi levhasını kendisi hazırlayacak olan öğretmenin bazı kolay resim ve çizim becerilerine sahip olması gerekir. (Küçükahmet, 1998; 129)

Levhaların renkli kartonlara hazırlanması ya da renkli kalemle çizim yapılması öğrenci ilgisinin devamını sağlamaktadır. Özellikle, mavi ya da yeşille kırmızı yada portakal rengi gibi tezat renkler kullanmaya özen gösterilmelidir. (Küçükahmet, 1998; 130)

Levhaların grubun tümünün görebileceği kadar büyük, öğretmenin taşıyabileceği kadar da hafif olması gerekir. Anlatılan konu ile kullanılan levhanın tıpatıp uymasına dikkat edilmelidir. Konuyla ilgisi olmayan ya da eskimiş bilgileri içeren bir levhanın öğrencilere gösterilmesi akıllarının karışmasına neden olur. Levha üzerindeki bilgilerin okunaklı ve düzenli olmasına dikkat edilmelidir. Eskiyeceği yırtılacağı ya da üzerindeki yazıların zamanla değişmesi gerekeceği düşünülerek çok masraflı levhalar hazırlanmaktan kaçınılmalıdır. (Küçükahmet, 1998; 130)

4.3.3 Elektrikli araç ve gereçler

4.3.3.1 Tepegöz

Tepegöz en iyi bilinen ve en çok kullanılan öğretim araçlarından biri olmakla birlikte ülkemizde yaygın olarak kullanılmamaktadır. Tepegözün en önemli özelliği saydam bir kağıt üzerindeki resim ve yazıları büyütür bir perde ya da duvara yansıtmasıdır. Bu özelliği nedeniyle tepegöz hemen hemen tüm eğitim kademelerinde kolaylıkla kullanılabilir. (Erden, 1998; 197)

Tepegöz yazı tahtasının tüm özelliklerine sahiptir. Yazı tahtasına göre avantajları ise temiz olması, bilgilerin ve resimlerin tekrar tekrar gösterilme olanağının bulunması, sunulacak bilgilerin önceden öğütlenerek hazırlanmasına olanak sağlamasıdır. Tepegöz kullanırken öğretmen sınıfa arkasını dönmediği için öğrencilerle göz ilişkisini kaybetmez. Az kullanıldığı durumlarda öğrencilerin dikkatini çekerek derse yönelik güdülerini de

artırabilir. Ayrıca saydam iyi hazırlandığı takdirde, bir olayın oluş aşamalarını göstermek ve resimleri hareketli hale getirmek de mümkündür. (Erden, 1998; 197)

4.3.3.1.1 Tepegöz kullanırken dikkat edilmesi gereken özellikler (Erden, 1998; 197)

1. Tepegöz sınıfın önüne konmalı, öğretmen tepegözün yanında sınıfı göreceak biçimde durmalıdır.
2. Derse başlamadan önce, tepegözün ve perdenin yeri planlanmalı, perde ile tepegöz arasındaki mesafe ayarlanmalıdır. Perde tüm öğrencilerin görebileceği bir yere konulmalıdır.
3. Tepegözler ders anlatılırken, önemli noktalar tepegözün üstündeki saydam işaretlenerek gösterilmelidir.
4. Tepegözün işi bittiği zaman ışığı kapatılmalıdır.

4.3.3.1.2 Tepegöz saydamlarının hazırlanması

Diğer araçlarda olduğu gibi tepegözün etkili bir biçimde kullanılması için, öğrenme ilkelerine uygun saydamlar hazırlanması gerekir. Aksi takdirde tepegözün yazı tahtasından farklı bir yanı kalmaz. Tepegöz iyi hazırlanmış saydamlarla birlikte kullanıldığı zaman, kavram, süreç olgu öğretiminde, bilgilerin özetlenmesinde, sunulan bilgilerin önemli noktalarının vurgulanmasında etkili bir biçimde kullanılır. Örneğin Sosyal Bilgiler dersinde saydamlara bölgelerin dilsiz haritaları çizilerek bu haritalar öğrencilerle doldurulabilir. Örgüt şemaları çizilebilir. Saydamlara insan figürleri çizilerek oynatılabilir. Grafik ve şemalar gösterilebilir. (Erden, 1998; 198)

Saydam hazırlanmadan önce aşağıdaki soruları yanıtlamak gerekir.
(Erden, 1998; 198)

1. Saydamla hangi öğretim hedeflerine hizmet edilecek?
2. Saydamı izleyecek öğrencilerin temel özellikleri nelerdir?
3. Saydam, öğretim hedeflerine ulaşılması için uygun ve yeterli mi ?
Başka materyallerle desteklenmeli mi ?
4. Her saydamda hangi içeriğe, şema yada şekillere yer verilecek?

Yukarıda sorulara cevap arandıktan sonra önce her saydam için bir kağıtta saydamda yer alacak yazılı bilgiler ve resimler planlanır. Sonra planlanan yazı ve resimler dikkatli bir biçimde saydama geçirilir.

Saydama yazı ve resimler özel bir kalemle yazılır. Bu kalemle yazılan yazılar ancak alkolle çıkabilir. Saydama yazılan yazıların büyük sınıflarda görülebilmesi için iri punto ile yazılması gerekmektedir. İlkokul öğrencileri için saydam hazırlanırken, yazıların okunaklı olmasına dikkat edilmeli ve saydam ve saydamda çok fazla yazıya yer verilmemelidir. (Erden, 1998; 198)

Saydam hazırlanması sırasında modern teknolojiden yararlanmak da mümkündür. Gelişmiş fotokopi makinaları kağıt üzerindeki resim ve yazıları saydam üzerine çekebilmektedir. Bu nedenle saydam tasarlarken bilgisayar çıktılarından, çeşitli dergi ve kitaplardan elde edeceğimiz resimlerden de yararlanmak mümkündür. (Erden, 1998; 198)

4.3.3.1.3 Tepegözün bazı özellikleri (Erden, 1998; 198)

1. Tepegözün üstündeki resimlerden bir kalemle önemli yerler gösterilerek, öğrencinin dikkati önemli yerlere çekilebilir.
2. Tepegözle ders anlatırken, tepegöz kalemiyle saydam üzerine yeri geldikçe yeni bilgiler ilave edilebilir.
3. Saydam üstüne bir beyaz kağıt koyarak öğrencilerin görmesi istenmeyen yerler kapatılabilir.
4. Başka bir saydama ya da kağıda çizilerek şekil ve resimlerle hazırlanan saydama hareket verilebilir.
5. Bir saydam üzerine çizilecek cetveli ölçüm yapılabilir. 197-198)

4.3.3.2 Slaytlar

Slaytlar (dia) 35 mm'lik fotoğraf makinasıyla çekilmiş pozitif filmin banyo edilerek teker teker yansıtılmak üzere kesilip plastik veya karton çerçevelere yerleştirilmesiyle elde edilen küçük, saydam fotoğraflardır. Slaytları yansıtmak için kullanılan araca da slayt projektörü denir. Ayrıca bilgisayar ortamında grafik görüntülerini içeren slaytlar üretmek mümkündür.

Yüksek kalitesi, üretim kolaylığı ve kullanım esnekliği bilgisayarda üretilmiş slaytları popüler hale getirmiştir. (Yalın, 2000; 110)

4.3.3.2.1 Kullanımı ve avantajları

1. Yeni konuları tanıtmak, konuyla ilgili ön bilgileri hatırlatmak, konuları gözden geçirmek, ilgi uyandırmak ve dikkat çekmek için kullanılırlar.
2. Bir sürecin aşamalar halinde öğretilmesinde yardımcı olurlar.
3. Küçük cisimlerin büyük olarak, orjinal nesnelerin gerçek görüntü ve doğal renkleriyle incelenmesine imkan sağlar.
4. Küçük ve büyük grup eğitimleri için kullanışlıdır.
5. Üretimi kolay, maliyeti düşüktür.
6. Kolaylıkla taşınabilir, özel kutularında yıllarca saklanabilir.
7. İstenildiğinde çoğaltılabilir.
8. Yansıtma zamanı öğrencilerin algılama hızına ve öğretmenin uygulandığı öğretim yöntemine göre ayarlanabilir.

Slaytlar, Sosyal Bilgiler dersindek ülke ve şehirlerin, doğal güzelliklerin, dağların, vadilerin, denizlerin tanıtımı gibi konularda etkili bir biçimde kullanılabilir. (Yalın, 2000: 110-113)

4.3.3.3 Film şeridi ve makinası

20 ile 50 arasında çerçeveden oluşan 35 mm'lik durgun film dizisine "film şeridi" denmektedir. Film şeridi projeksiyon makinası aracılığıyla film şeridinin her biri çerçevesindeki çizimler, resimler, şekiller, grafikler ekrana yansıtılır. Bu makinelerin kullanımı çok kolaydır. Makineye takılan film şeridinin her çerçevesi geçilir. İstendiği taktirde her çerçevenin tekrar, tekrar seyredilmesi yararlı yanlarıdır. Bunun yanında film şeridi projeksiyon makinasının diğer projeksiyon makinelerinin çoğunda olduğu gibi karanlık ortamda not tutamamaları ve konunun üzerinde anlamlı tartışma yapamamaları gibi sakıncaları da vardır. Film şeritleri istenildiği taktirde slayt makinelerine de uygulanabilir. (Küçükahmet, 1998: 125)

4.3.3.4 Televizyon ve video

Televizyon da radyo gibi güncel olayların sınıf ortamına getirilmesine yardımcı olur. Ancak televizyon göze de hitap ettiği için daha etkilidir.

Eğitim ortamında televizyondan daha çok video yardımıyla yararlanılabilir. Öğretmenler kendi olanakları ile televizyon belgeselleri, eğitici değerleri olan filmleri, haberleri videoya kayıt ederek sınıf ortamına getirebilirler.

Video filmleri öğrenciyi güdülemek, bilgilendirmek, araştırmaya teşvik etmek ve tartışma başlatmak amacıyla kullanılabilir. Öğrenciler televizyon ve video sayesinde hiç göremeyecekleri yerleri, insanları, canlıları ve varlıkları doğal ortamlarında görebilirler.

Ülkemizde Milli Eğitim Bakanlığı Sosyal Bilgiler dersinde kullanılabilecek bir çok video filmi hazırlamıştır. (Erden, 1998: 199-200)

M.E.M. FRTEM (Film, Radyo, Televizyon Eğitim Merkezi) 'de Bulunan Sosyal Bilgiler dersi için hazırlanmış video programlarının isimleri.

1. Türkiye'nin Dünya Üzerindeki Konumu
2. Türkiye'nin Dağları
3. Türkiye'nin İklimi ve Bitki Örtüsü
4. Türkiye'nin Akarsuları ve Gölleri

4.3.3.5 Bilgisayar

Bilgisayar teknolojisindeki gelişmeler sonucu artık sınıfta kullanılabilecek görsel ve işitsel araçların sınırı yoktur. Bu araçların kullanımının tek sınırlayıcısı okulun imkanları, sahip olduğu araç – gereç ve teknolojidir. Ancak sınırlılık ne olursa olsun, amaç öğretim etkinliklerinin mevcut olanaklarla zenginleştirmektir. Bu zenginleştirmenin esprisi de daha çok duyu organına hitap edildiğinde öğrenmenin daha kalıcı olduğu gerçeğidir. (Özden, 1999; 186)

Öğretim etkinliklerindeki görsel, işitsel zenginleştirme ders kitaplarına da yansımıştır. Bir yanda ders kitapları içerik ve çeşit olarak (öğretmen kitabı, alıştırma kitabı vb.) zenginleştirilirken görsel açıdan da çok cazip hale getirilmektedirler. Ancak, tüm bu teknoloji ürünü araçların kullanım imkanları

ve eğitime atfedilen önemli ve kaynakların eşit dağılımı sınırlı olduğundan görsel ve işitsel zenginleştirme araçlarının elde edilebilirliği ilden ile veya okuldan okula değişmektedir. (Özden, 1999: 186-187)

4.4 Milli Eğitim Bakanlığı'nca Hazırlanmış Türkiye Coğrafyası ile İlgili Araç Ve Gereçler

4.4.1 Videolar

1. Dizi adı : Çevre Koruma : 15 dakikalık 12 dizi
2. Dizi adı : Türkiyemiz.

(1) Batı Karadeniz Bölümü	17'
(2) Doğu Karadeniz Bölümü	15'
(3) Orta Karadeniz Bölümü	16'
(4) Karadeniz'de Bir Köy	15'
(5) Fındık	15'
(6) Amasya	14'
(7) Bolu	15'
(8) Erzincan	11'
(9) Erzurum	14'
(10) Kars	18'
(11) Sinop	17'
(12) Tokat	17'
(13) Zonguldak	19'
(14) Bilecik	14'
(15) Bursa	15'
(16) Sakarya	20'
(17) Kocaeli	20'
(18) Balıkesir	20'
(19) Edirne	18'
(20) Çanakale	18'
(21) Kırklareli	15'
(22) Tekirdağ	15'
(23) İpek Böcekçiliği	20'

(24) Haşhaş, Pamuk, Üzüm, İncir, Tütün	15'
(25) Kıyı Ege	15'
(26) İç Ege	15'
(27) Marmara Bölgesi Turizmi	25'
(28) Marmara Bölgesi Genel	18'
(29) Marmara Bölgesi Endüstri	18'
3. Dizi adı : Dünyamız	
1. Yeryüzünün Yapısı	10'
2. Yerkabuğundaki Değişimler	13'
3. Buzullar	11'
4. Yanardağlar	10'
5. Nehirlerin Hareketleri	10'
6. Okyanuslar	14'
7. Kayalar ve Minareller	12'
8. Enlem, Boylam ve Zaman Birimleri	14'
9. Atmosfer	10'
10. Kirlilik Sorunu	15'
11. Dünyamız ve Sular	11'
12. Toprak	11'
4. Dizi adı: Sosyal Bilgiler	
1. Türkiye'nin Dağları	11'
2. Türkiye'nin Denizleri ve Kıyıları	10'
3. Türkiye'nin İklim ve Bitki Örtüsü	12'
4. Türkiye'nin Akarsuları ve Gölleri	13'
5. Ekonomik Hayat	11'
6. Dünyamız ve Türkiye	9'

4.4.2 Film şeritleri

Dizi adı : Sosyal Bilgiler Türkiye'miz

	Film Karesi	Kodu
(1) Çevremizde Turizm	26	452
(2) Çevremizdeki Tarihi Eserler	23	453

(3) Çevremizde Ulaştırma ve Taşıma İşleri	28	407
(4) Barınaklarımız	30	408
(5) İç Anadolu Bölgesi Doğal Durum	36	297
(6) Akdeniz Bölgesi Doğal Durum	57	305
(7) Ege Bölgesinde Turizm	35	400
(8) Ege Bölgesinde Eski Uygarlık Merkezleri	39	463
(9) Marmara Bölgesi (Genel)	36	486
(10) Marmara Bölgesi (Endüstri)	36	487
(11) Marmara Bölgesi (Turizm)	39	488
(12) Ege Bölgesi 1	30	490
(13) Ege Bölgesi 2	23	491
(14) Rize	24	355
(15) Artvin	35	359
(16) Siirt	28	360
(17) Sinop	35	361
(18) Zonguldak	38	362
(19) Amasya	28	363
(20) Hatay	40	364
(21) Bitlis	35	365
(22) Tokat	34	366
(23) Bolu	36	367
(24) Kastamonu	33	368
(25) Malatya	36	395
(26) Muş	30	396
(27) Elazığ	34	397
(28) Adıyaman	27	398
(29) Bingöl	30	409
(30) Tunceli	32	410
(31) Kütahya	32	421
(32) Afyonkarahisar	27	422
(33) Uşak	32	423
(34) Denizli	31	424

(35) Aydın	37	425
(36) Muğla	36	432
(37) İzmir	42	454
(38) Manisa	35	455
(39) Bursa	35	459
(40) Bilecik	35	460
(41) Ankara	37	464
(42) Edirne	44	479
(43) Tekirdağ	26	480
(44) Kırklareli	31	481
(45) Çanakkale	38	482
(46) Kocaeli	31	484
(47) Sakarya	26	485
(48) Haşhaş	26	461
(49) Pamuk	26	462
(50) Tütün	26	476
(51) İncir	26	477
(52) Çekirdekli üzüm	26	478
(53) İpek Böcekçiliği	26	497

C. Harita ve levhalar

1. Türkiye Fiziki Haritası 45201
2. Türkiye Mülki İdare Bölümleri 45202
3. Türkiye Tarım Ürünleri Haritası 45230

4.5. Öğretimde Kullanılan Araç ve Gereçlerin Sosyal Bilgiler

Dersi, Türkiye Coğrafyası Öğretiminde Etkin Kullanılması

4.5.1 Sosyal Bilgiler dersinde Coğrafya konularını öğretirken araç ve gereçlerde aranan özellikler

1. **Konunun Amacına Uygunluk:** Amaca hizmet eden araç ve gereç konunun anlaşılması ve öğrenilmesini kolaylaştırır. Dünya'nın eksen eğikliğini anlatırken bir dünya haritasından istifade etmek mümkün değildir. Yine bir

portakal veya top olarak Dünya'nın eksen eğikliğini anlatmak çok güçtür. Ancak bunu, eksen eğikliğini gösteren bir küre ile anlatabiliriz. Türkiye'de yer şekilleri konusunu öğretirken morfografya haritasını kullanmalıyız. (Güngördü, 2002: 116)

2. Araç ve Gereçlerin Doğruluğu: Araç ve gereçlerin amaca uygun kullanılabilmesi için öncelikle doğru olmalıdır. Doğruluğu tartışılmayan araç ve gereçlerden faydalanılmamalıdır. Doğruluğu tartışılır bilgiler daha çok haritalardaki yer adları ve yükseltilerde bu problem olmaktadır. (Güngördü, 2002: 117)

3. Araç ve Gereçlerin Öğrenciye Uygunluğu: Her düzeydeki öğrencinin müfredatına uygun araç ve gereç düzenlenerek yapılmalıdır. Öğrencinin seviyesini aşan ve seviyesine hitap etmeyen araç ve gereç öğretim açısından pek fayda getirmeyecektir. İlköğretim öğrencilerine lise seviyesindeki atlasların kullandırılması uygun olmayabilir. (Güngördü, 2002; 117)

4. Araç ve Gereçlerin Çekici Olması: Araç ve gereçlerin öğrencinin ilgisini çekmesi, merakını gidermesi, aracı kullanma arzusunu artırma niteliğinde olmalıdır. Çekici olan araç ve gereç öğrencinin konuya motivasyonunun sağlanması ve öğrenmeyi kolaylaştırması adına çok önemlidir. Peribacaları anlatılırken sadece haritalarda Nevşehir, Ürgüp, Göreme'nin yerini göstermek öğrencinin motivasyonunun geciktirebilir. Ancak bu konu ile ilgili Turizm Bakanlığı'nın çıkardığı çeşitli broşürler ve o yerle ilgili çeşitli fotoğrafların, filmlerin gösterilmiş öğrencinin ilgisinin çekecek ve öğrenmeyi kolaylaştıracaktır. (Güngördü, 2002; 117)

5. Araç ve Gereçlerin Kullanışlı ve Sade olması: Araç ve gereçler kolay kullanılır ve sağlam olmalıdır. Kullanışlı olmayan materyaller konunun amacına ulaşmasını ve öğrencinin dikkatini dağıtarak öğrenmesini engelleyecek veya azaltacaktır. İlköğretim seviyesindeki öğrenciler için kullanılan araç ve gereç ne kadar sade, açık ve net olursa amaçlanan hedef o kadar çabuk varılır. Öğrencinin konunun anlaşılır hale gelmesi ile öğrenme arzusuna bir kat daha artar. Örneğin; ders kitabı içerisindeki yağış konusu ile

ilgili grafiğin hem yağış, hem sıcaklık, hem de nemi göstermesi öğrencinin onu yorumlamasını anlamasını zorlaştıracaktır. Fakat grafiklerin ayrı ayrı olması konuyu daha anlaşılır hale getirecektir. (Güngördü; 2002: 117-118)

4.5.2 Kitapların Coğrafya öğretiminde kullanılması

Ders kitapları Milli Eğitim Bakanlığı'nın belirlemiş olduğu Temel Eğitim Kanunu, İlköğretim Kanunu ve diğer kanunlarla ifade edilen müfredat programı çerçevesinde hazırlanmış bir kaynak niteliği taşımaktadır. Bu ders kitaplarının temel amacı öğrenciye coğrafyanın genel formasyonunu kazandırmaktır. Ancak bu ders kitapları araştırmayı seven, coğrafya konularını araştıran öğrenci için yetersiz kalacaktır. Meraklı öğrenciler ister istemez farklı kaynaklara yönelecek ve daha detaylı bilgiler arayıp bulacaktır. Ayrıca verilen ödevleri de tam manası ile yapabilmek için de ders kitaplarının dışında kaynak kitaplara ihtiyaç duyulmaktadır. (Gündoğdu, 2002; 135)

Ders kitaplarında gerekli harita, grafik, diyagram, tablo, fotoğraf gibi öğretim materyalleri ile daha zenginleştirilmelidir.

4.5.3 Haritaların Coğrafya öğretiminde kullanılması

Coğrafi konuları işlenirken en önemli, vazgeçilmez araç haritalardır. C.R. Gürsoy'a göre, "harita coğrafya ilminin özüdür". Artık bir çok bilim mensupları bile haritalardan fazlaca istifade etmeye başlamışlardır. O halde bu sahanın gerçek uzmanı olan coğrafyacıların haritasız ders vermesi düşünülemez. Çünkü coğrafi olayların ve özelliklerin ifadesini harita üzerinde görmek mümkündür. (Güngördü, 2002; 124)

İlköğretimde Sosyal Bilgiler derslerinde en çok kullanılabilecek haritalar genel haritalardır. Bu haritalar, fiziki, beşeri ve ekonomik haritalar olabilir. Bu haritalardan ders öğretmenleri en iyi şekilde yararlanabilirler.

4.5.4 Grafiklerin Coğrafya öğretiminde kullanılması

Coğrafya konularında kullanılan grafikler istatiksel grafiklerdir. Çünkü coğrafya konuları içerisindeki veriler bir sonucu ifade eden rakamlardır. Örneğin Türkiye'nin 10 yıllık fındık üretim değeri biriktirilip 1990-2000 yılları

arasındaki fındık üretiminin grafiği çizilebilir. Grafiklerin her alanda olduğu gibi coğrafya alanında da kullanımı geniş bir yer alır. Grafiklerin kullanım alanının genişliğini; fazla kelime kalabalığına ihtiyaç duyulmaması, verilen bilgiyi sade ve direk olarak anlatması, fazla alan kaplamaması gibi nedenlere bağlayabiliriz. (Güngördü, 2002; 126)

4.5.5 Resimlerin Coğrafya öğretiminde kullanılması

Coğrafya öğretiminde fotoğraflarının önemli bir yeri vardır. Öğrencinin gezip görmediği yerleri öğretmen konu geldikçe fotoğraflar üzerinde açıklanabilir. Öğretici anlatılanları belki zihninde canlandırabilir ancak anlatılanların fotoğraflarını gördüğü an zihninde kalıcı etkisi oluşabilir. Örneğin, Deniz görmeyen öğrenciye ne kadar deniz anlatılsa da denizi bir gölet veya göl kadar tasavvur edecektir. Bunu bir fotoğrafla uçsuz bucaksız çok geniş bir alanı kapladığını rahatlıkla gösterebiliriz.

İlköğretimde konularını soyutluktan alıp somut hale getirmek için fotoğraflar önemli araçlar olabilir. Ancak öğretmen konu arasında fotoğraf gösterimini bir etkinlik şeklinde yapması iyi olacaktır. (Güngördü, 2002; 134)

4.5.6 Slaytların Coğrafya öğretiminde kullanılması

Coğrafya öğretimi için oldukça faydalı bir materyaldir. Öğrencilerin gezip göremeyeceği bir çok yerin ve olayların renkli resimlerini olduğundan daha büyük göstererek inceleme fırsatı verir. Slayt ile öğretim görsel öğretime ve gösteri yöntemine hizmet etmesi bakımından büyük önem taşır. Coğrafyanın laboratuvarının yeryüzü olması ve konularını da doğal çevreden alması ister istemez konularının görsel hale getirilmesini isteyecektir. Bu yüzden ilköğretim okullarında da slayt makinalarının kullanırlığını arttırıp aktif hale getirmeliyiz. Örneğin Doğu Anadolu Bölgesi'nin Yukarı Fırat Bölümüne o günkü dersin konusu ise bu bölümle ilgili yerşekillerinin genel özellikleri, bitki örtüsü, yerleşme, zirai, faaliyetleri, nüfus, sanayi ile ilgili slayt gösterimi konuyu daha anlaşılır hale getirecektir.

4.5.7 Televizyon ve videonun Coğrafya öğretiminde kullanılması

Okullarımızda televizyon ile beraber video bulunabilir. Ancak bu araçları aktif olarak derslerde kullanan öğretmen yok gibidir. (Güngördü, 2002; 120) Taşınması ve kullanılması kolay olan video derslerde bize oldukça yardımcı olabilir. Öğrencinin hem görsel hem de işitsel duyularına hitap etmesi öğrenimde verimliliği artırır. Örneğin: ülkemizde volkan faaliyetlerinin ne zaman ve nasıl başladığını anlatan öğreticinin, konuya giriş yaptıktan sonra volkanizmanın yeryüzünü nasıl şekillendirdiğini ve nasıl soğuduğunu gösteren bir belgeseli videoya koyarak sınıfta izletse ve yeri geldikçe görüntüyü durdurup konuları anlatırsa öğrencinin kafasında bu konu daha iyi yer edecektir. (Güngördü, 2002; 120)

4.5.8 Bilgisayarın Coğrafya öğretiminde kullanılması

Bulunduğumuz çağ bilgi çağı olduğuna göre bu çağın en önemli aracı ise bilgisayardır. Bilgisayardan istifade ederken iki önemli şeyi takip etmek zorundayız. Birincisi CD ROOM'lardır. CD ROOM'lar da çeşitli amaçlarla yapılmış haritalar, şemalar, fotoğraflar bulmak mümkündür. Bir Sosyal Bilgiler öğretmeni bunları takip ederek anlatılan dersin amacına ve konusuna göre harita, bilgi, şekil, fotoğraf ve grafikleri kullanarak öğrenciye bunu bilgisayar laboratuvarlarında anlatabilir.

Takip etmemiz gereken ikinci önemli husus ise internettir. Sosyal Bilgiler öğretmenin internete girerek çeşitli araştırmalar yapıp, bulduğu bilgi, grafik, şekil, harita, uzay fotoğraflarının disketinde formatını yaparak bunları derslerinde kullanabilir. İsterse çeşitli kaynaklardan bulduğu şekil, grafik, resim ve haritaları scannerle bilgisayar ekranına fotokopi edebilir. (Güngördü, 2002; 119)

BÖLÜM 5

5.1 Sosyal Bilgiler Dersiyerinde Coğrafya Konularında Türkçe'nin Yanlış Kullanımı

Türkçe'nin yanlış kullanımına dayalı olarak yapılan hatalarda Coğrafya öğretimindeki sorunların bir parçası durumundadır. Konular anlatılırken ve kavramlar açıklanırken Türkçe'ye dayalı yanlışlar yapılmaktadır. (Şahin, 2001; 84)

Dünya'nın Kendi Çevresinde (Etrafında) Dönmesi: Bir cisim ancak başka bir cismin etrafında yola kendi eksenini etrafında dönebilir. Ama kendi Çevresinde dönemez. Doğrusu "Dünya'nın eksenini etrafında (ekseni) çevresinde dönmesi"dir. (Şahin, 2001; 84)

İklim Olayları: İklim, hava olaylarının (meteorolojik olayların) ortalama karakteridir. Sıcaklık soğukluk, nemlilik, kuraklık gibi ortalama özellikleri ifade eder. Onun için iklim olayı diye bir olay olamaz. Burada ifade edilmek istenen: yağış, rüzgar gibi "meteorolojik olay" yada "hava olayı"dır. (Şahin, 2001; 84)

Üretilen Ürünler: örneğin "Doğu Anadolu Bölgesi'nde üretilen tarım ürünleri" ifadesi doğru değildir. Aynı şekilde "yetiştirilen tarım ürünleri" ifadesi de doğru değildir. Tarım bitkileri (kültür bitkileri) yetiştirilmekte ve ürün elde edilmektedir. (Şahin, 2001; 84)

Gürültü Kirliliği: Bilindiği gibi çevre kirliliği denildiği zaman akla şu konular gelir:

- * Hava Kirliliği
- * Su Kirliliği
- * Toprak Kirliliği
- * Ses Kirliliği (Gürültü)

Gürültü, ses kirliliği ile eş anlamlıdır. O halde ya sadece gürültü, ya da sadece ses kirliliği denilebilir. (Şahin, 2001; 84)

Dağların Denize Dik Uzanması ve / veya Dağların Denize Paralel Uzanması: Dağların denize dik uzanması ve / veya Dağların denize paralel

uzanması ifadeleri de Türkçe açısından yanlıştır. Bu ifadelerin doğru olabilmesi için bir uzanış yönü bulanık dağların, belirli bir yönde uzanan başka bir şeye paralel ya da dik olması gerekir. Halbuki denizin bir uzanış yönü yoktur. Onun için örneğin, Aydın dağlarının veya Bozdağların Ege Denizi'ne dik ya da paralel uzanması söz konusu olamaz. Ancak Ege Denizi'nin bir yönde ve çizgi şeklinde uzanan kıyısına dik yada paralel olabilir. (Şahin, 2001; 85)

Gün ile Gündüz: Gün ile gündüz kavramları bazen ve anlamlı kullanılmaktadır. Örneğin "Gün boyu çöllerde yakıcı bir sıcaklık vardır" ifadesinde gün, gündüz yerine ve onunla eş anlamlı olarak kullanılmıştır. Halbuki bilindiği gibi gün, 24 saatlık bir zaman dilimi olup, gece ve gündüzden oluşmaktadır. Çöllerde geceleri yakıcı sıcaklığı olması da mümkün değildir. (Şahin, 2001; 85)

Yöne Dayalı Olarak Konum Belirtme: Yöne dayalı olarak konum belirtme yapılırken genellikle hata yapılmaktadır. Bu hatalara bir örnek olarak aşağıdaki cümleler verilebilir. (Şahin, 2001; 86)

1. Kuzey Anadolu Dağları Türkiye'nin kuzeyindedir.
2. Karadeniz Türkiye'nin kuzeyindedir.
3. Ukrayna Türkiye'nin kuzeyindedir.

İlk bakışta bu üç cümle de görülen yanlışlık aşağıdaki cümlelerin kurulmasıyla, ortaya çıkmaktadır.

- a) Türkiye Ukrayna'nın güneyindedir.
- b) Türkiye Karadeniz'in güneyindedir.
- c) Türkiye Kuzey Anadolu Dağlarının güneyindedir.

"Kuzey Anadolu Dağları" Türkiye topraklarının üzerindedir. Buradaki yanlış kullanımı "Karadeniz Bölgesinin kuzey kesimini, Kuzey Anadolu Dağları oluşturur" şeklinde düzeltebiliriz.

Sıcak ve Kurak Hava: Sıcak ve kurak hava ifadesi de klimatolojik konular işlenirken zaman zaman kullanılmaktadır. Hava için kurak ifadesinin

kullanılması doğru değildir. Çünkü kuraklık, yağış eksikliği sonucu ortaya çıkan su yetersizliğidir. Böyle bir durumda hava için söz konusu olamaz. Onun için “Sıcak ve kuru hava” ifadesi kullanılmalıdır. (Şahin, 2001: 84-86)

5.2 Yanlış Bilgi Aktarımı

1 Fiziki Haritalardaki Renkler

“Fiziki haritalardaki renklerin yerşekillerini gösterdiği” şeklindeki yanlış öğrenim - yanlış öğretim – yanlış kanıdır. Bunu böyle bilen Sosyal Bilgiler öğretmenlerimize göre yeşil renk ovaları, kahverengi ise dağları göstermektedir. Halbuki haritadan yararlanmanın, lejanttaki yazı ve işaretler yardımıyla olacağını her Sosyal Bilgiler öğretmenin bilmesi gerekir. Zaten her yerde bulunan Türkiye Fiziki haritasının sağ alt köşesindeki lejantta da renk basamaklarının yükseklikleri ve derinlikleri gösterdiği belirtilmektedir. Buna rağmen maalesef yıllarca öğretmenlik yapmış kimselerin, bunu bilmemelerinin ve binlerce öğrenciye yanlış bilgiler öğretmiş olmalarının nedeni, anlaşılır gibi değildir. Yükselti değerlerinden dolayı, dağlarının çoğunlukla kahverengiyle, ovaların ise çoğunlukla yeşil renkle gösterilmesi, böyle yanlış bir kanının yaygınlaşmasına neden olmuş olmalıdır. (Şahin, 2001; 88)

Aynı şekilde renklere bakarak ve kahverenginin daha çok olduğuna aldanarak Türkiye'nin en dağlık bölgesinin Doğu Anadolu olduğu bilgi yanlışlığı yapılmaktadır. Bu bilgiye dayanarak en çok ovaların da Marmara Bölgesi'nde olduğu ortaya çıkmaktadır. Dağ ile yüksekliği ova ile alçaklığı özdeş sayan bilgi yanlışlığı şöyle düzeltilebilir: Doğu Anadolu Bölgesi'ndeki Yüksekova'nın yükseltisi, Uludağ hariç Marmara Bölgesi'ndeki bütün dağlardan ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin en yüksek dağı olan Karacadağ'dan daha fazladır. Onun için, Doğu Anadolu Bölgesi'nin fiziki haritada daha kahverengi görünmesi, orada dağların değil, yüksek arazinin daha fazla olmasındandır. Bu bölgede arazinin önemli bölümü plato ve ovadır. (Şahin, 2001; 88)

2 Kent (Şehir) – İl (Vilayet)

Bilindiği gibi Yerleşme Coğrafyası, coğrafyanın önemli dallarından biridir. Bu konu içinde yer alan kent (şehir) ve il (vilayet) kavramları sık sık karıştırılmaktadır. (Şahin, 2001; 133)

Bilindiği gibi yerleşim birimleri, coğrafi açıdan şu şekilde sınıflandırılır:

Köy altı yerleşmeler

Köy

Kasaba

Kent (Şehir)

Buna göre kent (şehir), coğrafi yönden en büyük yerleşim birimidir. Kentin diğer coğrafi yerleşme birimi olan kasabadan en önemli farkı, fazla nüfusun yanında bu nüfusun tarım dışı ekonomik faaliyet alanlarında (hizmet ve sanayi sektöründe) çalışıyor olmasıdır. Buradan da anlaşılacağı gibi yerleşim birimlerinin coğrafi olarak isimlendirilmesindeki ölçü, nüfus büyüklüğü ile fonksiyon alanları (nüfus geçim kaynakları)dır.

Nüfusu 2000'e kadar olan yerleşmeler köy, 2000 ile 10.000 arasında olan yerleşmeler kasaba, 10.000'den yukarı yerleşmeler ise şehirdir. (Doğanay, 1997 : 254-417)

İdari yönden yerleşim birimleri ise şu şekilde sınıflandırılır:

Köy

İlçe

İl (Vilayet)

Bundan da anlaşılacağı gibi il, en büyük idari birimdir. Yerleşim birimlerinin, devlet hizmetlerinden daha düzenli olarak yararlanabilmeleri amacıyla yapılan bölümlenmedeki en büyük birim il, vali tarafından yönetilir.

İl – kent ilişkisini daha iyi açıklayabilmek için derslerde bu iyi bir şekilde örneklendirilmelidir. (Şahin, 2001; 133)

Aydın Türkiye'nin idari bölünüşünde 81 ilden bir tanesidir. Bu ilin yüz ölçümü 8319 km²' dir. 16 ilçe ve 486 köyden oluşmaktadır. (Şahin, 2001; 133)

Aydın ilinin merkezi, Aydın kentidir. Burası aynı zamanda Aydın ilinin merkez ilçesidir.

Aydın ilinin nüfusu 898.000

Aydın kentinin nüfusu 195.000

Diğer bir kaç ilçesi ise Nazilli, Kuşadası ve Söke'dir.

Türkiye'de il ve kent adları genellikle aynıdır. Ancak birkaçında durum farklıdır.

<u>İl Adı</u>	<u>Kent Adı (Merkez İlçe)</u>
Hatay	Antakya
İçel	Mersin
Sakarya	Adapazarı
Kocaeli	İzmit

3 İdari Harita – Siyasi Harita

Bazı öğretmenlerimiz idari harita ile siyasi haritayı karıştırmaktadır.

İdari birimler, bir ülkenin Sınırları içindeki eyalet, il, ilçe ve köylendir.

Siyasi birimler ise, devletlerdir.

Onun için, bir siyasi harita, en az dünyanın bir bölgesini kapsar, Ortadoğu, Balkanlar, Kafkaslar gibi örneğin, Avrupa kıtasındaki ülke sınırlarını gösteren harita, Avrupa'nın siyasi haritasıdır. Aynı şekilde Dünya'daki bütün ülkeleri gösteren harita ise Dünya Siyasi Haritasıdır.

Yukarıdaki açıklamalardan anlaşılacağı gibi, bir ülkenin siyasi haritası olmaz. Çünkü ülke, bir tek siyasi birliktir. Ülkenin idari haritası olur. Örneğin Türkiye'nin 81 ilinin ve bunlara bağlı ilçelerini gösteren harita, Türkiye'nin idari haritasıdır. (Şahin, 2001; 133)

4. Tarım - Ziraat

Ders kitaplarında, tarım ve ziraat kavramlarının kullanımı, tam bir kargaşaya yansıtılmaktadır. Onun için bu kavramların kapsamlarının ve birbirleriyle olan ilişkilerinin net olarak ortaya konulması ve konuda fikir birliğine varılması gereklidir. (Şahin, 2001; 133)

Türk Dil Kurumu tarafından yayınlanmış olan Türkçe Sözlükte tarım: "Gerekli, yararlı bitkiler yetiştirmek amacıyla toprak üzerinde yapılan

Çalışmaların tümü, ziraat" olarak belirtilmektedir. Bu ifadeden de anlaşıldığına göre tarım, kültür bitkilerinin ekimi ve dikimi yoluyla topraktan yararlanma işlerini kapsamaktadır. Aynı zamanda ziraat ile tarım eş anlamlı olduğu belirtilmektedir.

5 Plato- Yayla

Sosyal Bilgiler ve Coğrafya öğretiminde sıkça yapılan yanlışlıklardan biri de plato ve yaylanın eş anlamlı olarak kullanılması, daha doğrusu platoya da yayla denmesidir. (Şahin, 2001; 127)

Plato bir fiziki coğrafya terimidir. Akarsular tarafından derin şekilde yarılmış, geniş yüksek düzlüklerdir. Bazı tanımlardaki "çevresine göre yüksekte" olma durumu, her plato için geçerli bir özellik değildir.

Onun için plato tanımı, "Çevresine göre yüksekte bulunan ifadesi kullanılmadan, Akarsular tarafından derin yarılmış, geniş alanlı yüksek düzlüklerdir, şeklinde yapılması daha doğru olacaktır. (Şahin, 2001; 127)

Yayla ise bir Beşeri Coğrafya deyimidir. Geçici bir yerleşim alanını ifade eder. Yayla terimi, Türkçe'deki yaylak (hayvan yayılan, hayvan otlatılan yer) deyiminden türetilmiştir. Köy halkının, yaz aylarında yakın çevredeki meralarda otların kuruması üzerine daha yükseklerdeki serin ve sulak yerlerde hayvanlarını otlatmaya götördükleri yerlere geleneksel anlamda yayla denir. (Şahin, 2001; 127)

6 Baraj – Baraj Gölü

Baraj, sert, bariyer, engel anlamına gelir. Bu setleri toprak, taş ve betondan oluşur. Akarsu vadilerinin uygun yerlerine yapılan bu setlerin gerisinde biriken sular, "baraj gölünü" oluşturur. Baraj ve baraj gölü kavramlarının birbirine karıştırılmaması ve öğrencilere doğru, net biçimde öğretilmesi için metin içinde doğru şekliyle ifade edilmelidir. (Şahin, 2001; 118)

Bu sayede örneğin "Sarıyar Barajı'nın yüzölçümü km² dir." Atatürk Barajı'ndan yılda .. ton sazan balığı avlanır." Ya da "Keban

Barajı'ndan ulaşımdan yararlanılır" gibi yanlış ifadeler artık kullanılmaz. (Şahin, 2001; 118)

7 Rüzgar (Esme) Yönünün Gösterilmesi

Yüksek basınçtan alçak basınca doğru hareket eden rüzgarın (hava akımının) yönü, yönü tayin edecek olan kişiye göre ifade edilir. Yani rüzgarın o insana geldiği yöndür. Eğer rüzgar o kişiye kuzeyden geliyorsa, bu rüzgar kuzey yönlü, güneybatıdan geliyorsa güneybatı yönlüdür. Buna aynı zamanda rüzgarın esme yönü denilir. Ancak bunun şekille gösterilmesi, kitaplarda genellikle hatalı, olmaktadır. Onun için bu şekiller bazı öğrenciler tarafından haklı olarak yanlış algılanmaktadır. (Şahin, 2001: 108)

6. BÖLÜM

6.1 Sosyal Bilgiler Dersi Türkiye Coğrafyası Konularında Kullanılabilecek Ölçme Teknikleri

Eğitimde ölçme faaliyetleri, öğretmen tarafından belli bir ders yada konu ile ilgili kazandırılması gereken hedef ve davranışların gerçekleşme oranlarını ortaya çıkarmak için planlanır ve uygulamaya koyulur. Belirtilenlerden en önemlisi, ölçmelerde meydana gelen hataların ortaya çıkarılması ve ulaşılmayan hedeflerin belirlenip ulaşılması için yapılması gerekenleri tasarlamaktır. Yapılan bu tasarımlar, genelde öğretim yöntemleri, öğrenci yetenekleri ve öğretmenlerin bilgisi üzerinde yoğunlaşmaktadır. (İşman ve Eskicumalı, 2000:207)

Ölçmeler yapılırken birden fazla ölçme teknikleri uygulanmalıdır. Bunun faydası, öğrencilerin öğrendiklerini farklı yönlerden ortaya çıkarılmasıdır. Bu teknikler aşağıda çıkarılmıştır.

1. Yazılı Sınavlar
2. Kısa Cevaplı Sınavlar
3. Doğru – Yanlış Testleri
4. Çoktan Seçmeli Testler

Bu ölçme teknikleri, öğretmenler tarafından öğrenme ve öğretme ortamlarında etkili ve yaygın olarak kullanılmaktadır. Yukarıda belirtilen sınav tekniklerinin eğitim ortamlarında kullanılmasının amacı, öğrenci başarılarını etkili olarak ortaya çıkarmaktır. Öğrenci başarıları etkili olarak ortaya çıkarılırken sadece tek bir teknik ile değil, birden fazla teknikler kullanılır. (İşman ve Eskicumalı, 2000: 208)

6.2 Yazılı Sınavlar

Yazılı sınav türü geleneksel eğitim sistemlerinde çok kullanılan klasik tip, esses tipi, kompozisyon tipi sınavlar diye de bilinmektedir.

Bu sınav türünde öğrenciye bir kaç soru yazdırılarak bunların belli bir sürede cevaplama istenir. En çok kullanılan sınav türüdür. Bu sınavda öğrenciden istenen, soruların cevaplarını düşünmek, yazmak ve yazdıklarını

kontrol ederek sınav sonunda öğretmene teslim etmektir. (Küçükahmet, 2000; 108)

6.2.1 Dikkat edilecek hususlar

Yazılı sınavlar puanlaması güç, güvenilirliği ve geçerliği, harcanan zaman ve külfete oranla düşük bir sınav türüdür. Bununla birlikte eğitim ve öğretimde bu sınav türünden vazgeçmek imkansızdır. Ayrıca öğrencilerin kompozisyon becerilerinin ya da bilgiyi sentez etme yeteneklerinin ölçülmesi durumlarında yazılı sınavların yeri önemlidir. (Küçükahmet, 2000: 180)

6.2.2 Soruların hazırlanması

Her sınav aracı bir takım sorulardan oluşur. Elde edilecek puanların güvenilirliğine geçerliğine, aracın kullanılışlığına etki eden en önemli etken soruların özelliğidir. (Küçükahmet, 2000; 182)

1. Sorular kesinlikle anlaşılır olmalıdır.
2. Sorular verilecek cevapla sınırlandırılmalıdır.
3. Uzun ve az sayıda yerine, kısa ve çok sayıda soru sorulmalıdır.
4. Sorular ezbere dayanmamalı, ders kitabından olduğu gibi alınmamalıdır.
5. Sorular birbirinden bağımsız olarak cevaplanmalıdır.

6.2.3 Özellikleri (Küçükahmet, 2000; 183)

1. Yazılı sınavlarda öğrencinin cevaplarını kendi düşünüp bulmak zorunda olması, köklü bilgiler ölçtüğü görünümünü verir.
2. Yazılı sınavlarda cevaplar yazılı olarak ifade edilir. Bundan dolayı sınav konusu bilgi yanında, yazı güzelliği, yazma becerisi, yazma hızı gibi bazı değişkenler puana karışır.
3. Cevaplar sınırlı değildir. Öğrenci soruları çeşitli yorumlarla sunabilir.
4. Puanlaması objektif olmayabilir.
5. Cevaplaması çok zaman alabilir. Bu nedenle soru sayısı azdır.

6. Kağıtların okunması uzun zaman alabilir.
7. Hazırlanması testlere göre daha kolay, puanlaması daha zordur.

6.2.4 Yazılı sınavlara örnek sorular

1. İstanbul ve Çanakale boğazlarının ulaşım bakımından yurdumuz için önemini yazınız.
2. Arazinin bitki örtüsünden yoksun olmasını hangi tehlikeleri beraberinde getirir?
3. Su kirliliğinin doğurduğu sonuçları yazınız.
4. Yurdumuzun coğrafi bölgelerini oluşturan etmenler nelerdir?
5. Karadeniz Bölgesi'nin iklimi ile doğal bitki örtüsü arasındaki ilişkiyi açıklayınız.
6. Doğu Anadolu Bölgesi'nin iklimini etkileyen etmenler nelerdir?
7. Yurdumuzun jeopolitik durumu neden önemlidir?

6.3 Kısa Cevaplı Sorular

Yazılı sınavlarda az sayıda soru sorulması öğrenciye kazandırılacak davranışları örneklemediğinden, bunu yerine kısa cevaplı çok sayıda soru sorma yaklaşımı ön plana çıkmıştır. (Beydoğan, 1998; 121)

Kısa cevaplı, sorular cevaplayanın bir sözcük, bir rakam, bir tarih veya en fazla bir cümle ile cevaplandırabileceği maddelerden oluşur. Bu tür maddeler hatırlanarak yazmayı, gerektiğinden yazılı sınavlar grubunda mütalaa edilmektedir. Bu tür maddeler çeşitli biçimlerde hazırlanır. (Beydoğan, 1998; 121)

Bunlar:

Soru Cümlesi

Eksik cümle tamamlamaz

Tanımlama'dır.

6.3.1 Dikkat edilecek hususlar

Kısa cevaplı sorularla ölçülerek özelliklerinin istenilen nitelikte ortaya çıkarılması, soruların hazırlanıp yapılandırılmasında bazı ayrıntıların dikkat alınmasıyla gerçekleşir. (Beydoğan, 1998; 121)

1. Her soru farklı yorumlara neden olmaksızın tek bir doğru cevabı olacak şekilde hazırlanmalıdır.
2. Hazırlanan kısa cevaplı soru maddeleri cevaplayıcıya ipucu vermemelidir.
3. Öğrencileri öğrenmekten çok ezberlemeye yönlendireceği için, soru maddeleri ders kitapları veya muhtevadan aynen alınarak aktarılmamalıdır.
4. Soru maddelerinin cevaplandırılması için bırakılan boşluklar cevapları sığabileceği uygunlukta olmalıdır.
5. Sorunun muhteva güvenirliğini sağlamak için, belirtilen hedef ve davranışların ölçecek nitelikte olmalıdır.
6. Soruya verilecek cevap, alan uzmanlarının büyük bir çoğunluğunca kabul edilebilecek pozitif doğruları içermelidir.
7. Kısa cevaplı test maddesinde öğretim muhtevasında yer alan ifadeleden farklı bir ifadeye yer verilmemeli, sorunun ifade ediliş biçiminde yanlış anlamalara neden olacak durumlardan kaçınılmalıdır.

6.3.2 Özellikleri

Sorular kısa cevap vermeyi gerektirdiğinden, öğrencilerin az zamanda çok soruyu cevaplandırmaları mümkün olmaktadır. Çok sayıda sorunun sorulabilmesi, öğretim sürecinde kazandırılması düşünülen davranışlar evrenin, kısmende olsa örneklemeaktadır. (Beydoğan, 1998; 122)

Soruların cevaplandırılması, cevabın hatırlanarak yazımını gerektirmesi salt tahminle doğru cevabı bulma gibi "Şans başarısını" puanlamaya katılmasına önlemektedir. (Beydoğan, 1998; 122)

Öğretimde bilgiye dayalı, kavram, olay tarih, rakam gibi kısa olan olgusal nitelikli konuları ölçmede yaygın kullanıma sahiptir. Hazırlanması

oldukça kolaydır. Öğretimin her kademesinde kullanılabilir. (Beydoğan, 1998; 122)

6.3.3 Kısa Cevaplı Sorulara Örnekler

6.3.3.1 Soru cümlesi

1. Kendi içinde benzer özellikleri daha çok olan, bölgeden küçük alanlara ne denir?

..... (cevap) Bölüm

2. "Bir evin, bir mahallenin veya bir kentin kuş bakışı görünüşünün belli bir oranda küçülterek bir düzlem üzerine çizilmiş şekline" ne denir?

.....(cevap) Plan

6.3.3.2 Eksik cümle

Aşağıdaki cümlede boş olan yerleri tamamlayınız.

1. Doğumların ölümlerden daha fazla olması nüfus artışına neden olmaktadır. Bu şekildeki artışa denilmektedir.

(Cevap) Doğal Nüfus artışı

2. 1935 yılında yeraltı maden kaynaklarımız araştırmak üzere () kuruldu.

(Cevap) Maden Tetkik ve Arama Enstitüsü (MTA)

6.3.3.3 Tanımlama

Bölge:.....

(Cevap) Doğal, beşeri ve ekonomik özellikleri ile diğer alanlardan ayrılan, fakat kendi sınırları içerisinde benzerlik gösteren, geniş alanlara "bölge" denir.

Plato:.....

(Cevap) çevresine göre yüksekte kalmış geniş düzlüklerdir.

6.4 Doğru – Yanlış Testleri

Doğru yanlış testleri, bir kısmı doğru, bir kısmı yanlış yargı cümleleri (önerme) halinde verilen maddelerden oluşur. Tipik bir doğru – yanlış

maddesi, cevaplayıcının doğru ya da yanlış olarak sınıflaması gereken bir önermedir. Önerme, bir mantık terimidir. Önermeler, cümle halinde ifade edilir. Doğru ya da yanlış olabilen her yargı ifadesi bir önermedir. Bu itibarla, tipik bir doğru – yanlış maddesi, iki seçeneği olan bir seçmeli maddedir. (Tekin, 2000: 137-138)

6.4.1 Dikkat edilecek hususlar

Doğru –yanlış (D-Y) türü soru hazırlarken bazı hususlara dikkat etmek aracın başarısını artırır. Bu hususlar şunlardır. (Küçükahmet, 2000: 174)

1. Ölçme aracında yalnızca Doğru –yanlış türü soru kullanılacaksa cümle sayısı 50'den az olmamalıdır.
2. Cümlelerin yarısı doğru, yarısı yanlış olarak hazırlanmalıdır.
3. Doğru ve yanlış cümleler belli bir sistematiğe dizilmemelidir. Örneğin; 2 doğru, 3 yanlış, 3 doğru, 2 yanlış gibi.
4. Sorular dil bilgisi yönünden doğru olmalıdır. Dolaylı ifadelerden kaçınılmalıdır.
5. Sorular açık olmalıdır. Muğlak olmamalıdır. Cümle ya doğru ya yanlış olmalıdır.
6. Fazla uzun ifadeler kullanılmamalıdır.
7. Sorular ayrıntıya değil, temel noktalara dayanmalıdır.
8. Sorular birbirinin cevabını verir nitelikte olmamalıdır.
9. Cümlelerin yanlış olması önemsiz bir noktada olmamalıdır.

6.4.2 Özellikleri

1. Puanlama kolay ve objektiftir.
2. Öğrenci cevap kağıdına bir harf yazar ya da çarpı koyar.
3. Cevaplaması çok zaman gerektirmez. Böylece çok geniş bir bilgi alanı yoklanabilir.
4. Yönelgesi kısa ve özdür.
5. İstenilen cevabı verme ihtimali yüksektir.

6.4.3 Doğru – yanlış sınavlara örnek sorular

1. Türkiye’de muz, Akdeniz Bölgesi’nde Anamur kıyılarında yetiştirilir.
2. GAP Seyhan ve Ceyhan ırmaklarının üzerine uygulanmaktadır.
3. En düşük nüfus 1940-1945 döneminde yaşanmıştır.
4. Akdeniz İklimi’nin en tipik bitki örtüsü “Maki” dir.
5. Zeytin ağacının yetişmesi için en uygun iklim “Akdeniz İklimi” dir.
6. Çay sıcaklıkla birlikte bol yağış isteyen bir bitkidir.

6.5 Çoktan seçmeli testler

Bir sorunun cevabını, verilen bir takım cevaplar arasında seçerek cevaplamayı gerektiren sorulara seçmeli testler adı verilir. Cevabın verilmesi iki seçenektan birinin seçilmesi biçiminde ise bunlara doğru –yanlış testleri, ikiden çok seçenek arasından seçmeyi gerektiriyorsa bunlara da çoktan seçmeli test denilmesi gelenekselleşmiştir. (Baykal, 2001: 27)

Bazı Temel Kavramlar: Çoktan seçmeli testlerde, kompozisyon tipi ve kısa cevaplı sınavlardan farklı olarak bazı temel kavramlar vardır. Bunların başlangıçta açıklanması anlaşmayı sağlamak yönünden gereklidir.

Madde: Çoktan seçmeli sorulara madde denir. Bazı kimseler test maddesi de demektedir.

Bir madde, kök ve seçenekler olmak üzere iki kısımdan oluşur. Kök, davranışın ifade edildiği veya sorunun sorulduğu kısımdır. Seçeneklerde cevabı seçmesi için öğrencinin önüne konulan ifadelerdir. Veya muhtemel cevaplardır. Bu cevaplardan biri doğru, diğerleri yanlıştır. Doğru olana doğru cevap, yanlış olanlarada çeldirici adı verilir. Çeldiriciler o soruyla ölçülmek istenen davranışa sahip olmayanların veya sorunun doğru cevabını bilmeyenlerin aklını çelmek, onları yanıltmak amacıyla yazılmış doğru olmayan cevaplardır. (Baykal, 2001; 28)

Örnek: Aşağıdaki tarım ürünlerinden hangisi Akdeniz Bölgesi'nde yetiştirilmez?

- a) Zeytin
- b) Narenciye
- c) Çay
- d) Pamuk

Cevap: (Çay)

6.5.1 Özellikleri (Baykal, 2001; 28-29)

1. Cevabı öğrenciler yazmadığından, çoktan seçmeli testlerde ölçmeye yazı yazma süresi, yazı güzelliği, fikirlerin kompoze edilmesi gibi başka davranışların karışması söz konusu değildir: bu durum sınavın geçerliğini yükseltir.
2. Öğrenciler cevabı yazmaya zaman ayırmadıklarında, belli bir zaman sürecinde daha çok soruyu cevaplayabilirler.
3. Öğrenciler cevabı, kendileri yazmayıp verilenler arasından işaretlendiklerinden davranışların köklü bir biçimde ölçülemeyeceği ancak hatırlama düzeyindeki bilgi ve becerilerin ölçülebileceği şeklinde iddialar vardır. Buna karşın iyi soru yazmak suretiyle çok köklü davranışların ölçülmesinin mümkün olduğu konunun madde yazma becerisiyle ilgili olduğu görüşünde olan uzmanlarda vardır. Belirtmek gerekir ki sentez gibi üst düzey davranışların çoktan seçmeli testlerle yoklanması mümkün değildir. Ancak, bilgi kavrama, uygulama, analizi hatta değerlendirme basamaklarındaki davranışların çoktan seçmeli testlerle yoklanması mümkündür. Hatta çoğu halde, maddenin iyi yazılması şartıyla bazı davranışların daha köklü şekilde ölçülmesi ve öğrenciye tartışmaların yaptırılması bile mümkündür. (Baykal, 2001: 28)
4. Soru sayısının fazlalaşması bu sınav türünde istenmeyen başka bir değişkenin ölçmeye karışmasına sebep olur. Bu okuma hızıdır. Öğrencilerin okuma hızları birbirlerinden farklı olduğu için

soru sayısı arttıkça okuma hızı değişkenin etkisi artar. Ancak, bu değişkenin etkisi yazma değişkeninin etkisine kıyasla çok azdır.

5. Bu tip sınavlarda soru hazırlama diğerlerine kıyasla daha zor ve zaman alıcıdır.
6. Çoktan seçmeli testlerde yapılan sınavlarda cevap kağıtlarının okunması çok kolaydır.
7. Soruların doğru cevapları soruyla birlikte verildiğinden ve öğrenci doğru cevabı verilenler arasından seçtiğinden puanlama tam objektif olarak yapılabilirdir.
8. Çoktan seçmeli testlerde, soruların ve sınavın gücüğü ve sınavın geçerlik, güvenirlik ve diğer özellikleri sayısal olarak hesaplanabilir.
9. Çoktan seçmeli testler farklı öğrenim düzeylerinde başarıyla kullanılabilir.
10. Çoktan seçmeli testlerde doğru cevabın şansla bulunması olasılığı vardır. Bu özellik çoktan seçmeli testlerin en çok eleştirilen kısmıdır.

6.5.2 Soruların hazırlanması

1. Madde kökü sadece o madde ile ilgili davranışı yoklamalıdır, dar kapsamda olmamalıdır. Madde, belli bir davranışı ortaya koyması amacıyla cevaplayıcıya verilen bir uyarıcı olduğundan madde kökü sadece o madde ile ilgili davranışı yoklamaya dönük olmalı, başka davranışları da içerir nitelikte olmamalıdır. (Baykal, 2001; 30)

Örnekler:

(1) Davranış: Nüfus dağılışı yönünden bölgeleri karşılaştırma.

Soru: Aşağıdaki bölgelerden hangisi, en çok nüfusa sahip bölgemizdir?

- A) Akdeniz Bölgesi
- B) İç Anadolu Bölgesi
- C) Ege Bölgesi
- D) Marmara Bölgesi

Cevap : "D"

2. Madde kökü olabildiği kadar açık seçik ifade edilmiş olmalıdır. Madde kökünde, belirsiz ifadelerden kaçınılmalı, hiçbir yoruma meydan vermeyecek açıklık yazılmalıdır. (Baykal, 2001;31)

Bazı madde yazarları, maddeyi güçleştirmek için kökte belirsizlikler bırakır veya kökü dolambaşlı ve ya muğlak yazma yoluna giderler: sorunun zorlaştırılması kökü belirsizleştirme ile değil, seçenekleri doğru cevaba yaklaştırma ile sağlanır. Madde kökünün açık seçik olmayıp yoruma müsait olması maddenin güvenilirliğini düşürür. (Baykal, 2001;31)

3. Madde kökünde gereksiz açıklamalardan ve ifadelerden kaçınılmalıdır. Madde kökünde sadece ölçülmek istenen davranışı ortaya koymayı hedef alan, ifadeler bulunmalıdır. Açıklayıcı olma düşüncesiyle gereksiz açıklamalara yer verilmemelidir. (Baykal, 2001;31)

4. Kökte, seçeneklere ipucu veren ifadeler kullanılmamalıdır. Madde kökü seçeneklerden herhangi birine ipucu verirse sorunun cevabı madde kökünde verilmiş olur. Böyle bir durumda, ilgili davranışı yoklanmamış demektir. Ayrıca kökte verilen yönlendirmeyi bütün cevaplayıcılar aynı şekilde yakalayamacağından maddenin güvenilirliği de düşer. (Baykal, 2001;31)

5. Çeldiriciler anlam ve dil bilgisi bakımlarından kökle uyumlu olmalıdır. Aksi durumda, doğru cevabı bilmeyen fakat bu uyumsuzluğu gören bazı cevaplayıcılar, böyle çeldiricileri kolayca eleyebilirler; eğer doğru cevabın dışındaki çeldiricilerin hepsi böyle ise, bu uyumsuzluğu gören cevaplayıcılar doğru cevabı bilmedikleri halde bulabilirler. Bu durumda maddenin uyumsuz çeldiricilerin sayısına paralel olarak şansa doğru cevaplandırılması olasılığı artar: bu maddenin güvenilirliğinin düşürür. (Baykal, 2001; 32)

6. Doğru cevapta, uygun olmayan veya doğru cevabı bilen şaşırtıcı ifadeler yer verilmemelidir. Maddede doğru cevap en doğru şekliyle verilmelidir. Doğru cevabı gizleme amacıyla, doğru cevabın bulunduğu seçenekte şaşırtıcı ifadeler, maddenin birden çok cevaplı, olmasına yol açabilir. Böyle durumlar, doğru cevabı bilenleri maddeyi cevaplamaktan kaçırır. (Baykal, 2001;32)

7. Seçeneklerin uzunlukları birbirine yakın olmalıdır. Bazı yazarlar doğru cevabı uzun, çeldiricileri kısa yazarlar. Bu durum, doğru cevabı bilmeyen cevaplayıcıyı bu seçeneğe çeker. Benzer durum, doğru cevabın seçeneklerden dikkat çekecek ölçüde kısa olması halinde de söz konusu olabilir. En iyisi, seçeneklerin hepsinin uzunluklarının birbirine yakın olmasıdır. (Baykal, 2001;32)

8. Çeldiricilerin doğru cevaba yakınlığı maddenin düşünülen güçlüğüne paralel olmalıdır. Maddenin güçlüğü çeldiricilerin doğru cevaba konu bakımından yakın olmasına bağlıdır. Konu yönünde doğru cevaba yakın olmayan çeldiriciler kolayca elenir, bu durumda doğru cevabı hiç bilmeyenler için maddenin şansa doğru cevaplandırılma olasılığı artar; doğru cevapta tereddüdü olanların doğru cevaba uzak olan çeldiricileri eleterek doğru cevabı bulmalarına yardımcı olunur. (Baykal, 2001;33)

9. "Yukarıdakilerin hepsi" seçeneği dikkatli kullanılmalıdır. Bu seçenek, maddeki bütün seçeneklerin birbirine çok benzer olduğu hallerde kullanılabilir, diğer hallerde kullanılmamalıdır. (Baykal,2001;34)

6.5.3 Örnek Sorular.

1. Marmara Bölgesi'nin en gelişmiş bölümü aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Çatalca – Kocaeli Bölümü
- B) Güney Marmara Bölümü
- C) Ergene Bölümü
- D) Yıldız Bölümü

Cevap A

2. Doğu Anadolu Bölgesi'nde kışlar uzun ve çok sert geçer. Bunun nedeni aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Denizlerden çok uzak bir coğrafi konumda olması
- B) Denizden çok yüksek bir doğal yapıya sahip olması
- C) Büyük ve zengin nehirlerle ve su kaynaklarına sahip olması
- D) Sibiry'a ve Kafkaslar'dan gelen soğuk hava akımlarına açık olması

Cevap (B)

3. Aşağıdakilerden hangisi erozyonu önleyici tedbirlerden değildir.

- A) Arazinin ormanlandırılması
- B) Barajların kurulması
- C) Toprağın önüne setlerin yapılması
- D) Toprağın boylu boyunca sürülmesi

Cevap (D)

Sonuç ve Öneriler

Sosyal Bilgiler dersi sözel anlatım ağırlıklı bir derstir. Dersin konularının özellikleri de farklı farklıdır. Türkiye coğrafyası konularının öğretiminde dikkat edilecek hususlar aşağıda ortaya konulmuştur.

Yöntem ve teknikler seçilirken, konuyla örtüşecek şekilde seçim yapılmalıdır. Öğrenci grubunun büyüklüğüne, konunun özelliğine, zaman ve fiziksel imkanlara, öğretmenin ilgi ve yeteneklerine, öğrencilerin seviyelerine dikkat edilmelidir. Konu ile seçilen yöntem birbirlerine uydukları takdirde çok iyi sonuç alınabilir. Yeni öğretim anlayışında anlatım yöntemine fazla yer verilmemektedir. İhtiyaç olmadıkça anlatım yöntemine başvurulmamalı, derste öğrencilerin aktif olması sağlanmalıdır. Türkiye Coğrafyası konularında öğrencilerin merak ettiği ve ilgi duyduğu konular çoktur. Bu konular, dikkatle seçilerek tartışma soru cevap, problem çözme, drama yöntemleri ile ders anlatılabilir. Türkiye Coğrafyasını anlatırken en çok başvurulan yöntemlerden biri de gösteri yöntemi olabilir. Bu yöntem ile bir çok konunun anlatımından sonra, eldeki dökümanları kullanarak çok iyi sonuç alınabilir. Gösteri için iyi hazırlanmış olmalıdır. Slaytlar, filmler, afişler, resimler kartpostaller iyi seçilmiş olmalıdır. Öğrenciler gösterileri ilgi ile izlemekte öğrendikleri kalıcı olmaktadır.

Gezi ve gözlem planı her öğrenim başında iyi planlanmalı yıl içindeki hazırlıklara göre düzenlenmelidir. Öğrenciler gezi – gözlemlere çok ilgi duyar ve severler. Öğrendikleri de gezi – gözlem sonucunda kalıcı olmaktadır. Gezi planı yapılırken geniş konu yelpazesini kaplamalı , amacı genişletilmelidir. Diğer branş öğretmenlerinden de faydalanılabilir. Dramaları öğrenciler çok sevmektedir. Fakat sık sık uygulanmamalı, yöntemine göre konular iyi seçilmelidir. Bu yöntemin iyi uygulanması ön hazırlık gerektirebilir. Öğrencilere ülke ve çevre sorunları konularında beyin fırtınası yöntemi uygulanabilir. 1. kadamede eğitici oyunlar kullanılabilir.

Sosyal Bilgiler dersinde Türkiye Coğrafyası konularının içeriği yeterlidir. Yalnız öğretmenlerimiz, yaşanılan bölge ve bölüme daha çok yer

ayrılmalıdır. Bilgi derinliğine inebilir, bölge bölüm ve il sorunlarına derslerinde daha çok yer ayırabilirler.

Yapılan araştırmalar, öğrencilerin hem görüp, hem işittiklerinin %50'sini hatırladıklarını göstermektedir. Araç ve gereç genelde öğretimi destekleme amacıyla kullanılır. İyi tasarlanmış öğretim araç ve gereçleri öğretim sürecini zenginleştirir, öğrenmeyi artırır.

Türkiye Coğrafyası konuları araç ve gereç ile iyi desteklenmelidir. Öğrencilerle atlas kullanmaları teşvik edilmelidir. Harita okumaları için sık sık rehberlik yapılmalıdır. Derslerde harita, grafik, krokiler çok kullanılmalıdır. Grafikler karşılaştırmalarda ve istatistiklerde öğrencilere mutlaka verilmelidir. Afişler okullarda genel kullanım yerlerine asılabilir. Slayt, Video, film şeritlerini rahat ve hızlı bir şekilde kullanmak için bir bölüm oluşturulmalıdır. Öğretmen arkadaşlar DAYM (Ders, Araç ve Gereç Yapım Merkezi)'dan hazırlamış bir çok araç ve gereci rahat bir şekilde bulabilirler.

Sorular hazırlanırken dikkat edilmelidir. Eksik ve yanlış hazırlanan sorular öğrencileri yanıltmakta, bu yanlışlık hem değerlendirmenin iyi sonuç vermemesine hem de yanlış öğrenmelere neden olmaktadır. Bilgilerin en son öğrenildiği özümsemiği yer sınavlardır. Sınavlarda öğrenmeler kalıcı da olmaktadır. Sınavın çeşitli ve çok soru sorulması en sıhhatli ölçmedir. Kısa cevaplı sınavlarda hem çok soru sorma fırsatı doğmakta, hem de sınav değerlendirmelerin daha sıhhatli bir hale getirmektedir. Her dersin sonunda doğru - yanlış testlerle öğrenciler kontrol edilebilir. Doğru – yanlış testler bilgilerin teker teker tekrar edilebileceği testlerdir. Sınavların kısa cevaplı sorular ağırlıklı olmak üzere bütün soru tiplerinden hazırlanmasında iyi sonuç verecektir.

KAYNAKÇA

- AYTUNA, H.A. *Orta Dereceli Okullarda Öğretmenlik ve problemleri.*
Öğretmen Kitapları no: 66. M.E.B. Yayınları, Ankara: 1963
- BAŞARAN, İbrahim Ethem, *Eğitim Psikolojisi Başaran Yayınları,*
Ankara: 1985.
- BAYKUL, Yaşar, *İlköğretim Ölçme ve Değerlendirme. İlköğretimde Etkili Öğretme ve Öğrenme, Öğretmen El Kitabı, Modül 3,*
M.E. Yayınları, Ankara: 1999
- BEYDOĞAN, H. Ömer, *Okullarda Ölçme ve Değerlendirme,*
Erzurum, 1998
- BİLEN, Mürüvet, *Plandan Uygulamaya Öğretim, Sistem Ofset,*
Ankara: 1990
- BÜYÜKKARAGÖZ, Savaş, Çivi, Cuma, *Genel Öğretim Metodları,*
İstanbul: 1996
- ÇİLENTİ, Kamuran, *Fen Eğitimi Teknolojisi, Çilenti Yayınları, Ankara*
1985
- DEMİREL, Özcan, *Genel Öğretim Yöntemleri, Usum Yayınları;*
Ankara: 1996
- DEMİREL, Özcan – YAĞCI, Esed, *Öğretim İlke ve Yöntemleri, M.E.*
Bakanlığı Ders Kitapları Dizisi 600, İstanbul: 1999
- DEMİRTAŞ, Abdullah, *İlköğretimde Sosyal Bilgiler Öğretim, Ankara:*
1997
- DOĞANAY, Hayati, *Coğrafya'da Metodoloji, Genel Metod ve Özel Öğretim Metodları, M.E.B. Yayınları, İstanbul, 1993*
- DOĞANAY, Hayati, *Türkiye Beşeri Coğrafyası, M.E.B. Yayınları,*
Eğitim Dizisi: 10, İstanbul: 1997
- ERDEN, Munire, *Sosyal Bilgiler Öğretimi, Alkim Yayınları, İstanbul:*
1998
- ERGÜN, Mustafa – ÖZDAŞ, Ali, *Öğretim İlke ve Yöntemleri, Kaya*
Matbaacılık, İstanbul; 1997

- ERTÜRK, Selahattin, *Eğitimde Program Geliştirme*, 5. Baskı, Yelkentepe Yayıncılık, Ankara: 1984
- FİDAN, Nurettin – ERDEN, Munire, *Eğitim Bilimine Giriş*, Geliştirilmiş, 3. Baskı, Repa Yayınları, İstanbul: 1989
- GÜNGÖRDÜ, Ersin, *İlköğretim Öğretim Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi*, Nobel Yayınları, Ankara: 2001
- GÜNGÖRDÜ, Ersin, *Coğrafyada Öğretim Yöntemleri*, İlkeler ve Uygulamalar, Nobel Yayınları, Ankara, 2001
- HESAPÇIOĞLU, Muhsin, *Öğretim İlke ve Yöntemleri*, Beta Basım, İstanbul 1992
- İŞMAN, - ESKİCUMALI, *Eğitimde Planlama ve Değerlendirme*, Değişim Yayınları, Adapazarı, 2000
- İZBIRAK, Reşat, *Coğrafya Terimleri Sözlüğü*, M.E.Bakanlığı, Öğretmen Kitapları Dizisi, 157, İstanbul 1986
- KALYONCU, Mehmet – ARSLAN, Berrin – HOMALI, Netiçe - USTA, İhsan, *Sosyal Bilgiler 4 (Öğretmen Klavuzu Kitabı)* M.E.B. Yayınları 3365, Ankara:1999
- KALYONCU, Mehmet – ARSLAN, Berrin – NORMALI, Netiçe - USTA, İhsan, *Sosyal Bilgiler 6 (Öğretmen Klavuzu Kitabı)* M.E.B Yayınları 3367, Ankara, 1999
- KISAKÜREK, M. A., PAYKOÇ, Fersum, *Eğitim, Önlisans Programı Özel Öğretim Yöntemleri, Sosyal Bilgiler Öğretimi, Açıköğretim Fakültesi Yayınları*, No: 9, Anadolu Üniversitesi, Eskişehir, 1989
- KÖKEN, Nevzat, *İlkokullarda Sosyal Bilgiler Öğretimi* Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya: 1995
- KÖSTÜKLÜ, Nuri, *Sosyal Bilimler ve Tarih Öğretimi*, Günay Matbaacılık, Konya: 1999
- KÜÇÜKAHMET, Leyla, *Eğitim Programları ve Öğretimi: İlke ve Yöntemleri*, Gazi Kitabevi, Ankara: 1997
- KÜÇÜKAHMET, Leyla, *Öğretim İlke ve Yöntemleri*, Genişletilmiş 9. Baskı. Alkim Yayınları, İstanbul: 1998

- KÜÇÜKAHMET, Leyla, *Öğretimde Planlama ve Değerlendirme*, 11. Baskı, Nobel Yayın – Dağıtım, Ankara: 2000
- NAS, Recep, *Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler*, Öğretimi (Program, Yöntem ve Etkinlikleri) Ezgi Kitabevi Yayınları, Bursa: 2000
- OĞUZKAN, Ferhan, *Eğitim Terimleri Sözlüğü*, T.D.K. Yayınları, Ankara: 1974
- ÖZDEN, Yüksel, *Öğrenme ve Öğretme*, Pegem+ı Yayınları, Ankara: 1999
- PAYKOÇ, Fersun, *Tarih Öğretimi*, Anadolu Üniversitesi, Açıköğretim Fakültesi Yayınları, Yay: 408, Eskişehir: 1991
- SABAN, Ahmet, *Öğrenme ve Öğretme Süreci, Yeni Teori ve Yaklaşımlar*, Nobel Yayınları, Ankara, 2000
- SARIALIOĞLU, Fuat, *İlköğretimde Sosyal Bilgiler*, T. Ders Kitabı, İstanbul: 2001
- SAVAŞ, Behsat – ÜNÜVAR, Perihan, *Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi, İlköğretimde Etkili Öğretme ve Öğrenme Öğretmen El Kitabı*, Strateji ve Tekniklere İlişkin Örnekler, Burdur: 1999
- SENEMOĞLU, Nuray, *Öğrenme Ürünleri ve Öğretim ilköğretimde Etkili Öğretme ve Öğrenme Öğretmen El kitabı*, (Modül 2), Ankara: 1999
- SENEMOĞLU, Nuray, GÖMLEKSİZ, Müfit – ÜSTÜNDAĞ, Tülay, *Öğrenmenin Oluşumu Öğretme Model Strateji ve Teknikleri, İlköğretimde Etkili Öğretme ve Öğrenme Öğretmen El Kitabı* Modül: 1, Ankara: 1999
- SÖNMEZ, Veysel, *Sosyal Bilgiler Öğretimi ve Öğretmen Klavuzu* M. E. Yayınları, İstanbul: 1999
- ŞAHİN, Cemalettin – GÖZE, Hamdi, *Sosyal Bilgiler 6. Ders Kitabı*, Ders Kitapları Ananım Şirketi, İstanbul: 2000
- ŞAHİN, Cemalettin – KARABAŞ, Servet Ders Kitabı İnceleme Klavuzu, Sosyal Bilgiler 4-8 Nobel Yayınları, Ankara: 2001
- ŞAHİN, Cemalettin, *Türkiye’de Coğrafya Öğretimi*, (Sorunlar – Çözüm Önerileri) Gündüz Eğitim Yayıncılık, Ankara, 2001

- ŞENÜNVER, Güler – KARABULUT, Ezdihar, *İlköğretim Sosyal Bilgiler Ders Kitapları*, M.E.B. Yayınları, Dizisi, Yay No: 3177, 3178, 3179, 3180, Ankara: 1999
- TEKİN, Halil, *Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme*, Gözden Geçirilmiş 14. Baskı Yargı Yayınevi, Ankara: 2000
- YALIN, İbrahim, *Öğretim Teknolojileri ve Materyal Geliştirme*, Nobel Yayınları, Ankara: 2000
- YEL, Selma – GÜÇLÜ, Nezahat – TOPSES, Gürsen, *Konu Ders Kitabı İnceleme Klavuzu, Hayat Bilgisi 1-3* Nobel Yayınları, Ankara: 2001
- YILMAZ, Hasan, *Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme*, Genişletilmiş, 3. Baskı, Mikro Yayınları, Konya; 1998

Ek-1**Anlatım Yönteminde Uygun Bir Ders Planı****SINIF** : 6**ÜNİTE** : Türkiyemiz**KONU** : Genel Nüfus Sayımları ve Yararları**SÜRE** : 40 Dakika**AMAÇLAR:** "Genel Nüfus Sayımları ve Yararları" konusunda geçen kavramların anlam bilgisi.**DAVRANIŞLAR:** 1. "Nüfus, Genel Nüfus Sayımı" kavramlarının anlamını söyleme.

2. Verilen kavramı bir dizi seçenek arasından seçip işaretleme

AMAÇ 2

Genel Nüfus Sayımı Bilgisi

DAVRANIŞLAR

1. Ülkeyi yaşatan koruyan ve yücelten en önemli unsurun insan olduğu söyleme, yazma.
2. Ülkemizde nüfus sayımının nasıl ve hangi ölçülere göre yapıldığını söyleme yazma.

AMAÇ 3

Genel nüfus sayımının sağladığı yararların farkında oluş.

DAVRANIŞLAR

1. Genel Nüfus sayısını ile bir ülkede yaşayan insan sayısının belirlendiğini söyleme yazma.
2. Genel nüfus sayımı ile nüfusumuzun genel yapısının ortaya çıktığını söyleme, yazma.
3. Genel nüfus sayımı sonucunda, elde edilen veriler doğrultusunda devletin gerekli tedbirleri aldığını söyleme, yazma.
4. Genel nüfus sayımının sonuçlarının Devlet İstatistik Enstitüsü (DİE) tarafından değerlendirildiğini söyleme, yazma.

ARAÇLAR : Ders Kitapları, Türkiye Nüfus Haritası, Coğrafya Atlasları, DİE verileri.

İŞLENİŞ:

Öğrencilere derse şu sorular sorularak giriş yapılır.

1. Nüfus sayımının nasıl yapıldığını gördünüz mü? Sayım memurları ailenize hangi soruları sordular?
2. Nüfus sayımının sonuçlarının ülkemize ne gibi faydaları vardır?

DERSİN ANLATILMASI

1. Nüfus tanımının yapılması
2. Nüfus sayımı 1990 yılına kadar 5 yılda bir yapıldığını, bu tarihten sonra on yılda bir yapılmaya başlandığının anlatılması.
3. Ülkemizde genel nüfus sayımlarının Devlet İstatistik Enstitüsü (DİE) tarafından yapıldığının söylenmesi.
4. Nüfusla ilgili bilgilerin ülkeler için çok önemli, olduğu çünkü devletlerin yapılan nüfus sayımı sonuçlarına dayanarak gerekli gördüğü konularda önlemler aldığını, halkın sağlık, iş eğitimi, beslenme, konut v.b. alanlardaki gereksinimlerini, bu sayımlarda çıkan sonuçlara göre belirlediğinin anlatılması.
5. Cumhuriyet tarihi boyunca ülke nüfusunun nasıl arttığını sütun grafiklerde gösterilmesi
6. Nüfus sayımının nasıl uygulandığının anlatılması.

Ölçme ve Değerlendirme

1. Nüfusumuzun yıllara göre artışını anlatınız?
2. Nüfus sayımı neden önemlidir?
3. Nüfus ülkelerin askeri ve siyasi güçlerini nasıl artırır? Tartışalım.

Ek-2**Tartışma Yöntemine Uygun Ders Planı**

Ders : Sosyal Bilgiler 6

Süre : 40 + 40

Konu: Kentlerimizin başlıca sorunları

Araç : Ders Kitabı Belediye Bültenleri, Sağlık, Ulaşım ve Milli Eğitim ile ilgili yayınlar

Yöntem: Tartışma

Amaç: Yurdumuzdaki yerleşim yerleriyle ilgili sorunlar bilgisi

Davranış: Kentsel yerleşim yerlerinin sağlık, eğitim, konut, alt yapı, trafik, çevre kirliliği, işsizlik gibi sorunları olduğunu söyleme, yazma.

Amaç: Yurdumuzdaki yerleşim yerleri ile ilgili sorunların giderilmesinin önemini kavrayabilme.

Davranış: Kentsel yerleşmelerin sağlık, eğitim, konut, altyapı, trafik, çevre kirliliği, işsizlik gibi sorunların giderilmesinin gerektiğinin önemini söyleme, yazma.

Amaç: Yurdumuzdaki yerleşim yerleriyle ilgili sorunlara çözüm önerilerinde bulunabilme.

Davranış: Planlı kentleşmeyi sağlamak için neler yapılması gerektiğini söyleme.

Kentlerde nüfus yoğunluğunun hızlı artışı ve çevre kirliliği sorunlarını çözmek için özellikle sanayi kuruluşlarının yerleşim yerlerinin dışına çıkarılması gerektiğini söyleme, yazma. (Kalyoncu, 1999: 157-158)

Ön Hazırlık: Öğrencilere konu için önceden hazırlanmaları gerektiğini hatırlatılır.

İşleniş: Öğrenciler şehirlerin sorunlarını tartışırken yönetici tarafından 5 d'lık aralıklarla aşağıdaki sorular sorularak konunun amacından çıkması önlenir.

1. Kentlerimizdeki sorunları arttıran başlıca nedenler nelerdir?
2. İnsanlarımız neden büyük kentlere göç ediyorlar? Bunu önlemenin yolları nelerdir?

3. Sizce insanlarımızın bugünkü koşullar altında büyük kentlere göç etmelerinin haklılık nedenleri var mıdır?
4. Büyük kentlerimize göçü önlemek için alınabilecek tedbirler nelerdir?
5. Kentlerin sorunlarının çözümünde hükümet ve belediyelere düşen görevler ne olmalıdır?
6. Bazı belediyeler hazlı nüfus artışını önlemek ve kentlerin sorunlarını çözmek için vize uygulamalarından bahsetmektedirler. Bu fikir kamuoyunda sıklıkla tartışılmaktadır. Bu uygulama hakkında siz ne diyorsunuz ?
7. Şehirlerin sorunlarını çözerken, halkın üzerine düşen vazifeler nelerdir? Yerel yönetimlere ne gibi haklar verilebilir?
8. Kentlerimizin sorunlarını ve sorunlara getirilebilecek çözümleri kısaca toplayalım.

Değerlendirme: 1. Kentlerimizin sorunlarını ve çözümlerini kompozisyon halinde hazırlayalım.

2. Kentlerimizin sorunları ve çözüm yolları hakkında derinlemesine araştırma yapmak isteyen arkadaşlarımız, çalışmalarını sınıfa sunsunlar.

Ek-3**Problem Çözme Yöntemine Uygun Ders Planı**

Problem: Türkiye'nin dış tehditlere çok maruz kalması.

Etkinlikler:**A. Problemin Farkına Varma**

1. Türkiye'nin dış tehditlere maruz kalmasına neden olan jeopolitik ve Jeostratejik öneminin anlatılması. Bu konuyla ilgili yazıların sınıfta okunması anlatılması.
2. Öğrencilere aşağıdaki soruların sorulması.
 - a) Niçin Türkiye diğer ülkelere nazaran daha çok dış tehditlere karşı karşıya kalıyor?
 - b) Bu tehditlerin ülkemize verdiği zararlar nelerdir?

b. Problemi tanımlama

3. Öğrencilere aşağıdaki soruların sorulması
 - a) Dış tehditlere karşı hangi önlemleri almalıyız.
 - b) Bu önlemleri alırken biz gençlerin yapması gereken görevler nelerdir?
 - c) Yeterince önlem almazsak, ülkemizi ne gibi tehlikeler beklemektedir.

4. Öğrencilerin problemi tanımlaması, problemin tahtaya yazılması, en iyi problem cümlesinin seçimi.

C. Denenceler kurma

5. Öğrencilere problemin olası nedenlerinin sorulması cevapların tahtaya yazılması, Sınıfça tartışılacak uygun denencelerin seçilmesi.

D. Veri toplama

6. Kitaplardan, dergilerden, ansiklopedilerden ülkenin jeopolitik ve Jeostratejik öneminin ortaya konulması, Dış tehdite karşı alınan tedbirlerin ilgili mercilerce öğrencilere anlatılması, Gazetelerden, dergilerden bu konuda ortaya konulmuş çeşitli fikirlerin çıkarılması.

E. Denencelerin test edilmesi

8. Toplanan kanıtlarla denencelerin karşılatırılması. Kanıtların desteklendiği denencelere göre genellemelere ulaşılması.

Ek-4**Gezi Planı Örneği**

Konu : İlimizde Sanayi

Sınıf : 4

Süre : 4 saat

AMAÇLAR

AMAÇ 1: Sanayi konusunda geçen kavramların anlam bilgisi

DAVRANIŞLAR

1. Sanayi, fabrika, ham madde, atölye, işgücü, pazarlama" kavramlarının anlamını söyleme, yazma
2. Verilen kavramları, bir dizi seçenek arasından seçip işaretleme.

AMAÇ 2 ilimiz ve bölgemizdeki sanayi kuruluşlarını tanıyabilme.

DAVRANIŞLAR

1. İlimiz ve bölgemizdeki sanayi kuruluşlarının isimlerini söyleme.
2. İlimiz ve bölgemizdeki sanayi kuruluşlarının ürettiği ürünleri örnekleme.
3. İlimiz ve bölgemizdeki sanayi kuruluşlarının ekonomimize katkılarını açıklama.

Gezinin yapılacağı yer: Aşkale Çimento Fabrikası, Ilıca Şeker Fabrikası, Ergaz LPG Dolum Tesisleri, bazı orta ve küçük işletmeler

Geziye Katılacak Sınıflar: 4 ve 6 sınıflar

4. sınıflar: 3 ünite; ilimiz ve Bölgemizi tanıyalım. İlimiz ve Bölgemizde Ekonomik Hayat bölümünün sanayi konusu (6.sınıflarda aynı konu işleneceğinden gezi planına katılabilir.)

Gidiş Dönüşte Takip Edilecek Yol : Öğrenciler okul önünden otobüsle alınacak D 23 karayolu ile Ilıca Aşkale'ye gidilecek. Dönüşte Kuzey çevre yolu kullanılarak daha emniyetli bir şekilde okula dönülecek.

İş Bölümü : Fabrikada yetkili mühendisler tarafından gezdirilecek öğretmenler kendi sınıflarının başında öğrencilerin bu arada bulunmalarını ve kaybolmamalarını sağlayacak.

Değerlendirme soruları

1. Şeker ve çimento fabrikalarının hammaddesi nedir?
2. Fabrikalar neden karayoluna yakın yerde bir yerde kurulmuştur?
3. Şeker fabrikasının demiryolunun yanında kurulmasının önemli bir nedeni var mıdır?
4. Şeker pancarının küspesinin kullanıldığı yeri söyleyiniz?
5. LPG'nin kullanıldığı yerleri söyleyiniz?
6. Bu fabrikaların çevreye herhangi bir zararları var mıdır?
7. Bu fabrikalar çevreye zarar veriyorlarsa ne gibi tedbirler alabiliriz.
8. Çimento ve Şeker Fabrikalarını gözönüne getirerek; sanayinin kurulabilmesi için gerekli olan koşulları (kriterler) söyleyiniz.

Ek- 5**Drama Yöntemine Uygun Ders Planı**

Ders : Sosyal Bilgiler 4

Konu: Yurdumuzun Hangi İl ve Bölgesinde Yaşıyoruz?

Süre . 2 ders saati

Yöntem : Dramatizasyon

AMAÇ 1: Yurdumuzun hangi il ve Bölgesinde yaşıyoruz konusunda geçen kavramların anlam bilgisi

DAVRANIŞLAR

1. Vali, kaymakam, muhtar, yönetim birimi, il, ilçe, köy kavramlarının anlamını söyleme yazma;
2. Verilen kavramları bir dizi seçenek arasından seçip işaretleme,

AMAÇ 2: Yaşanılan yerleşim birimlerini tanıyabilme,

DAVRANIŞLAR

1. Çeşitli yerleşim birimlerinin adlarını söyleme, yazma;
2. Yaşanılan yerleşim birimlerinin adını söyleme, yazma;
3. Yerleşim birimleri arasındaki ayrımları söyleme, yazma;

AMAÇ 3: Yerleşim birimlerinin yöneticilerini tanıyabilme.

DAVRANIŞ:

4. Yaşanan yerleşim biriminin kimler tarafından yönetildiğini söyleme, yazma;
5. Yaşanan yerleşim biriminin yöneticilerinin nasıl göreve getirildiğini söyleme;

Karakterler

Anlatıcı:	Öğretmen	İl:	Öğrenci 4
Vali :	Öğrenci 1.	İlçe:	Öğrenci 5
Kaymakam:	Öğrenci 2	Köy:	Öğrenci 6
Köy Muhtarı:	Öğrenci 3		
Erzurum ili:	Öğrenci 7		

Dersin Drama Edilmesi

Anlatıcı: Yaşadığımız yer köy, kasaba veya kent olabilir. Bu yerleşme birimleri, herhangi bir ilin sınırları içindedir. İlimizin çevresinde

komşu diğer illerde bulunur. Yurdumuz, kamu hizmetlerinin kolay yürütülmesi ekonomik yapısı ve diğer coğrafi özellikleri göz önüne alınarak il, ilçe ve köy gibi idari birimlere ayrılmıştır.

İl: Anayasamıza göre en büyük yönetim birimiyim. Yurdumuzda kapladığı alan bakımından büyük iller olduğu gibi küçük illerde vardır. Beni valiler yönetir. Bugün yurdumuzda 81 taneyiz. Bana vilayet diyenler de vardır.

İlçe: Yönetim birimlerinden biri de benim. Her il büyüklüğüne göre, çeşitli sayıda ilçelerden oluşur. Beni kaymakam yönetir. Ülkemizdeki ilçe sayısı 850'dir.

Köy: Yurdumuzdaki en küçük idari birim benim. Beni muhtar yönetir. Bugün yurdumuzda 35 bini aşkın köy vardır.

Anlatıcı: Bu yönetim birimlerinin yöneticileri vardır.

Vali: Ben ili yönetirim. Bir ilin başında bir vali vardır. İlde devleti temsil ederim.

Kaymakam: Ben de ilçeyi yönetirim. İlçenin yönetim işleri benden sorulur. Bulunduğum ilin valisine bağlı olarak görev yaparım.

Köy Muhtarı: Köylerin yönetim görevi bana aittir. Kaymakam ve Valiyi devlet atar. Ama ben seçimle iş başına gelirim. Devletin köydeki temsilcisiyim.

ARA : 2. Perde

Anlatıcı: İdari birimler ve onları yönetenler kendilerini tanıttılar. Şimdi Erzurum İlimiz kendisini tanıtsın.

Erzurum İli: Ben Erzurum İliyim. Ülkemizdeki 81 vilayetten biriyim. (Harita üzerinde gösterimi.) Toprak bakımından ülkemizin 4. büyük iliyim. Benden büyük Konya, Ankara ve Sivas illeri vardır. Doğu Anadolu Bölgesi'nde bulunuyorum. İlçe bakımından çok zenginim. 19 tane ilçem vardır. (Bu arada ilçeleri harita üzerinde göstererek teker teker sayar)

Komşularımda topraklarım çok büyük olduğu için çoktur. Kuzeyimde Artvin, Kuzeybatımda Rize ve Bayburt, batımda Erzincan, güneyimde Bingöl ve Muş, doğumda Ağrı, kuzeydoğumda Kars ve Ardahan vardır.

Ölçme: 1. İli kim yönetir? 2. Erzurum'un komşularını söyleyiniz?

3. Muhtar kimdir?

Ek- 6**Turnuva Tekniğinde Örnek Ders Planı**

Sınıf: 4

Ünite: Yaşadığımız Yer

Konu: İlimizin Yönetim

AMAÇLAR

1. Yönetim türlerinin bilgisi
2. Merkezi yönetimde görev alan yöneticilerin görevlerini kavrayabilme,
3. Yerel yönetimin görevini kavrayabilme.,
4. Halkın yerel yönetime katkısını açıklayabilme,
5. Birlikte çalışabilme,
6. Grup içinde sorumluluk alma,

Etkinlikler

1. Öğretmen ilimizin yönetimi konusunu öğrencilere anlatır.
2. Sınıf heterojen takımlara ayrılır. Takımlar bir araya gelir. Öğrencilerden kitaplardaki ilgili bölümü açarak takım olarak çalışmaları istenir.
3. Öğrenciler çalışırken gruplar gezilerek öğrencilere rehberlik edilir.
4. Takımlar çalışmalarını tamamladıktan sonra her takımdan en başarılı üç kişi seçilir. Üç turnuva masası hazırlanır. Her gruptan seçilen öğrenciler bu masalara dağıtılır. Böylece her masada tüm takımlardan birer üye bulunur.
5. Turnuva masalarında, öğrencilere önceden hazırlanan kısa cevaplı sorular sorulur. Soruyu doğru yanıtlayan öğrenci grubuna puan kazandırır.
6. En yüksek puanı alan grup birinci olur.

Ek - 7**Aynılıp Birleşme Tekniğine Bir Örnek**

Sınıf: 4

Ünite: İlimiz ve Bölgemiz

Konu: İlimiz ve Bölgemizi Tanıyalım

AMAÇLAR

1. Yaşadığı bölgenin yer şekillerinin bilgisi
2. Yaşadığı bölgenin yerleşim birimlerinin temel özelliklerinin bilgisi
3. Yaşadığı bölgenin iklim özellikleri ile bitki örtüsü arasındaki ilişkiyi kavrama.
4. Yaşadığı bölgenin coğrafi özelliklerine ve bitki örtüsüyle ekonomik faaliyetler arasındaki ilişkiyi kavrayabilme.
5. Birlikte çalışabilme.
6. Grup içinde sorumluluk alma.

ETKİNLİKLER

1. En az 5 kişilik heterojen takımlar oluşturulur.
2. Tahtaya öğrenciler arasında çalışmak üzere bölünecek konular yazılır.
 - a) Bölgemizdeki Yerleşim Birimleri
 - b) Bölgemizin Yer Şekilleri
 - c) Bölgemizin İklim Özellikleri ve Bitki Örtüsü
 - d) Bölgemizde Ekonomik Hayat
 - e) Bölgemizde Ulaşım ve Trafik
3. Takım Üyeleri, tahtaya yazılı konuları kendi aralarında bölüşürler.
4. Her takımda, aynı konuyu üstlenen öğrenciler bir araya gelerek üstlendikleri konuyu birbirlerine yardım ederek, çeşitli kaynaklardan konularını öğrenirler.
5. Takımlar yine bir araya gelir. Takım üyelerinin her biri alt gruplarda öğrendikleri bilgileri takım üyelerine anlatır.
6. Öğrencilere başarılarını ölçmek için bireysel test verilir.

Bu yaklaşımda değerlendirme bireysel olarak yapılır. Diğer bir deyişle takım üyeleri için tamamlanması için birbirlerine bağımlıyken, ödülde bireysellik söz konusudur. Bu durumda öğrencilerin eksik bilgilerini tamamlamak için birbirine yardım etmeleri beklenir. Bu yaklaşım ödülde ortaklık olmadığı için diğer tekniklere göre başarı üzerinde daha az olumlu etkisi vardır. (Erden, 1998: 134)

Ek -8**Benzetişim Yöntemine Bir Örnek****KONU:** İlimiz ve Bölgemiz**Amaçlar**

1. Doğu Anadolu Bölgesi'ndeki önemli coğrafi yapıların bilgisi.
2. Haritadan yararlanma.
3. Coğrafi yapılarla ulaşım arasındaki ilişkiyi kavrama

Materyaller

a) Doğu Anadolu Bölgesi haritası

Etkinlikler

1. Öğretmenin öğrencilere 5-6 kişilik gruplar oluşturmasını istemesi.
2. Her gruba aşağıda örneği verilen, oyunun kurallarını anlatan kağıdın verilmesi. Kağıttaki bilgilerin sınıfta yüksek sesle bir kere okunması. En ucuz ulaşım yolunu bulan grubun birinci olacağını söylemesi. Öğrencilerin sorularının alınması ve yanıtlanması.

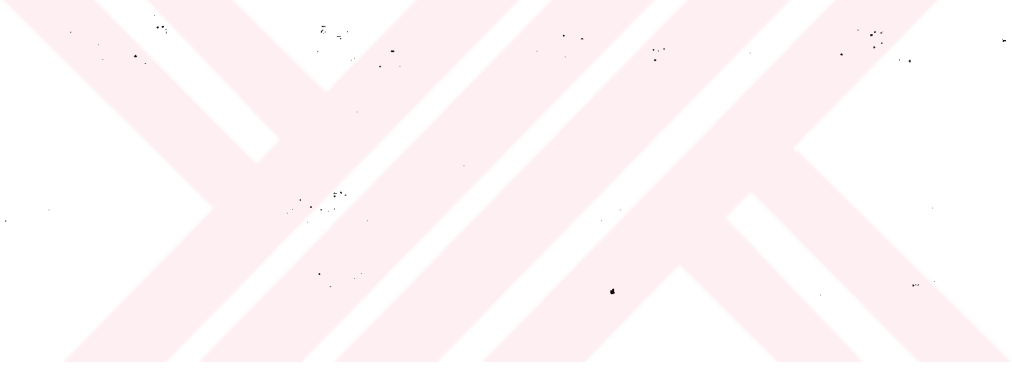
Sayın Mühendisler;

Doğu Anadolu Bölgesinde Erzurum ile Bingöl arasındaki ulaşımı sağlayacak yeni bir karayolu yapılacaktır. Sizler bu karayolun nereden geçerse en ucuza mal olacağını bulmakla görevlendirildiniz. Aşağıda Doğu Anadolu Bölgesi'nin Haritası ile, karayollarının maliyeti ile ilgili bilgiler verilmektedir. İşinizde başarılar dilerim.

Kara Yolları Genel Müdürlüğü

- a. 100 km. düz asfalt yolun maliyeti 300 milyon TL.'dir.
- b. Bir köprü 1 milyar liraya mal olmaktadır.
- c. Bir tünelin maliyeti 3 milyar liradır.

3. Grupların ellerindeki harita üzerinde en uygun yolu bulmaya çalışmaları ve maliyet hesabı yapmaları. Öğretmenin grupları gezerek öğrencilere rehberlik etmesi
4. Her grubun hazırladıkları plan ve maliyet analizinin sınıfa sunulması. Sunulan planların sınıfça tartışılması.
5. En uygun ve ucuz yolu bulan grubun seçilmesi.

Ek - 9**Buluş Stratejisi İle İlgili Ders Planı (Savaş Ünüvar, 1999:37-38)****Ders:** Sosyal Bilgiler**Sınıf:** 4**Ünite :** İlimiz ve Bölgemizi Tanıyalım**Amaç1:** İlimizin bulunduğu çevrenin korunması ve güzelleştirilmesinin önemini kavrayabilme.**Davranışlar:** 1. Çevre korumanın gerekçelerini açıklama

2. Doğal çevrenin koruma yollarını açıklama.

Amaç 2: Doğal çevrenin korunmasına yönelik çalışmalara katılmalara istekli oluş.**Davranışlar:** 1. Çevre kulübü kurulumuna katılma.

2. Çevre ile ilgili afiş hazırlama

Strateji: Buluş yoluyla öğrenme.**Yöntem ve Teknik :** Soru –Yanıt, örnek olay, beyin fırtınası**Öğretme – Öğrenme Etkinlikleri****Dikkati Çekme:** “Herkes kapısının önünü temiz tutarsa ”
cümlelerin tahtaya öğretmen tarafından yazılmasının ardından, “Bu cümlelerin devamını dersin sonunda birlikte tamamlayacağız”**Öğretmen:**

Okula gelirken; anneler ve babaların çöplerini poşetler içinde bidonlara bıraktıklarını, berberin, dükkanın önünü süpürdüğünü, bakkalın yola su sepiğini gördüm. İnsanlar bu davranışları neden yapıyorlardı? Ne dersiniz?

Öğrencilerin Örnekleri Betimlemesi

Öğrencilerden, çevreyi temiz tutmak için vb. şeklinde ifadeler beklenir.

Öğretmenin Ek Örnekler Vermesi

Baharda bir şey dikkatimi çekmişti. Bütün dağlar ağaçlandırılmaya çalışıyorlardı. Ormanlık alanlarda keçi besleme yasağı konulmuştu. Yazın pikniğe gittiğimizde ise piknik alanlarında çöp toplama merkezleri

çoğaltılmıştı, büyük kentlerde sokaklara farklı renkte çöp bidonları yerleştirilmişti. Bu çalışmalar neden yapılmış olabilir?

Öğrencilerin Ek Örnekleri Betimlemesi Ve Örnekleri Karşılaştırması

Öğrencilerden bu çabaların, doğal çevreyi koruma çabaları olduğunu söylemeleri beklenir.

Öğretmenin Ek Örnek Ve Örnek Olmayan Durumları Sunma

"Yakın çevredeki (köydeki, mahalledeki vb.) Çiçek İlköğretim Okulunda görev yapan Pinar öğretmen öğrencilerle birlikte bir çevre kulübü kurmuş. Bu çevre kulübünün çalışmaları sayesinde okulların etrafı tertemiz. Ancak okulumuzun bahçesi içaçıcı değil. Okulumuzla Pinar öğretmenin okulunu karşılaştıralım.

Öğrencilerin Zıt Örnekleri Karşılaştırması

Öğrencilerden, "Kendi okul bahçesinin daha düzenli ve temiz olması için bir kulüp de biz kurabiliriz" önerisinin gelmesi beklenir.

Öğretmenin Öğrencilerde Teşhis Ettiği Özellikleri, İlişkileri Ya Da İlkeleri Vurgalaması

Öğretmen öğrencilerin bu kararları üzerine, "Peki şimdi kuracağımız kulübe ne ad verelim? Herkes önerdiği adı bir kağıda yazsın, süreniz bir dakika.

Öğrencilerin Tanımlamaları, İlişkileri Ve Özellikleri İfade Etmesi

Önerilen kulüp isimlerinden beğenilenlerin oylama ile seçilmesinin ardından, çevre koruma konusunda hepimize görevler düştüğü, gelecek kuşaklara sağlıklı bir çevre bırakmamız gerektiği öğrencilere açıklanır.

Öğrencilerin Ek Örnekler Vermesi

Başka ne tür çalışmalar yapabiliriz (Gelen çeşitli önerilerden sonra) Dersimizin başındaki eksik cümlemizi birlikte tamamlayabiliriz:

"Herkes kapısının önünü temiz tutarsa bütün şehir, ülke temiz olur".

ÖZGEÇMİŞ

1969 yılında Erzurum'un Pasinler İlçesinde doğdu. İlkokul, Ortaokulu ve liseyi Erzurum'da okudu. 1989 yılında, Erzurum Atatürk Üniversitesi, Kâzım Karabekir Eğitim Fakültesi, Coğrafya Öğretmenliği bölümünde yüksek öğrenimine başladı. 1993 yılında mezun oldu. 1995 yılında Adıyaman, Gerger İlçesinde Sınıf Öğretmeni olarak ilk görevine başladı. 1997 yılında, Şanlı Urfa, Halfeti ilçesi, Argıl kasabasında coğrafya öğretmeni olarak, görev yaptı. 1998 yılında Erzurum Pasinler İlçesi, Cumhuriyet İlköğretim okulunda, Sosyal Bilgiler öğretmeni ve Müdür Yardımcısı olarak görev yaptı. 1999 yılında Sosyal Bilgiler öğretmenliğinde yüksek lisans yapmaya başladı. 2000 yılında Merkez Edip Somunoğlu İlköğretim Okuluna, sınıf öğretmeni olarak atandı. Halen bu okulda görevini sürdürmektedir.